

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

PRIGA · VZPONA · NA · TRICENTNI
1778 · 1978
200 · LETNICA

3

LETNIK LXXVIII

1978

P L A N I N S K I V E S T N I K
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Peter Skoberne	Od Tremarij do Trojan	129
Urša Kolenc	Na Ortler v družinskem vzdušju	139
Viki Grošelj	Črni in beli konj	143
Slava Mrežar	7000 in malo več	146
Den Cedilnik	Veter z grebenov	148
Marjan Brišar	Jugoslovanska smer v Hindukušu	149
Matevž Suhač	Poročilo o prevozu odprave na Hindukuš 77	151
Zoran Bešlin	Potek ekspedicije	155
Evgen Lovšin	Viharna doba druge polovice devetnajstega stoletja	158
Dr. Miha Potočnik	Sergeju Černivcu v spomin	167
Tone Wraber	Kugy, Ojcinger, Lipovšek	168
	Častno razsodišče o Gasherbrumu	170
Boris Mlekuž	Dve manj znani smučarski turi	172
	Društvene novice	174
	Alpinistične novice	180
	Varstvo narave	182
	Iz planinske literature	183
	Razgled po svetu	188

Naslovna stran:

Novogoriški alpinisti na sestopu
s Krnčice, v ozadju Krn
Foto dr. Jože Andlovic

Notranja priloga:

- 1 Motiv s Polja pod Grintovci — Foto Marjan Garbajs
- 2 Motiv iz triglavske soseščine — Foto Fr. Ekar

Poština plačana v gotovini

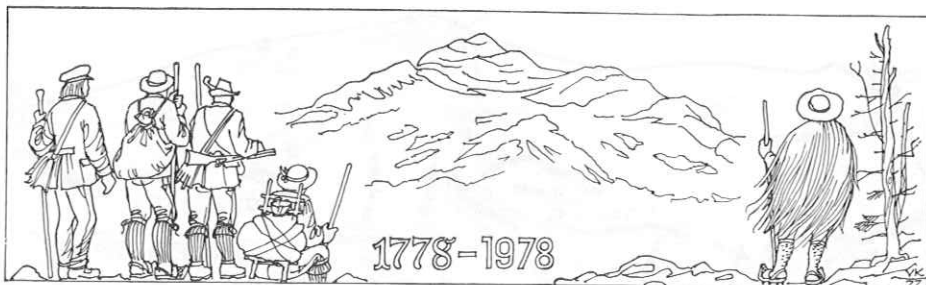
Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Franc Vogeltnik, dr. Tone Wraber, ing. Albert Sušnik, ing. Janez Bizjak — Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 200 din, plačljivo tudi v dveh obrokih, za inozemstvo 350 din (20 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi stari naslov s tiskalnimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani

Glasiilo
Planinske zveze Slovenije
»Planinski Vestnik«
je bilo z ukazom
predsednika republike
Josipa Broza-Tita
ob 80-letnici izhajanja
za poseben prispevek
k razvoju planinstva
v Sloveniji
odlikovano
z redom zaslug za narod
s srebrnimi žarki

SLOVENIJALES
ŽIČNICA

tovarna strojev in opreme
LJUBLJANA

stroji in oprema
za lesno industrijo
preizkuševalci
avtomobilskih zavor
in avtomobilska
čvosteburna dvigala
livarna barvnih kovin

OD TREMARIJ DO TROJAN

PETER SKOBERNE

Namesto uvoda — Kum (1219 m)

Do kolen smo se vdiral v celec, ki je valoval med drevjem. Ivan je kot lokomotiva enakomerno in neutrudno utiral gaz v nedotaknjen sneg. Za njim smo se majali vagončki: dve debitantki, obe Jožici, Alenka, »družina« Kokovnik, Peter, to se pravi jaz in končno še Krešo, takrat še Marjan imenovan ...

... Za ovinkom se je svet zrvnal, zdaj do vrha Kuma ne bo več daleč. Zagledal sem se v divji gozd na levi strani zasnežene ceste. Naenkrat se mi je zazdel tako znan. Seveda, saj smo pred petimi leti ravno tu nekje prav veseli prišli na cesto ...

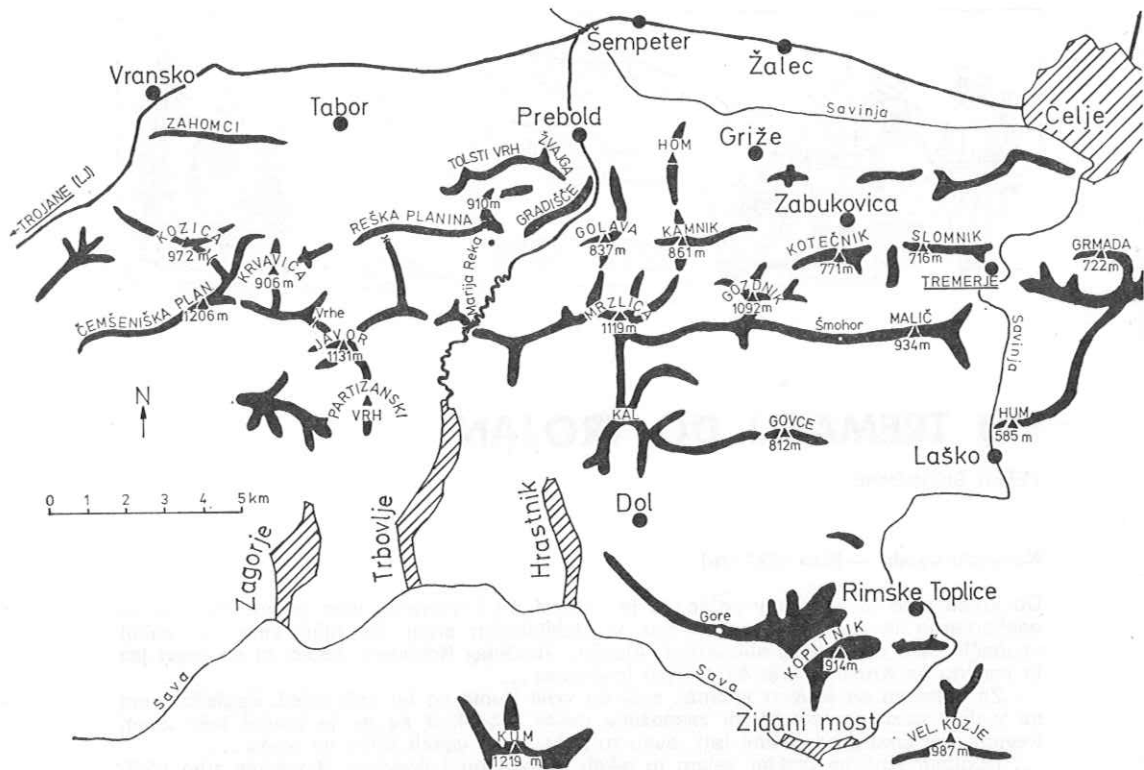
... Izogibali smo se nizkim vejam in iskali prehod med drevjem. Ravnikar smo obšli večjo vrtačo. Naša četica je nebogljeno vijugala sredi tihe, razbrzdane in zasnežene divjine. Pred mano se je pravkar pobirala slavistka Jožica. Popravila si je rumeno baretko in stepla sneg s hlač: »Pa ste prepričani, da smo na pravi poti?« »Seveda, saj je vsaka pot prava, samo da drži navzgor!« Verjetno nismo bili preveč prepričljivi, tako da je že sicer nizka in nestabilna debitantska morala zdrknila še za nekaj številk niže. Tedaj se je nenadoma, kot v grških tragedijah, pokazala rešitev. Vloga *deux ex machina* je opravil Ivanov vzklík: »Cesta!« Hitro smo podaljšali ušesa in napeli oči — nič. Šele malo naprej so se drevesa toliko razmaknila, da smo zagledali ozek, bel trak. Morala debitantov (saj sem že povedal, da je zelo nestabilna) se je pognala v višine ...

... Veje so se umaknile globoko pod temno modro nebo. Stal sem na spihanem vrhu Kuma. Nagonsko sem se obrnil proti severozahodu, kjer so mi pogled vklenile Alpe. Počasi sem tipal mogočne zasnežene sklade posameznih vrhov, katerim je narava z neskončno domišljijo vtisnila osebnost. Kako bi jih sicer naši predniki lahko tako tankočutno imenovali in vtkali v svoje pripovedke. Pil sem moč, ki je izvirala od skalnih mogočnikov. Nisem morda prav zato prirnil na vrh?

Z Ojstrice sem prestopil na Raduho, se podričal po njenem hrbtu, preskočil Plešivec in se ob planotastem Pohorju kotalil čez Paški Kozjak, Stenico, Konjiško goro, Boč, do samotnega roga Donačke (Rogaške) gore. Ta prehod od ošabnih Grintovcev do skromnih gozdnatih sorodnikov me je spomnil, kako je pravzaprav predgorje ob Alpah zapostavljeno. To sta dva različna svetova, ki ju ne smemo med seboj primerjati, ampak v vsakem posebej iskati lepote in vrednote. Zanje moraš odpreti še tretje uho, ki leži nekje znotraj človeka. Žal je veliko ljudi ravno na to uho gluhih ali vsaj naglušnih.

Za uravnano Kopitnikovo planoto sem zagledal značilni Maličev hrbet, ki je s Šmorhorjem ločen od Gozdnikove piramide. Čisto pred mano, tam čez Savo, se je bohotil

mogočni prestol Mrzlice. Na zahodni strani se je Gozdniku v ravnotežje vzdigoval koničasti Javor, celotni greben pa je zarobljala mizasta Čemšeniška planina. Skozi daljnogled sem še lahko ujel odbleske avtomobilov na trojanskem klancu.

Ob pogledu na svet med Savo in Savinjo, od Tremerij do Trojan, so se vrnil spomini. Prav ti hriboi so me kot gimnazijca zvalili in priklenili na naravo. Osupnila me je njena lepota, nema zgovornost, ki se je ne naveličam poslušati. Polagoma so novim željam sledila nova doživetja, ta pa so, skladno s človekovo naravo, zahtevala nove izlete. V tem času sem spoznal, kaj pomeni pravo tovarišstvo, začutil sem vezi, ki jih divji utrip našega časa prepogosto trga.

Zanimanje za izlete v celjsko okolico je med gimnazijci hitro narastlo, kmalu smo dobili še oporo iz zbornice — pridružil se nam je profesor Kozinc. Skoraj vsako lepo soboto smo izkoristili za duševni dopping, pustili šolo in skrbi doma, vzeli nahrbtnike ter se predali užitkom. Naučili smo se, da gora ne smemo in ne moremo ocenjevati po metrih, ampak samo po doživetjih, ki nam jih blagovolijo razkazovati. Zato je marsikateri tisočak zrastle v naših očeh.

Med lenobnim razgledovanjem na sončnem vrhu sredi Slovenije, razpet med Pohorjem, Gorjanci, Notranjskim Snežnikom, Triglavom in »Urško«, sem se spomnil, da imam nekje zapiske o gimnazijskih obiskih celjske okolice. Doma sem jih poiskal in znova prebral. Po petih letih so se mi zdeli kot inventura gimnazijskega planinstva, vredni, da lahko z njimi ometem prvo stopničko svojega gorohodstva.

Malič (934 m)

Prisopihali smo do zaselka, kjer smo na drevesu zagledali markacijo. Kako smo se razveselili nepričakovanega znamenja! Zjutraj smo se namreč kar naravnost odpravili s celjske avtobusne postaje na Šmohor.

Cvetka in Bernarda sta vlagali med časopisne liste zgodnje pomladanske cvetlice, kot so lapuh, pasji zob, podlesna vetrnica in resa. Počasi smo se vzdigovali po bukovem gozdu, molče žulili kisl jabolka in oprezali, kdaj se bo strmina končala. Končno smo prišli na jaso, kjer so se kot ovčice belile posamezne krpe snega.

Ko smo se jim približali, ni bil več enoten, ampak po sirovo preluknjan s črnimi lisami. Iz vsake take pege pa je silil črni teloh. Nekaj časa smo občudovali ta naravni

okras, nato pa so me sošolci vprašali, zakaj se telohu reče črni teloh, ko pa ima vendar bele cvetove. Pojasnil sem jim, da ima rastlinica ime po strupeni črni koreniki. Prišli smo na stezo, opremljeno s kričeče svežimi markacijami. Sledili smo ji čez nekaj gozdnatih grebenov. Malo nas je že skrbelo, saj je pot držala proti zahodu, to pa je bilo v nasprotju z našimi orientacijskimi občutki. S pogledi smo iskali kočo na Šmohorju, vendar nam je drevje zastiralo razgled. Nič ni pomagalo, prepustili smo se radovednosti in vodstvu markacij pa čakali, da se bo svet odprl. Na pregibu smo slutili čistino, zato smo se nemo zagrizli v strmino. Nismo se zmotili — pred nami je bil TV pretvornik. Na betonskem podstavku je bilo z rdečimi črkami napisano: ŠMOHOR 1/2 URE. Vse bi bilo v najlepšem redu, če ne bi ost rdeče puščice merila naravnost v nas, torej v smer, od koder smo pravkar prišli. Smo zgrešili? Oprostite! Mi nikoli ne zgrešimo, le včasih naredimo ovinek s poti in si mimogrede ogledamo zanimivosti. Na drevesu je bila pritrjena zelena skrinjica z markacijo in znakom Savinjske poti. Takrat je bila zamisel neutrudnega zabukovskega planinca Florijana Šona še v povojih, saj smo prišli na vrh le nekaj dni za markacisti. Končno še lahko izdam ime naše tokratne »zanimivosti« — prišli smo na Malič. Za ta vrh nismo še nikoli slišali, zato smo bili prijetno presenečeni. Sledila je prosta zabava. Najprej smo si čez poseko ogledali Hum nad Laškim, Kopitnik in Kozje, nato so nekateri uživali v soncu, Bernarda pa je kot ponavadi takoj zaspala.

Zadovoljni smo se spustili proti Šmohorju in si spotoma še natančno ogledali mesto, kjer smo zavili proti vzhodu. Kdo ve, kdaj nam bo to še koristilo. Pri koči so nam postregli z mlačnim čajem. Posebnost niso bile okružene čajne skodelice, ampak mastni Newtonovi kolobarji na površini osvežilne pijače. Ker smo se zanimali za fiziko, smo si ob tem pojavu temeljito razložili interferenco na tankih plasteh. Pa naj še kdo reče, da je šola v naravi nekaj novega!

Pred biološkim kabinetom je stala Alenka iz e razreda. Poznal sem jo le površno, zato sem se začudil, da me je ogovorila. Spraševala me je, če se lahko pridruži našim sobotnim izletom ali pa mora zato obiskovati biološki krožek. »Kar pridi na sestanke planinske skupine. Ti so vsako soboto drugje, obvestila pa so v petek,« sem ji odgovoril, nato pa so mi misli splavale drugam. Pozabil sem na Alenko, saj nisem mogel vedeti, da bo postala ena izmed naših najzvestejših planink.

V začetku smo hodili v hribe res samo člani biološkega krožka, prav kmalu pa so se nam pridružili planinci. Že po prvi skupni turi smo se zlili v enotno biološko usmerjeno planinsko skupino.

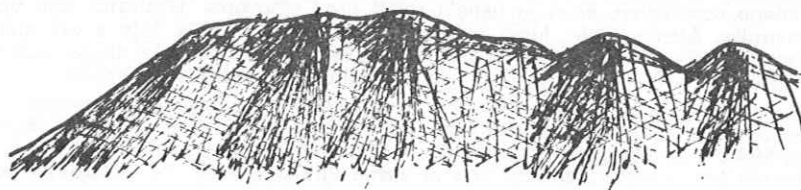
Jesenska megla je zaudarjala po plinu, zraven pa se je še mešal smrad gostega jutranjega prometa. Komaj sem čakal, da izginem iz Celja. Na avtobusno postajo sem prišel, kot ponavadi, med zadnjimi. Edini sem namreč vedel za točen odhod avtobusa. Z veseljem sem ugotovil, da so se nam pridružile kar tri debitantke: Alenka, Angelca in Irena. Naziv je že dovolj zgovoren. Seveda, uganili ste, pridobili smo tri nove planinke. Zanesljiv znak debitantstva so bile tudi teniske in torbice, ki so nadomeščale nahrbtnike. Nikoli se nismo glede tega smejali na glas ali kaj poučevali. Veliko bolj vzgojna in prepričljiva je bila na primer strma drča ali pa globoko blato.

Pravkar ste spoznali prvi »čin«. Pa si pogledjmo še ostale: kadar se udeležiš samo enega izleta, ostaneš večni debitant, besedi se seveda uporabljata kot zbadljivka. V nasprotnem primeru postaneš kandidat za planinca. Ta izraz se uporablja le formalno in nikoli v vsakdanjem pogovoru. Kandidat za planinca pa je bil povišan v pravega planinca šele na skupnem izletu v Alpe. Po poštenem krstu seveda.

Izstopili smo v Tremarjih. Zaradi megle smo hvaležno sledili markacijam, ki so nas vodile po blatnem kolovozu proti Šmohorju. Nič kaj prijetna pot, posebno še za debitante v teniskah! Nekdo je glasno obljubil, da je šel z nami zadnjič v lahki obutvi. Šola v naravi že deluje, smo bili drugi v mislih malce zlobni.

Pozornost smo posvetili redkemu jesenskem cvetju. Vse polno je bilo lepljive kadulje, katere rumeni srпки so se lepo ločili od temnega ozadja gozda. Cvetovi so večji od njene travniške sestrice, ki odpira svoje modre cvetove poleti. Prav zanesljivo jo spoznamo, ko se dotaknemo njenega lepljivega stebela.

Veliko je bilo tudi raznih sviščevcev. Na pot je s svojimi številnimi modrimi cvetovi silil svilnati svišč ali svečnik. Veliko je bilo tudi omamno dišečih cvetov verjetno

najbolj znane jesenske cvetlice — ciklame. Kdo bi si mislil, da sodijo soldatki, kot pravijo ciklami ponekod pri nas, v družino jegličevk, kamor spada tudi trobentica. In kakšno zvezo imajo te vrstice z našim popotovanjem? Veliko. Vrh namreč ni nikoli naš edini cilj, zato gledamo z odprtimi očmi okoli sebe že na poti. Marjan se zanima za hroščke, jaz za rože. Včasih, sicer zelo redko, nas z obiskom počastijo tudi metuljarji ali celo gobarji. Vendar ima večina izmed njih naziv večnega debitanta. Megla se je počasi razblinjala in pljuskala ob drevesu, ki so že začela rumeneti. Sonca smo se razveselili, saj so barve kar naenkrat postale izrazitejše in polnejše. Še malo in vzdignili smo se nad megleni pokrov, skozi katerega nas je dosegel samo hrup prometa. Edino to nas je še vezalo na življenje v meglenem dnu. Spogledali smo se z Grmado, pomežiknili Tolstemu vrhu, nato pa naciljali skozi gozd proti, zdaj že dobremu znancu, Maliču.

Prišli smo na jaso. Morda je bilo nekoč tukaj celo polje. Da, na robu zarasle površine se je še kazal jarek. Predali smo se zaraščenemu kolovozu, ki nas je pripeljal v sadovnjak. Debla so bila poraščena z lišaji, suhe veje so kot izobčenci štrlele med že rumenkastim listjem. Tu in tam se je še ponujalo kakšno jabolko. Še več jih je gnilo po tleh, saj razen redkih planincev ni bilo tu žive duše, ki bi jih pobrala.

Prikazala se je domačija. Iz zgradbe je dahnila v nas tuja hladnost. Vhodna vrata so ležala na tleh, ob trhljih lesenih stenah so rasle koprive. Hlev ni zdržal težkega bremenja slamnate strehe in se je vdal, tako da je streha ležala nad praznimi jaslami kot položen žitni snop. Tesnobno vzdušje je povečal še veter, ki je prinesel s sabo vonj po jeseni, gnilem sadju in uvelem listju. Okna so s svojimi črnimi očmi nemo zrla v nas. Zakaj so ljudje odšli in pustili za sabo le podrtijo z rdečo hišno številko Šmohor 5? Je res za beg z zemlje krivo udobnejše mestno življenje, večji zaslužek? Kot planinci se ne ukvarjamo z ekonomskimi vprašanji, toda vsaka opuščena planina ali kmetija vseka bolečino in zasenči prijetne popotne vtise.

V strmem gozdnem pobočju smo se le znebili tesnobe in sopihajoč stopili na Maličev vrh. Po prvem obisku smo si ta hrib z vseh strani dobrega ogledali. Celo s Celja se ob lepem vremenu vidijo njegove tri zaporedne glave, ki dajejo skupaj s strmimi pobočji vtis starega likalnika z odlomljenim ročajem.

Gozdnik (1092 m)

Nizko februarско sonce nas je zaslepilo, ko smo stopili iz gozda na plano. Svetloba se je odbijala na številnih ledenih kristalčkih. Lesketajoč prst je hrstal pod našimi nogami, ko smo se bližali Gozdniku. Kolikokrat smo že opazovali veličastno piramido iz doline, še večkrat pa smo mu menda obisk tudi obljubili. Zdaj smo končno stali pred dolgim, položnim grebenom. Piramida se je spremenila v zafrkljivo zavihan nos.

Profesorico Mikčevo je spet obsedla stara strast. Vso pot je oprezala za šipkovo ikebano. Zdaj se ni mogla upirati češnjevim vejicam. Naš vodja je kavalirsko pobrskal po nahrbtniku za nožičkom in ji urezal nekaj vejic. Vendar kot mezinec velik nož ni bil od muh, saj je na Ivanovem prstu pustil rdečo sled. Kepa snega je vpila svežo kri, kavalirska rana pa je bila ob smeju pozabljena.

Zapustili smo stezo in zagazili v svež sneg. Včasih je zapihal veter ali pa smo po nerodnosti zadeli v vejo ali tanjšo deblo. V pletene vejnate strehe je prhnil sneg in nam prijetno grel razgreta čela. Za vratom je bil raztapljajoči bel prašek seveda manj zaželen.

Po brezpotju smo se bližali grebenu. Izogibali smo se zametom, grmovju in spolzkim skalam. Na grebenu smo se spet srečali z belo rdečimi znamenji. To nas je tako razveselilo, da smo se za hip ustavili, profesorica Mikčeva pa je iz svoje zaloge potegnila ledeno čokoladico, ki jo je uspela rešiti pred sinovoma. Hvaležno smo vpijali sladko energijo. Alenka si je, kljub našemu prepričevanju, gasila žejo s srkanjem sneženih kep. Te bolezni se ni nikoli odvadila, še več, nalezla je celo druge, potem ko se ni uresničila nobena naša grožnja glede težkih nog, prehlada in driske.

Na grebenu je bil sneg spihan, kar je pomenilo previdno iskanje stopinj, saj ni nihče hotel zgubljati moči s pobiranjem. Včasih smo skozi gozd zagledali Mrzlico na eni, in Malič s Šmohorjem na drugi strani. Kot žirafe smo oprezali za vrhom, ki ga ni in ni hotelo biti. Vzpetina za vzpetino je znana igra grebenov. Po večkratnih počitkih smo

končno le obstopili cepin s škatlo. Leto pozneje (1974) je na tem mestu zraslo majhno, a prijazno zavetišče PD Zabukovica.

Razgled z Gozdnika omejuje gozd. Vrhovi debelih dreves so cefrali zimsko nebo. Stegovali smo se za soncem, ki je že medlelo na zahodu in nas opozarjalo na veliko pomanjkljivost zimskih pohodov — kratek dan. Z uničevalnim tekom smo pospravili dobre iz Ivanovega nahrbtnika. Slavistka Jožica se kar ni mogla načuditi, česa vsega planinci ne nosimo s seboj. Zakaj imamo velike nahrbtnike, pa je le spoznala.

Posvetovali smo se še glede spusta in se odločili za najkrajšo možnost. Vedeli smo za Gozdnikovo brazgotino — poseko, ki se vleče od vrha pa prav do doline. Zasko-minalo nas je po tej »diretissimi«.

Venec razmršenih debel, ki je obdajal vrh, se je razblinil. Stali smo na začetku strme poseke, ki je bila tu in tam posejana z mladim smrečjem. Iz snega so gledali samo vrhovi. Za trenutek smo še pogledali čez Zabukovico, Griže in savinjsko ravnino na Paški Kozjak, Stenico, Konjiško goro in Pohorje, nato pa se zaprašili po strmini navzdol, saj se je v dolino že prithotapil mrak.

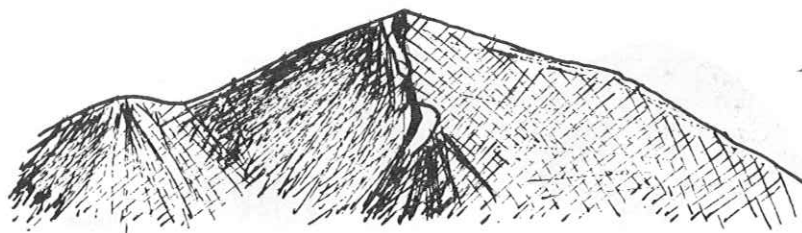
Marjan je zavpil: »Glej, kakšna goba!« Trenutna nepazljivost ga je stala padec. Ob mladi smreki se je do pasu pogreznil v celec. Padci po snegu so bili prijetni, dokler ni za pasom ali vratom začel spreminjati agregatnega stanja. Dirjal sem po beli moki in vzdigoval noge, kot bi gonil šivalni stroj. Če sem le za trenutek zamudil divji tempo okončin, me je zabilo v sneg. Z glavo naprej. Tudi Alenki se ni godilo bolje. Vgreznilo se ji je ob smrečici. Nemočno je obležala na trebuhu z glavo proti Zabukovici, noge pa so bingljale proti vrhu. S plavalnimi gibi se je postavila v ugodnejši položaj. Ko sem ji pomagal vstati, je bila še najbolj podobna mlinarju.

Divji spust se je še bolj divje nadaljeval. Preskakovali smo debla, padali v sneg, se spet pobirali in dirjali, dirjali. Od časa do časa smo počakali našo slavistko, ki se je odločila za na videz varnejšo pot. Previdno je sestopala po žlebu, ki smo ga zorali mi. Ravnotežje je lahko lovila samo z eno roko, kajti v drugi je nosila ikebano. Od številnih šipkovih plodov se jih je na celjski avtobusni postaji ohranilo le enoštevlično število.

Strmina je popustila, z njo vred pa tudi naš tempo. Na koncu sploh nismo več znali hoditi po ravnem! S tresočih nog smo odvezali gamaše. Spet smo bili v dolini.

Mrak se je zgostil. Nad nami je lebdela Gozdnikova postava. Še vedno se je dobro razločila pobeljena poseka. Navadna bela proga, objeta s temnim gozdom, nam je naenkrat pomenila veliko. Vrinila se je na častno mesto naših spominov, kakor redka ura na polici zbiralca starin. In kaj je sploh spomin? Samo možganska fotografija. Ta se seveda razlikuje od slike, posnete s kamero. Fotografija Gozdnika nam pove le gola dejstva, molči pa o nenavadnih, na nek način skritih doživetjih. Včasih je to lahko mogočno drevo, skromna cvetka ali kakor v našem primeru divja pot. Vse to uporabi možganska kamera za svoj posnetek. Morda res nekoliko zmaliči dejansko podobo, vendar jo retušira s prefinjenim in nenadkriljivim čopičem, ki se imenuje doživetje.

Sneg je počasi pronical v notranjost tople obleke. Hitro smo poiskali edino gostilno. V temi smo počasi zlogovali sporočilo, ki nas je pozdravilo na vhodnih vratih: »Radi boleznj bo gostilna do nadaljnjega zaprta.« Naši razočarani in premraženi obrazi so se spet raztegnili, ko profesorica Mikčeva ni mogla krotiti svoje poklicne narave in je

Gozdnik

z rdečim svinčnikom podčrtala z valovito črto Radi in vstavila življenjsko potrebni j. Kaj hočemo, volk menja dlako, narave nikoli. Še pol ure je minilo, preden smo po asfaltu priklipsali do Griž. Ko smo sedli na trde sedeže lokalca, so mi oči kar lezle skupaj. Ničesar si nisem želel bolj kakor toplo kopel in poln krožnik kadečega se srbskega pasulja.

Mrzlica (1119 m)

Ob pogledu na umazan sneg, ki se je kakor človek s slabo vestjo in temnim pogledom umikal s strehe, sem se spomnil našega prvega srečanja z Mrzlico. Takrat je zima stkala na drevju iz ledenih kristalčkov čudovit vzorec. Veje in vejice so bile čipkam za ogrodje, veter pa je s svojo vihravo domišljijo sestavljal krhke pajčolane, nežna pregrinjala in prozorne obloge. V želji, da bi spet enkrat videl to izvirnost zimske arhitekture, sem se odločil za izlet na Mrzlico.

Med odmorom sem že lepil obvestili na omarici planinskega in biološkega krožka:

EKSKURZIJA PLANINSKEGA IN BILOŠKEGA KROŽKA Mrzlica, 18. 2. 1973

ZBIRALIŠČE IN POT: Zbrali se bomo ob 6.15 na celjski postaji lokalnega avtobusa. Peljali se bomo do Zabukovice, od koder se bomo vzpeli na Mrzlico, Gozdnik in se vrnili v večernih urah.

OPREMA: močni čevlji, gamaše, nahrbtnik, suha hrana, PDS (protidežno sredstvo). V primeru slabega vremena bo ekskurzija preložena.

PESIMISTI OSTANEJO V DOLINI, OPTIMISTI UŽIVAJO V VIŠINI!

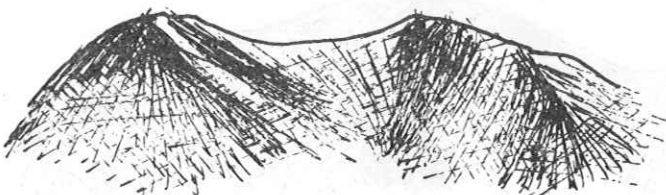
Zavil sem še v tajništvo, kjer me je čakal še zadnji del formalnih obveznosti — napisati sem moral še objavo. Tajnica me je pogledala iznad očal in se mi nasmejala: »Ja, kam pa spet greste jutri?« »Na Mrzlico!« je bil moj odgovor, ki se je precej podaljšal v optimistični razgovor o vremenu.

Zadnje minute zgodovine so se »ob petkah« vlekli kot star med. Niti profesorica Omahova jih ni mogla skrajšati do zvonjenja. Končno je škrtnilo v zvočniku: »Obvestilo planinskega in biološkega krožka...«

Zvonec! Tokrat je zvonila budilka. Od tega trenutka pa do našega pretegovanja v Zabukovici se je v mojih spominih čas zgostil. Pozor! Dogodivščina se pravkar začelja!

Hitro smo hodili po senčni soteski in preganjali mraz, ki je znal najti vsako špranjico v obleki. Med mrkim Kamnikom in oholim Gozdnikom smo se vzpenjali proti robu Mrzlice. Na jasi nas je obsijalo sonce. Kako smo bili veseli toplih, božajočih pramenov! Mraz se je izgubil kakor voda v pesku. Zaradi strmega pobočja je začela kuriti še notranja peč, zato se kmalu ni nihče več pritoževal, da ga ostrji prsti mraza ščipljejo pod obleko. V soncu je zaživela zimska pokrajina v vsej svoji lepoti. Z lišaji obraslo golo drevje je z nešetetimi krivimi rokami povezovalo kristalno belo pregriinjalo s temno modrim nebom. Nikoli ni v predgorju nebo tako lepo kot prav pozimi. Krešo je to značilno barvo jedrnato opisal: nebo je črno modro.

Sence na snegu so se daljšale in krajšale, včasih opotekale, se čudno zvijale in včasih ustavljale. Prav čudni stvori smo pravzaprav planinci. To vidiš šele tedaj, ko v snegu ne spoznaš svojega senčnega dvojnika. Na glavi čudni izrastki, ki se včasih končujejo z bunko, dolgolasa dekleta dobivajo brade, na hrbtu pa ogromna grba. Vse dvome o izvoru te pošasti prežene spodnji del sence, ki se trdovratno drži gozzerjev. Prisopihali smo do domačije. V enakomernem tempu smo zavijali na kolovoz, ko je pridrvela izza kozolca črna kosmata kepa. Zaiskrili so se beli zobje, Ivan pa je dvakrat odskočil. Črna kepa je odhitela nazaj na svoje ležišče in nekajkrat malomarno, a zadovoljno zalajala. Vse se je zgodilo tako hitro, da se Alenka ni niti imela časa prestrašiti, potem pa je Ivan že z žalostjo ugotavljal škodo na razcefranih pumparicah. Šele, ko smo se od nevarnega mesta dovolj oddaljili, smo se lahko smejali. Nekateri seveda manj pristrčno. Dokazali smo resničnost pregovora, da pes, ki ne laja, grize. Slišati je bilo le enakomerno sopenje in škrtanje snega. Prišli smo v gozd, ki je

z vejami razkosal črnomodro nebo. Ivja, ki me je vzpodbudilo za to pot, tokrat ni bilo. Sicer je nasploh želja po ponovitvi nekega lepega doživetja nesmiselna, čeprav razumljiva. Vsak doživljal je le delček spominskega mozaika, in je sam po sebi nepopoln. Nikoli več ne more zažareti v isti lepoti, na isti način. Pa saj narava hrani toliko zamisli, da ji ni treba svojih lepot ponavljati, ampak na vsakem koraku preseneti našo skromno domišljijo z razpisno izvirnostjo. A priznaj planinec, da te ravno lepi spomini s sirenskim glasom pokličejo nazaj na izhodišče lepega doživetja. Preden smo spet potonili z jase v gozd, ki nas je ločil od zadnje strmine, smo zagledali samotno piko. Vztrajno se je vzpenjala in postajala vedno večja ter daljša. Iz pike je nastal klicaj. »Saj to je vendar Mihec!« Blizu dva metra visokega planinskega pesimista smo klicali z imenom iz rojstnega lista. In zakaj pesimist? To je dolga in žuljeva zgodba. Mihec bi gotovo rekel, da je ne boste slišali. Morda pa, bom pristavil optimistično. Pravzaprav Mihec ni bil čisto pravi pesimist, saj so po našem geslu pesimisti ostali v dolini, optimisti pa smo uživali v višini. Kmalu smo sedeli na nahrbtnikih in se greti na soncu. Vonju po pomarančah se je pridružil vonj po zimi, soncu in snegu.

Krvavica (906 m)

Proti koncu tedna nenavadno naraste moje zanimanje za vreme. Poslušam vremenska poročila, skušam razbrati bodočnost iz vijug na prognoističnih kartah, trkam po barometru, skratka, uporabljam vse znanstvene in neznanstvene pripomočke. Zagotovo pa se oglasim tudi pri živem barometru — gospe Mariji v trafikii. Njen obraz je odraz, kako se počuti v hrbtu, ta pa je neposredno povezan z naglimi vremenskimi obrati. Tudi ta petek sem se oglasil v trafikii: »Dober dan!« Kakšno bo vreme?« »Kar pojdite, brez skrbi. Suho in sončno bo.« Povedal sem še, da smo namenjeni na Krvavico, v zameno pa zvedel zgodbico o imenu te tako čudno oblikovane vzpetine: »Nekoč je baje živel pod Krvavico krut graščak, ki je metal tlačane v prepad in je po skalah tekla kri. Še danes spira s Krvavice dež krvi podobno rdečo prst.« Zbrali smo se ob Krešu. Obstopili smo velik kamen in ga na »horuk« obrnili. Krešo je z vajenim očesom pregledoval odkrito zemljo. Kadarkoli se je kaj premaknilo, smo se zdrznili. Največkrat je bil le kakšen pajek ali stonoga. Včasih pa je Krešo zmagoslavno segel v prst in privlekel na dan kresiča-hrošča, ki mu je dal planinsko ime. Živalica se je hitro znašla v mamilniku z etilnim acetatom. Tokrat smo skalo razočarani položili nazaj. Vedno mislimo, da bomo pod veliko skalo našli Ameriko. Napenjanje mišic je velikokrat zaman, ker so hrošči največkrat pod manjšimi kamni.

Za nami je bila že dolga pot. Z Mrzlice smo se spustili na Marija Reko in naciljali Partizanski vrh. Tokrat se nismo izognili Javorju, ki je drugi najvišji vrh v tem grebenu. Planinci skorajda ne poznajo tega gozdnega velikana med Čemšeniško planino in Mrzlico. Bolj znan je smučarjem, saj je na severozahodni strani poleg lepega smučišča še zapuščena in zarjavela vlečnica. Seveda na travniku še ni bilo snega, kar pa ni oviralo hitrega spusta. Zdaj ni bilo več časa za govorjenje, tako da sta morala Kapek in Gorazd začasno prenehati ponavljanje formul za bližajočo se matematično šolsko nalogo.

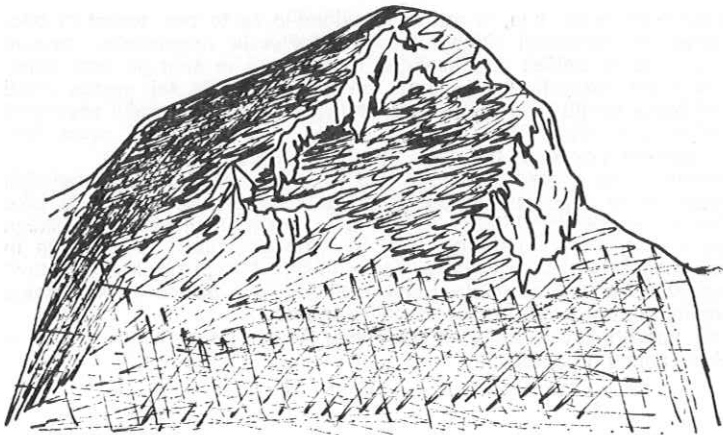
Mimo doma Zveze borcev na Vrheh smo se prekotalili čez greben in že zagledali Krvavico. S te strani koničast osamelec ne naredi tako mogočnega vtisa, kakor če ga gledamo s ceste Celje—Ljubljana, od koder ne moremo zgrešiti značilnega roga.

Spustili smo se na sedlo, odložili prtljago in se zakadili proti vrhu, kakor so nas vodile markacije Savinjske poti. Krvavica je z vseh strani otesana s strmimi bregovi. Zahodna stena je privlačna celo za plezalce, navadni planinci, ki pa lahko pridejo na vrh bodisi po severni ali južni strani, niso prikrajšani za strmino. Pehali smo se od bukve do bukve. Pot ni nadelana, le markacije so kazale naravnost navzgor. Ni čudno, da so nekateri mehkužni planinci, ki jih je zvalila na pot zgolj transverzala, v takšnih trenutkih izpuščali prvi samoglasnik Savinjske poti.

Zasopihani smo prilezli do rdečih skal in se naenkrat znašli ob zeleni skrinjici. Žig, ki je nekaterim menda v veliko napoto, je bil začudo v kaseti. Takrat je Kapek ugotovil še en izvor imena osamelca: Krvavica se imenuje zato, ker mora, kdor hoče priti na vrh, potiti krvavi pot.

Glavni greben od Maliča do Čemšeniške planine je verjetno nekaj spremljal na severu še eden nižji. V dolgih tisočletjih so vode razrezale severni greben v posamezne izrazite vrhove s strmimi stenami. Od zahoda si sledijo: Kozica, Krvavica, Reška planina, Golava, Kamnik, Kotečnik in Slomnik. Ker sodi tudi Krvavica med te predstrazarje glavnega grebena, so ostali vrhovi videti z nje, kakor da bi od strani pogledali slabo poravnano četo vojakov v stroju.

Preganjala nas je tema, zato nismo dolgo uživali razgleda. Po sistemu »ljubim bukev« smo bili pri nahrbtnikih, kot bi mignil, s sedla pa smo se spuščali pod zahodno

Krvavica

steno po gozdarski stezi. Malo nad ostanki tisovega gozda je v grmovju nekaj zašumelo. »Zajci!« se je oglasil Ivan. Zabolščali smo v temo. Tudi mi smo jih zagledali, toda bili so presneto veliki, pa še rogati povrhu. Seveda, bili so gamsi, naš vodja pa brez očal! Smeje smo pretekli še zadnje strmine. Ojoj, zdaj pa spet tistih zoprnih, ravnih in zelo trdih šest kilometrov do glavne ceste!

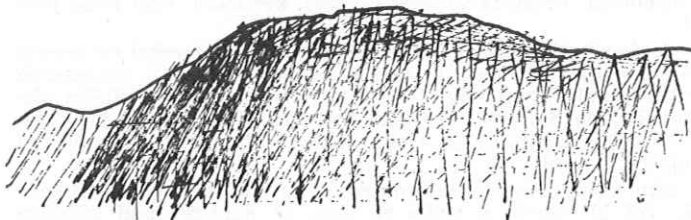
Čemšeniška planina (1206 m)

Čemšeniška planina štrli iz gozdne osnove, kakor na bok postavljen košček rabljenega mila. Po zgornjem ostrem robu se je pomikala naša četa proti vrhu, ki je določen sredi visokih dreves. Proti jugu pada tja do Izlak strm travnik. Precej nevarna zadeva, in kot so nam povedal, se je že precej nabiralcev zdravilnih zelišč zakotalilo po njem v smrt. Razgled proti severu je zakrival gozd. Naj smo še tako poskakovali, smo med debli lahko videli le izzivalno svetlikanje zasneženih Alp.

Če smo se pri vzponih kolikor toliko držali poti, ni to nikakor veljalo za spuste. Najraje smo imeli drče, tokrat pa smo se zadovoljili s poseko, ki kazi severno lice hriba. Spust je bil hiter kot vedno, suha drevesa so spominjala na divji zahod, mi pa na krdelo podivjanih kavbojcev. Stampedo je zadržalo šele gosto mlado smrečje, ki je zasajeno na poseki. Nič lažjega kot to, umaknili smo se levo v bukov gozd in nadaljevali z divjanjem. Zadihani smo se ustavili šele na Presedlu, sedelcu med Čemšeniško planino in Kozico.

Ogledali smo si zanimiv spomenik, posvečen sedmim padlim partizanom, nato pa staknili glave in preiščevali, kako bi avanturo še popestrili. Ena možnost bi bila markirana pot ob zahodnem robu Kozice čez Ločico na Vransko. To nam ni prav nič dišalo, pa ne zato, ker ne bi hoteli na Vransko, le pot se nam je zdela preveč dolgovozna. Raje smo si izbrali kolovoz ob vzhodnem pobočju Kozice.

Komaj smo izginili v gozdu, smo se že skrili pred toplimi žarki zahajajočega sonca, zato je igra senc postajala vedno revnejša. Med debli se je nekaj zalesketalo. Bodika! Ves srečen sem skočil za rob kolovoza in začel meriti drevo z zimzelenimi bodečimi listi. Uspeva namreč le v krajih, do koder še sega vpliv Atlantika, zato je proti vzhodu vedno redkejša. Tudi botaniki, ki so pred kakimi sto leti hodili po naših hribih, so poročali o redkosti božjega drevca. Nič čudnega, če sem si skrbno beležil podrobnosti. Toda glej ga šmenta! Krešo je našel še dva, Ivan je zagledal tri grmiče, jaz pa še enega z rdečimi jagodami. Zdaj sem se samo še čudil. Z zapisovanjem sem moral namreč končati, če smo hoteli še ta dan priti do doma.

Čemšeniška planina

Srečali smo domačina. Vprašal sem ga, če pozna to rastlino. Seveda, božjega drevca je veliko, lahko bi ga nasekal za cel voz! Najprej sem mislil, da gre za pretiravanje, le malo kasneje pa smo se prepričali, da je imel možak prav. V rahlo zakisanem bukovem gozdu se je vse svetilo od bodike. Vsake toliko časa nas je ta cenjeni, zato pa tudi zavarovani zimski okras boleče oplazil po nogah. Tako sem spoznal, da je lahko tudi bolečina sladka.

Takoj, ko smo stopili iz gozda, nam je bilo jasno, zakaj ta direktna, »najkrajša« pot ni markirana. Med nami in Vranskim se je bočil še kakih tristo metrov visok grebenček, ki je povzročil, da sta bila zračna in dejanska razdalja dokaj drugačni. Na zemljevidu smo prebrali, da so to Zahomci. Ob tem imenu se še danes nekaterim zašibijo kolena.

Tema nas je kot ponavadi preganjala, zato smo morali s hitrim vzponom plačati za vsa drobna lenarjenja ob poti. Zasmrdelo je po zažgani gumi. Le malo kasneje je Alenka prisegla, da je tokrat čisto zares zadnjič v teniskah. Nazaj k zvezdam! Tako nas je silil naklonski kot brezpotja. Utrujene noge so kopale na mestu in mešale listje na blatni strmini. Končno se je breg unesel, pod nami pa so zvezdno nebo zamenjale luči Vranskega.

Vodja nas je pogostil s čokolado iz skrite rezerve. Kako smo se je razveselili! Skoraj tako kot belih črt avtomobilskih luči na glavni cesti.

Na asfaltu so se žarometi, ki so nam še maloprej prijateljsko vlivali novih moči, spremenili v zaslepljujoče nasprotnike. Utonili smo v obcestni jarek, da bi se vsaj malo skrili pred prodornimi žarki. Navadno so bili vozniki toliko uvidevni, da so ob pogledu na dve tretjini otovorjene karavane prižgali kratke luči. Tedaj sta se počasi približevala dva žarometa. »Cepec, daj kratke luči! Misliš, da je prijetno mežikati ponoči v sonce?« Nič ni pomagalo. Oba vira slepeče svetlobe sta se na cesti obrnila in pošiljala za nami svetlobna stožca. »Hej, tovariši, kaj pa počnete tukaj?« se je oglasil močan glas izza dolgih luči. »Ha, s Čemšeniške smo prišli čez Zahomec!« smo se zadržli v tempo za slepečo zaveso, od koder se je začul razočaran komentar: »Saj to so samo navadni planinci.« Mimo nas je hušknila modro bela senca patroljnega avtomobila. Oprostite, tovariš miličnik, da smo vas razočarali, ker nismo bili potepuhi, cigani ali razbojniki.

Za konec pa še Kamnik (861 m)

Roke sem stiskal globoko v žepe, saj je toplo notranjost lokalca nenadoma zamenjalo neusmiljeno hladno februarско jutro. Kako se je vse spremenilo! Nič več ne lepim obvestil na omarici krožkov, tajnica Mila je že v pokoju, trafikó so podrli, »barometer« prodaja cigarete nekje drugje. Prvič sem izstopil v Zabukovici sam. Sam v temačni dolini pod Gozdnikom. Namenjen sem bil na Kamnik. V tem mrzlem jutru sem se nenadoma zavedel: nikoli več ne bomo skupaj hodili v hribe. Vse naše obljube so bile prazne že v tistem trenutku, ko so bile izrečene. Z njimi smo le lagali samemu sebi, ko smo odganjali misel na sloves. Strah nas je bilo reči: prijatelji, gimnazijskih let je, tudi kar se hribov tiče, konec.

Koki in Mihec sta se posvetila električnim tokovom, Alenka se je zagrizla v ekonomijo, Krešo se je spoprijel z zahtevnimi problemi teologije, jaz pa sem se vpisal na biologijo in tako tudi po službeni dolžnosti ostal blizu narave. Pričakovali bi, da bo še najmanj sprememb za našega vodja, ki bi lahko še naprej v miru opravljal svoje pedagoško poslanstvo. Toda tudi Ivan se je odločil za prelomnico. Oženil se je. Za krajši čas se je odpovedal hribom, saj na začetni stopnji razvoja tudi planinci potrebujejo več »kabinetne« vzgoje.

Tanka ledena skorja na kolovozu se je pod gojzerjem hrešče sesula v neštevilne kristalčke in zmedla moje preišljevanje. Mraz me je še vedno grizel v prste, čeprav so se greli globoko v žepih. Iz temne doline sem videl, kako se je na temno modrem nebu izrisal rogelj, cilj moje poti. Malo kasneje je svit pobelil vencu podobno steno, ki obdaja vršni greben. Od tod verjetno tudi ime — Kamnik.

Zagrizel sem se v strm kolovoz. Spet sem srečeval bodike, pa me zdaj v tem področju niso več presenečale tako kot prvič pod Čemšeniško planino. Naenkrat je steza na na sedlu poniknila. Torej si bom moral pomagati s preizkušnim gimnazijskim pravilom: na greben bo treba naciljati. Naciljati pomeni izbrati najlaže prehodno smer. Ubral sem za svoje pojme najbolj logično pot in kmalu začudeno opazil, da je označena z nekakšnimi znamenji. S pomočjo teh neuradnih markacij sem prišel hitro do stene in na južni strani poiskal prehod na greben. Svet je bil zelo strm, zato sem grabil za vse, kar mi je le prišlo pod roke: šop suhe trave, črni gaber, na pol razpadel štor ... Saj res, Krešo, tukaj gotovo še prezimujejo tvoji hrošči.

Posijalo je sonce, barve so zaživele v jasnem jutru. Kot bi trenil, je izginil občutek samote. Preveč sem bil zaposlen z opazovanjem prebujanja narave.

Izognil sem se prepadni dolomitni steni in se čez grmičevje prebil na greben. Končno

sem se spet zravnal in hodil naprej po dveh, kakor se za človeka spodobi. Izpuhtel je tudi strah, da v strmini moje štirinožne grbaste malenkosti ne bi upihnil kakšen vročekrvni lovec.

Sprehod po grebenu je bil pravi užitek. Na levi, južni strani so topli sončni žarki naznanjali skorajšnji pričetek pomladi. Teloh in resje sta bila v svetlem gozdčiču črnega gabra in malega jesena v polnem cvetu. Desno pod grebenom pa se je potuhnila zima. Mračno razpoloženje senčnega severnega pobočja so poudarila vitka debla bukev, ki so med koreninami še skrivale zadnje krpe snega.

Tako me je pot vodila naprej, med temnim in svetlim, polagoma proti vrhu. Bom znal tudi v življenju poiskati grebensko pot? Res je bolj izpostavljena, zato pa večja preglednost omogoča najbolj pravilno in ustrezno pot do cilja.

Pred mano se je naenkrat znašla streha zavetišča. Še skok okoli žice in že sem vlekel nase volneno jopico v prijetnem zavetju sten barake. Vpisal sem se v knjigo in pritisnil žig v rdečo knjižico. To ni nobena Maova mojstrovina, ampak le beležka, v katero zbiram žige in podpise udeležencev vsakega izleta. Nastala je iz nepreglednega šopa spominskih razglednic, ki so v začetku služile temu namenu. Vsaka stran pomeni najmanj eno spomina vredno doživetje. Pa imena! Ivan, Marjan, Bernarda, Alenka, drugič spet: Ariana, Koki, Alenka, Ivan, Marjan, Mihec, Niko Brus (oho, debitant!) ... Podpisovali smo se namreč vedno samo z imeni, debitanti pa so seveda morali pripisati še priimek. Vse to se je ponovilo še na razglednicah. Nismo pisali le domov in znancem, ampak smo včasih s kančkom sadizma pošiljali lepe in sončne pozdrave tudi tistim pesimistom, ki so ostali v dolini. Nato je bilo treba še vse požigosati. Ni čudno, da je bila navadno administracija na vrhu dokaj zamudna zadeva.

Tokrat sem bil s tvrstno dejavnostjo seveda hitro pri kraju. Sam sam sem bil na vetrovnem vrhu. V kristalnem jutru je bila pod mano razgrnjena Savinjska dolina. Po zelenem dnu sta se svetili dve nitki. Prva se je pritihotapila v ravnino med Dobrovljami in Goro Oljko, se pri Šempetru pogumno obrnila proti vzhodu, da bi lahko sledila vsej dolini. Seveda, ta ošabnica je Savinja. Drugi trak pa, kakor da bi mu primanjkovalo domišljije, je rezal dolino skoraj po sredini, povezoval gruče hiš Levca, Petrovč, Žalca in Šempetra ter se izgubil za Reško planino proti Vranskemu. Nenehno vrvenje avtomobilov po tej svetli niti je spominjalo na utripanje glavne žile.

Razločno sem videl značilnosti Savinjske doline, številne betonske žičnice, na katerih uspeva zeleno zlato — hmelj. Beli stebri in žice so skoraj povsod izpodrinili mogočne hrastove drogove. Pravijo, da je bila zaradi značilnih kopic iz zloženih hmeljev videti pozimi Savinjska dolina kakor veliko zimsko taborišče Džingiskanove vojske. Toda čas ni spremenil le pokrajinske podobe, marveč tudi navade, saj so obiralni stroji že skoraj čisto odpravili vsakoletni tok obiralcev z juga. Tudi hmeljarsko kosilo polagoma izginja z vsakdanjega jedilnika in se spreminja v specialiteto.

Na severozahodnem robu se dolina vzdiguje v planoto Dobrovlje. Razločno sem videl značilno rjavo barvo ogolelega bukovega gozda, pokritega s temno zeleno kapo gostih smrekovih sestojev. Za valovitim robom planote so se ponosno širile zasnežene Alpe. Grintovčeva piramida in nazobčana Kočna sta se zlili v eno, Skuta je s strmih sten stresla skoraj ves sneg, okorni greben Planjave in Bab je zakrival Rinke in Brano, zasneženi val pa se je končal z drznim dletom Ojstrice.

Vesel sem bil, da doživljam vrh v takšnem razgledu. Dobrega razpoloženja mi ni skalil veter, ampak me je znova zbudilo dejstvo, da sem sam. Kako bi uživali v sončnem jutru moji tovariši. Ivanu bi se iskriale oči: »Mejdun, pa tak dan!« Alenka bi si ogledovala rajde gora in se učila imena, ko pa bi zapel: »Savinjska dolina je lepa...« bi dejala, da sem si pesmico izmislil.

Ko sem se takole spomnil svojih prijateljev in pomislil, kako bi vsak po svoje srkal darilo februarske nedelje, sem se počutil strahotno sam. Z nikomer nisem mogel deliti svojega veselja, razen z zvestim in stalnim spremljevalcem praktiko. V naravi pa ni prostora za temne misli. Kako naj bi kot prepričan optimist žaloval, pa še v gorah povrhu. Nak, to pa ne bo šlo. Naenkrat sem začutil olajšanje. Je prišla rešitev s trmastim severozahodnikom skozi tanke skrivenčene veje črnega gabra ali kar naravnost od bleščečih vrhov očakov? Najverjetneje sem v vsej tej umirjeni prostornosti izgubil občutek za čas, spoznal minljivost težav in skozi tako razvrednotene probleme zagledal nove cilje. Gotovo je, da je čas pokopal gimnazijske izlete, toda ali ni v našem letniku nekaj vnetih biologov? Kaj, če bi šli skupaj na Menino?

Kamnik
Risal P. Skobrnc

NA ORTLER – V DRUŽINSKEM VZDUŠJU

URŠA KOLENC

Ne vem, kaj je pičilo očeta. Morala sem se mu že strašno zasmiliti, kajti odločil se je za enkratno, zanj prav nemogoče in nerazumljivo dejanje. Obljubil mi je, da greva letos skupaj v avstrijske gore. Stvar pa ni bila tako preprosta. Izbrati in odločiti sva se morala še za cilj, za tisti znameniti kucelj, ki bi bil tudi za starejše mladeniče nad petdeset let. Sledili so daljši bojni posveti, razprave in študije brez odločilnih ukrepov. Dobra volja: Stubaiske Alpe.

Kisel obraz: najdlje do Lienza.

Potrpljenje je božja mast, ampak revež, kdor se z njo maže. Naveličala sem se njegovega razpoloženjskega barometra.

»Veš kaj, hvala lepa. Nisem se kupila na ljubljanski tržnici, ampak sem si ravnokar prigarala dopust. Tudi naši hribi so lepi. Bom že vzdržala tole leto slamnatega vdovstva, drugo leto bo pa že bolje. Škoda mojih živcev!«

»Poglej jo no, punco! Kako je vzvišena. Nesramnost pa taka! Skušal sem ti ustreči, dobil pa sem takole zahvalo. Ti kar vse lepo uredi: bencinske bone, zavarovanje pri Planinsk zvezi, kupi hrano, pa greva!«

»Kam, če smem vprašati?«

»Nekam že, samo da bo vreme!«

»Jok, brate, to si kar misli! Takrat, ko se boš spomnil in odločil, bom pa pljunila v roke. Prej pa ne!«

»No, pa še enkrat prinesi zemljevide!«

Molk in praskanje po glavi.

»Kaj pa če bi šla na Ortler. Slišal sem, da je kar lep, pa še visok je. To bi bil moj višinski rekord. Kaj praviš?«

Še sanjati si ne bi upala o tej čudoviti gori, kaj šele predlagati (ni namreč v Avstriji, ampak v Italiji).

»Ortler, a Ortler? Oh, to je pa sploh najlažji tritisočak, sama štamfarija po snegu. Še naša Petra (moja leto dni stara nečakinja) bi prilezla tja gor. Ne verjameš? Pa preberi! Janko Mlakar piše, da ob lepem vremenu kar cele procesije romajo nanj. Saj pravim, ta vzpon je otročarija, prava malenkost. Ljubi očka, jutri potujeva! Sedaj me pa res ne smeš razočarati! Ti si sploh predstavljaš ne moreš, kako prijetno, razburljivo in privlačno vzdušje vlada na visokogorskih ledenikih. Velja, jutri ob desetih vzdigneva sidro!«

DOUGAL HASTON

Poročali smo že na kratko, da je znameniti alpinist izgubil svoje življenje v plazu. Zgodilo se je 17. jan. 1977 v Leysin, v alpinistični šoli, nikakor ne na veliki turi, marveč na smuškem sprehodu. To se rado zgodi pri ljudeh, ki so s svojim mojim mojim ušli mnogim nevarnostim in znali premagati tudi najtežje situacije. Dougal Haston je bil star 37 let. Za seboj je imel najtežje vzpone.

Rodil se je na škotskem v vasi Currie. Alpinistično kariero je začel, ko je s prijateljem 14-leten preplezal oporni zid železniškega mostu. Nato se je učil plezati v pečinah na raznih krajih Škotske.

Prijateljstvo ga je povežalo z Johnom Harlinom in tako je prišel za njim v Leysin. Z njim je splezal velike smeri: L. 1966 direktno smer v severni steni Eigerja pozimi, Harlin se mu je pri tem ubil, utrgala se mu je pritrjena vrvi. Dougal je izplezal z nemško navezo. Kmalu nato je prevzel alpinistično šolo v Leysin, preplezal pozimi severno steno Matterhorna, severno steno Droites, večji del leta pa je preživel na ekspedicijah: Mount Mc Kinley, Yosemite, Cerro Torre, to so bile ture za Himalajo.

Leta 1970 je bil glavni pri znamenitem vzponu čez južno steno Annapurne, nato pri poskusih čez jugozahodno steno Everesta. Leta 1971 je na mednarodni ekspediciji spoznal »zadnji problem«, vendar mu je usoda naklonila, da je po porazu 1971 doživel tudi v tej steni uspeh.

Michel Vaucher mu je v »La Montagne« 1977/2 napisal nekrolog. Takole pravi: »Večkrat sva se srečala v Alpah in na Everestu 1971. Bil je velik in droban, svojevrstnega obraza, z značilnimi dolgimi pšeničnimi lasmi, bil je videti šibak, v resnici pa je bil odporen, sposoben za najtežje preskušnje. Redko je spregovoril, raje je poslušal, govorile pa so njegove oči. V vsaki okoliščini se je izkazal kot mož na mestu. Avtobiografska knjiga 'V višavah' (In High Places) nam omogoča, da ga bolje spo-

Čudo vseh čudes, prvokrat v zgodovini Kolenčeve družine smo bili do minute točni. Pripravili smo se kot kakšna mala ekspedicija, v avtu smo se gnetli, oboroženi z virom kalorij kot največji požeruhi na svetu.

Zadnji hip se nama je pridružila še mami. Najina družba ji sicer ni najbolj ugajala, preveč je bilo tudi vožnje, na zadnje pa sva jo le prepričala, da se je sprijaznila z najinim načrtom in kompanijo.

Vremenski začetek že ni bil najbolj rožnat. Sonček, dež pa spet strašna, črna nevihta, ki nas je spremljala prav od tam, kjer se Drava prav sramotno imenuje še Drava (tako majhna je), pa vse tja do Merana. Lilo je kot iz škafa, se oščajalo, kot bi se vso veselje zjokalo nad nami, pridni Italijani pa so namakali svoje znamenite sadovnjake, kot da so v afriški puščavi. Saj nič ne rečem, njihova jabolka so res 1 A roba ampak prav čuden pogled je bil na tiste curke od spodaj (iz cevi) in zgoraj (izpod oblakov).

»Urša, s tabo je vedno en velik drek. Čisto res, izlet bo propadel!«

»Daj no daj, oče, saj nisem jaz kriva, da nas takole zamaka. Žal nisem sveti Peter, pa še on ne zmore takih čudežev.«

»Ne izgovarjaj se. Kadar grem s teboj, je vedno kaj narobe. Kar spomni se, zadnjič ko sva rinila na Škrnatarico. Bil sem siv kot pepel, tako me je bilo strah. Povem ti, iz tega ne bo nič.«

»Bo, bo, jaz pa vem, da bo. V nogi me prav nič ne cuka (revma namreč), mi bomo na Ortlerju pa še sonce bomo imeli. Alo, staviva!«

»Za kaj?«

»Za pravi italijanski ‚gelato‘. Enega za vrh in drugega za sonce.«

»Velja.«

In drugo jutro nas je res pozdravil zlati medaljon na nebu. Prebudil se je ravnokar na Stifiser Jochu 2760 m visoko in pozlatil velikane nad nami. Sramota, če se le spomniš vršiške ceste. Takšna je, kot bi harmoniko vlekli, pa še je več kot »starega jurja« nižja (v metrih seveda). Tu pa se gosposko, v zanimivih serpentinah pripelješ skoraj do vrha Malega Triglava, ne požiraš prašne megle, ker so tu, kot kaže, tudi že na visokogorskih cestah »izumili« asfalt.

Kar na horuk bi rada odrinila navzgor v osrčje ledenih gora, pa je bilo še prekmalu. Morali smo še enkrat navzdol (seveda ne peš) in še enkrat navzgor do Suldna. Spet sem se spomnila na Mlakarja. Ta se je pa namendral po cestah. Tam čez, kjer bi po njegovem menju še kure morale nositi dereze, tam čez te vodijo prav na vse strani ozke, ampak prav prijetne gorske ceste. Ne vem pa, kdo je bolj užival? Verjetno on, saj tako ni imel časa za burne debate v trebuhu kovinskega konjiča.

Že ob dveh popoldne smo počivali v Payer Hutte 3020 m visoko. Prepričana sem bila, da sem še kar socialno bitje, ampak kar je pa preveč, je pa preveč. Med potjo sem

znamo. Dougal Haston je bil eden najboljših alpinistov današnjega časa pa tudi eden od najplemenitejših.«

Haston je svojo knjigo izdal l. 1972 v londonski založbi Cassel, l. 1977 pa tudi v francosčini pri založbi Flammarion.

T. O.

PO SLEDOVIH »BITKE NARODOV«

Tako ime so v Vzhodni Nemčiji dali posebej označeni poti v okolici Leipziga, kjer je od 16. do 19. oktobra 1813 besnela odločilna bitka proti »agresorju« Napoleonu. Podjarmljeni evropski narodi so se združili in premagali Bonaparteja, ki je s svojimi bojnimi pohodi razburjal Evropo nad dve desetletji. Na tistih bojiščih so še ohranjena številna znamenja in spomeniki. Te med seboj povezuje »Pot po bojiščih bitke narodov«, ima pa ta pot še drugo nalogo: utrjevanje nemško-ruskega bratstva v orožju. Pot je dolga 35 km.

T. O.

ATOMSKE SMETI V ALPAH — ŠE ENKRAT

Poročali smo že o stališčih dr. R. Haslerja o spravljanju radioaktivnih odpadkov v Alpah. V biltenu Les Alpes 1977/9 se je k diskusiji prijavil še dr. M. — A. Stoll iz Birsfeldna. Premisliti je treba, pravi, če je za nizko radioaktivne odpadke res lahko najti primerna odlagališča. Občine imajo pravico zahtevati pojasnilo, zakaj so potrebna poskusna vrtnja, imajo pravico zahtevati garancijo, da ne gre za odlaganje radioktivnih odpadkov, ne glede na to, kakšen rezultat vrtnje ima. Občine se boje, da bi se vrtnje za nizko radioaktivne odpadke kasneje izsililo za visokoradioaktivne. Strah je utemeljen, to vedo prebivalci Airola, ki so na svoji koži občutil zvižajnost NAGRA (Državne družbe

se morala namreč najmanj 100-krat umakniti h kraju, se nasmehnti in vljudno odzdraviti. Oče je kimal le po italijansko ali nemško, midve z mamico pa kar po »kranjsko«. Kdo bi se pa mučil! Saj tukaj sploh ne veš, kako bi zinil. Večina domačinov govori nemško, čeprav živijo v Italiji. Na mostičku smo se srečali s štirimi možakarji.

Oni: Kris got.

Oče: Kris got.

Midve pa: Dober dan.

Slišalo se je šepetanje, nato pa kričanje.

»Italijani?«

Odkimali sva z glavo.

»Španci?«

Spet ne.

»Rusi?«

Ne, Jugoslovani.

Potem pa samo dolgi presenečeni obrazi in pozdrav z roko. Šele proti večeru se je odkril naš gostitelj. Ortler je odpihnil svojo veliko megleno kapuco in zažarel v vsej svoji kraljevski dostojanstvenosti. Še enkrat je zasijal v večernem ornatu, se za danes poslovil in utonil v siju neštetih zvezd.

Zjutraj se oče ni najbolje počutil. Včeraj je namreč predolgo buljil v strma snežišča nad bivakom (3360 m) in preveč premišljeval o svojem največjem planinskem podvigu.

»Urša, če bo težko, ne bomo šli. Meni se zdi vse skupaj strašno pokonci.«

»Daj, no daj, Jure, ne bodi reva! Kdo bi si mislil, da se bojiš tako za svoje kosti. Povem ti, prav nič hudega ne bo. Sneg te vedno prevara, tam bo pravi sprehod, verjemi mi! Zdaj pa kar nehaj nergati!«

»A ti mi boš pamet solila? Sam bom precenil situacijo. Če ne bom mogel, pa ne bom šel.«

Šli smo, vsi trije »čudno« govoreči planinci, hodili in čakali smo v dolgi vrsti procesije, ki je marširala današnjemu »bogu« nasproti. Tudi mene je presenetila tista »lahka« štamparija« na 3905 m. Saj je skoraj ni bilo. Ubrali smo jo za drugimi po grebenski poti. In kjer so se drugi obešali po skalah, smo se še mi, in kjer so se drugi spustili v škrbinico, smo se še mi, in kjer so se drugi artistično izživljali po verigah, smo se mi — prav lepo po papagajsko, mirno in potrpežljivo. Navsezadnje pa me sploh niso motili tile »božji romarji« na slikovitih strminah, še na kovinski lestvici ne, tik pod grebenom. Vladalo je pravo angleško vzdušje, ki je pomirilo tudi nestrpneže pod njo (lestvica je namreč prenesla samo tri človeške kalibre naenkrat in promet se je ustavil tako kot v nedeljo pred šentviškim semaforjem).

Nekaj metrov pod menoj pa je tišino premotil očetov ukaz.

za odlaganje radioaktivnih odpadkov), ko je šlo za poskusno vrтанje na njihovem svetu. Ista NAGRA namerava vrtati še marsikje v švicarskih Alpah.

Visokoradioaktivni odpadki prihajajo samo iz atomskih reaktorjev, potem ko so desetletja razvijali toploto in so v milijonih letih zaradi plutonija in drugih transuranov morali biti spravljani, ne da bi bili za okolje škodljivi. Alpe so za tako odlaganje zelo slabe, saj so relativno mlada kameninska formacija, ki se še oblikuje in jo potres sorazmerno pogosto obiskuje. Treba je razločevati med že zavrženimi odpadki in med tistimi, ki bodo prišli iz bodočih atomskih naprav. Zato je treba zavreti procese, ki množe odpadke, in v tej »pavzi« pregledati kritično vse možnosti, kaj z njimi storiti, ko jih bo še več in več. To morajo storiti znanstveniki, ki so neodvisni, a priznani. Zagovorniki atomske energije naj pri tem vprašanju ne sodelujejo. Končna odločitev mora biti politična, ne pa izmislek še tako kompetentnih specialistov. Pomislimo samo na tole: Čim več atomskih »central« bomo imeli, tem več daljnovodov za visoko napetost bo napetih čez Alpe, temveč umetnih jezer bo nastalo v njih.

Dr. Stoll sklepa: Problem ni rešljiv z atomskim programom, ki bo prihodnje leto podvojil množino radioaktivnih odpadnih produktov. Moramo ga obravnavati v miru! Dokler ga ne rešimo, ne dovolimo nobenih novih atomskih central!

T. O.

LEDENIK JE ŽIV LED

Ena desetina zemlje je pokrita z ledom (16 milijonov km²). Največ ledu ima Antarktida (14 milij. km²), devetkrat manj Grönlandija (1,8 milij. km²), alpski ledeniki pokrivajo le 3000 m² zemeljske skorje. Zanimivo je poimenovanje v Alpah: »Gletscher« se uporablja v nemškem področju Zahodnih Alp, v Vzhodnih Alpah se je uveljavil »Ferner« in »Kees«. Največji ledenik v Vzhodnih Alpah je Pasterzenkees (200 km²), blizu toliko

- »Urša, počakaj name! Nekateri se že navezujejo. Zakaj se ne bi še mi?«
 »Oče, pa saj je tu čisto enostavno. Vse je zavarovano. Vrv bi nas samo motila.«
 »Jaz pa hočem, da me varuješ!«
 »Poslušaj, Jure, to bi bila čista oslarija. Saj si že večkrat šel po Bambergovi poti na Triglav. Tole pa je še laže.«
 »Slišiš, počakaj, meni pa ni všeč!«
 »Velja, grem pa jaz zadnja, za moralo. Samo ne deri se, saj nismo sami!«
 »Kdo se pa dere? Kar sebe poglej! Jaz nisem čisto nič živčen.«

Najbolj pa je trpela mami. Poslušati je morala moža in hčer v triurnem besednem boju. »Oba sta strašansko pametna in zaverovana vase. Ampak drugič, lepo prosim, ne jemljita me seboj.«

Šele na vrhu sva se pomirila. Vetrovi so nam ravnokar skuhal velikanski kotel najkvalitetnejše megle in jo napacali po zaledenelih vršacih. Prav upravičeno se lahko naslonim na Cankarjevo šolsko nalogo, le s spremenjenim akterjem (Pisatelj je moral opisati razgled z ljubljanskega gradu. Odrezal se je: »Šel sem na ljubljanski grad, in ker je bila megla, nisem videl nič.«) Torej: »Šli smo na Ortler, in ker je bila megla, nismo videli nič.« Kdor pa je razočaran, naj prebere Mlakarjeve planinske spise. Ponorami je posvetil precej svojih čustvenih izlivov.

Vračali smo se. Spet se je ponovila ista pesem.

- »Urša, glej, kako hodiš, avša avšasta. Počakaj lepo zadaj!«
 »Ti raje sebe poglej, že dvakrat si se spotaknil ob gamaše!«
 »Slišiš, ne maram, da mi hodiš za petami! Zdaj pa vem, zakaj si v Franciji odletela!«
 »Kako veš, saj te ni bilo zraven. Najprej se prepričaj! Pa saj se ne splača. Ti si bolj pameten kot vsi drugi. Prvič si na takem ledeniku, pa več veš o hoji po ledenikih, čeprav še nisi prebral nobene knjige o tem. Panik si, da veš! Če me že nočeš poslušati, pa delaj po svoje. Samo mene, lepo prosim, pusti na miru. Če bi bil ti moj otrok namesto jaz tvoj, bi danes z veseljem zaropotala! Zdaj bom pa zares čisto tiho.«
 »Kar bodi, tako bo bolje za vse, smrklja smrkjljasta. Misliš, da si že vso pamet požrla, kaj?«

Pa potem — nič. V dolini sem polizala z veseljem pridobljeno stavo, sladoled za vrh in še enega za sonček, ki je kasneje pokukal iz oblakov. Ostal je le majhen okus po pelinu na tisto smrklo tam visoko gor, kjer srce hitreje utripa in kjer požrešneje hlastaš po zraku. O, zdaj saj vem, kaj je bilo krivo. Postelje, ja postelje — narobe so bile postavljene. Obadva z očetom sva namreč morala vstati z levo nogo. Hujšega krivca pač ni. Ampak tura na Ortler je bila vseeno doživetje — v družinskem vzdušju pač.

ima tudi Gepatschferner v Ötztalskih Alpah. Vsi drugi ledeniki v Vzhodnih Alpah obsegajo le nekaj km².

Prvotno so ledenike opazovali zaradi njihovih sprememb, ne zaradi lepote. Iz 16. in 17. st. datirajo poročila o povodnjih, ki so jih povzročili ledeniki, ker so zaprli kako dolino. L. 1599 se je Vernagtferner v Rofentalu pri Ventu prvič »izpraznil«, nato še večkrat vse do 1845—1848, ko je zajezena voda podrla ledovje — jezovje in strašna vodna ujma je planila v Ötztal.

L. 1604 je nastala prva karta, ki je predstavila alpsko poledenitev na Tirolskem, narisal jo je W. Igl.

Že zelo zgodaj je človek ugotovil, da so ledeniki vodna zaloga. V Vintschgauu in Wallisu so ostanki prastarih namakalnih jarkov, žlebov in korit visoko nad dolino. Ledenikom se moramo zahvaliti, da so »ostale zelene in rodovitne notranje alpske doline, ki imajo malo padavin.

Že v 18. st. se pojavijo prvi znanstveni opazovalci ledenikov. A. C. Bordier je že l. 1773 opozarjal, da bo treba ledenike opazovati, toda začelo se je to šele l. 1869, ko sta se o tem sporazumela švicarska planinska organizacija (CAS) in švicarsko prirodoslovno društvo in ustanovila »ledeniško komisijo«, približno v istem času sta se zato odločili nemška in avstrijska planinska organizacija.

L. 1894 je bila ustanovljena mednarodna ledeniška komisija za ledenike v svetovnih gorstvih. Danes razvija svoje delovanje po vsej zemlji.

Prva sistematična merjenja so uvedli Švicarji na Mer de Glace. Leta 1893 sta H. Blumcke in H. Hess začelamerili na Hintereisfernerju. Dandanes je na zemeljski obli celja vrsta eksaktnih merjenj. Najznačilnejši tip ledenika v Alpah je dolinski ledenik. Nastaja iz ledenikov, ki potekajo iz več ločenih snežniških kadunj in se združujejo v veletok zelenega snega, ledu. Tipičen zgled je Aletsch. Krniški ledeniki se tvorijo v zatrepih in krnicah — v »koncih« doline, obstajajo pa tudi pobočni ledeniki na manj razčlenjenih pobočjih. Ponavadi so tanjši, medtem ko imenujemo debelejšje ledenike,

ČRNI IN BELI KONJ

VIKI GROŠELJ

Tesno nama je pri srcu, ko v zmešnjavi ledeniških razpok hitiva navzdol. Megleni strop se spušča vse niže. Počasi začno naletavati drobne snežinke. Najini gori Aspe Siah in Aspe Safed sta že povsem izginili v meglenem morju. Preutrjena sva, da bi se navezala. Telo z zadnjimi ostanki moči sili v dolino. To je naš predzadnji dan v gorah Hindukuša. Ledenik se položi. Zavijeva v desno. Na majhnem morenskem robu naju čaka šotor. Napetost popusti. Izvila sva se iz težavnega ledenika. Ležišče iz armafleksa, spalna vreča, brnenje kuhalnika — kakšno udobje! Leže opazujem Denov suhi, poraščeni in od sonca ožgani obraz. Sklanja se nad kuhalnik. V konzervi pripravlja kavo. Ne govoriva dosti. Zunaj je še tišje, le snežinke šeleste po napetem nylonu, megleni strop pa se spušča vse niže.

Dva dni prej sva navsezgodaj zapustila bazni tabor. Težko obložena sva rila po morenskimi gričih. Za Nošakovim grebenom sva zagledala najin cilj: Aspe Siah 6380 m in Aspe Safed 6607 m. Dve gori z eksotičnimi imeni — črni in beli konj. Njun videz je res tak. Siah na levi kaže svojo južno steno, ki je večji del kopna. Temna barva kameanine je dala gori ime. Safed na desni pa je povsem uklenjen v led in sneg. Belina pobočij je živo nasprotje Siahu.

Naše delovanje smo tu v dolini pod Nošakom hoteli še bolj razširiti. Po res hitrem vzponu na vrh po normalni poti in po osvojitvi Gumbaz e Safeda naj bi splezali še steno Nošaka in kak drug zanimiv vrh v okolici.

Vzpenjala sva se po ledeniku, od časa do časa postala in opazovala steno Nošaka na levi. Tam nekje so trije prijatelji. Ne vidiva jih, upava pa, da jim gre dobro in da bodo uspeli.

Ledenik se le počasi vzpenja. Preskakujeva potočke na ledu in paziva na večje razpoke. Hodiva do dvanajstih in nato postaviva šotor na moreno med steno Aspe Siah in ledenikom. Časa imava malo. V šotoru pustiva vse, razen najnujnejšo opremo. Sto metrov se spustiva navzdol in vstopiva v 800-metrski snežni kuloar, ki naju bo pripeljal na greben Aspe Siah. Greva nenevezana. Strmina ni huda, 45 do 50°. Plezava naravnost navzgor. Le sem in tja zavijeva na skale, da počijeva. Višino zares hitro pridobivava. Čudovit je občutek, ko takole plezaš sam, brez vrvi in klinov. Povsem svobodno se vzpenjaš na osamljeni šesttisočak nekje v Hindukušu. Komaj tri ure rabiva

ki vise na bolj strmih pobočjih, viseče ledenike. V Alpah so zelo redki ledeniki »na planem« (npr. Übergossene Alm na Hockönigen), medtem ko so na Skandinaviji taki najbolj razširjeni.

Ledeniško groblje — morene nam pomorejo, da ugotovimo nekdanje stanje ledenikov. Presenetljive so obrežne groblje iz okoli 1850, ko je bilo ugotovljeno zelo visoko stanje ledenikov. Kmalu nato so začeli ledeniki upadati, se umikati. Leta 1890 in 1920 so opazovalci ugotovili porastek ledenikov in marsikje nam to morene še pokažejo. Po l. 1930 je umikanje ledenikov posebno močno in nepretrgoma na pohodu.

Vzrok ledeniških razpok je gibanje ledenika. Hitrost ledeniškega gibanja je največ 50 m na leto. Če postaja skalna struga ledovja bolj strma in zato hitrost ledu narašča. nastanejo v ledu tezne napetosti, ki premagajo lomno trdnost zgornjih lednih plasti: nastanejo počezne razpoke, lahko konkavne, do 30 m globoke. Če teče ledenik čez zelo strmo stopnjo ali prag, se ledenik razbije in razvali. Robne počli ali bolje okrajne, obrobne zevi nastajajo zaradi razlik v hitrosti sredi ledenika in na krajéh. Če ledenik steče skozi ožino v širšo strugo, nastajajo podolžne razpoke, na koncu ledenika pa se te radialno zbirajo. Tipična razpoka je poklina, ki nastane, če se led ali zeleni sneg odlomi od nepremičnega ledu.

Sneg, ki se grmadi na ledenik, se sčasoma spremeni v zeleni sneg in led. Če nameda več snega, kakor pa ga skopni, izhlapi in izpari, nastaja hranilno ledeniško območje, iz njega teče ledeniški led pod snežno mejo v trošno (sušno) območje. Snežna meja se iz leta v leto premika. Če snežna meja na ledeniku »sestopi«, se hranilno območje večja, trošno pa se manjša. Ledenik torej nekako »gospodari« s svojo maso, gospodarjenje pa je odvisno od padavin, od kopnenja, tajanja, topljenja in izhlapevanja. Ledeniki so torej zelo spremenljiv pojav kakor vreme. Niso samo lepi in mikavni, so tudi zelo pomembni dejavniki za človeško življenje in bodo v prihodnosti še bolj.

za 800 metrov stene. Nekje na 6000 metrih prideva na greben. Strm in izpostavljen je. Kljub temu se ne naveže. Vsak zase plezava, sem in tja naletiva na skalnat odstavek, ki poskrbi, da greben ni monoton. Sonce se spušča proti zahodu, čudovit mir vlada nad veličastno pokrajino. Pozabljava na čas, na mraz in redkejši zrak. Povsem svobodna sva, to je pravi alpinizem. Takšna tura ti da prav vse, kar si le moreš želeti. Z eno besedo — srečna sva.

In na koncu, kot za posladek: Strma skalna rez naju pripelje na ozek snežni vrh. Prijateljski stisk roke in vesel sproščen nasmeh. Veselo in kar slovesno privezujeva zastavici na cepin, jugoslovansko in slovensko. Veliko simbolike in nacionalnega ponosa je v tem obredu.

Potem vzdignem cepin nad glavo. Večerni sončni žarki me obsevajo. Veter se rahlo poigra z zastavicama. Den fotografira. V tistih trenutkih me prevzame val sreče in ponosa. Sreče ob svojem vrhu in lepem vzponu. Ponosa — zato, ker sem Slovenec in Jugoslovian, pa stojim na nekem vrhu Hindukuša in držim v rokah naši zastavici. Le še kako uro dneva imava, ko prečiva po grebenu naprej proti sedlu Janubi, 5900 m. Vsa zlata je severna stena Aspe Safeda. Gledava naprej v Pakistan. Istor o Nal pred nama in Tirič Mir na desni tudi že žarita v zahajajočem soncu. Počutiva se, kot da bi ukradla nekaj lepega. Tudi po meter visoki snežni robovi, ki se podirajo pri hoji, naju hudo ovirajo. V hipu je noč. Ledenih spokornikov (penitentes) se rešiva, zaideva pa v razpoke. Preveč lepo je bilo, da bi sedaj karkoli tvegala. Naveževa se in v siju svetilk kar hitro najdeva pot do šotor. Malo čez osem sva pri njem. Zlezeva vanj in tisti hip naju zajame strahotna utrujenost. Počasi se zaveva, da nisva plezala nekje v naših gorah, ampak da sva v enem dnevu prišla iz baze, ki stoji na 4560 m, na 5300 m, tu postavila šotor, se spustila sto metrov navzdol, preplezala 800 metrov visok kuluar prvenstveno, prečila čez 6380 m visoki Aspe Siah in bila zvečer spet nazaj v šotoru. In ko si kuhava večerjo, se, optimista kot vedno, že pogovarjava, kam naj bi šla jutri.

Imela sva trden namen, da bova vstala ob šestih. Toda tura prejšnjega dne je opravila svoje. Kot nezavestna sva spala do pol devetih. Ko sva se prebudila, se nama je zdelo, da ne bi mogla nikamor. Med kuhanjem zajtrka pa Den nenadoma zamišljeno izjavi: »Veš Vikl, ampak Aspe Safed je pa lep hrib.« In sva šla.

Sonce je že visoko, vročina temu primerna. Tisoč tristo višinskih metrov imava do vrha. Na poti do sedla kar dvakrat zaideva v snežne robove. Nič koliko imen smo iznašli za to nadlogo (ribežni, domine, ...) So pa res neprijetna zadeva. Nastanejo zaradi delovanja sonca. Na gladkih snežnih pobočjih nastanejo zaradi sončnega sevanja majhne

Tudi to je cesta (že blizu cilja)

Foto Viki Grošelj

zareze, ki se čedalje bolj poglobljajo. Videli smo tudi do dva metra visoke robove, ki so nanizani drug nad drugim. Debeli so le par centimetrov. Hoja prek takega pobočja, ko se vse podira, ko padaš v zareze, spet kobacaš ven in takoj nato spet padeš v drugo, zahteva poleg dobre kondicije tudi dobre živce. Dvakrat sva zašla v take predele in skoraj bi obupala. Pa je bilo vedno tako, ko je prvi obupaval, ga je zamenjal prijatelj in nekako je šlo prav tja do pod sedla. Raje sva se skobacala čez navpičen skok, kot pa da bi šla na sedlo po lažjem svetu, ki pa je bil posejan z »ribežni«.

Okrog dvanajstih sva bila na sedlu. Bil je čas za kosilo. Dobro sva se nabutala, saj sva pojedla vso hrano, kar sva jo imela s seboj, to je bila ena limona in dve tableti C vitamina.

Do vrha imava še sto metrov in spet se začenja igra s časom. Ponekod naletiva na staro gaz. Pred štirinajstimi dnevi so bili Francozi na vrhu. Iz baze do vrha so potrebovali 11 dni. Prečnica proti desni naju pripelje nad viseče serake. Do grebena je še tristometrski snežna vesina. Zagrizeva naravnost navzgor. Začenja se štetje korakov. Gledaš samo v strmino pred sabo. Noge premikaš v enakomernem ritmu. Vsaka dva ali tri korake premakneš smuški palici naprej in se z njihovo pomočjo potegneš višje. Pozabiš, da si v v gorah, pozabiš na čudovito okolico, pozabiš na vse. Vidiš le belo strmino in to je edino, kar v tistem trenutku obstaja. Ne moreš pohiteti. Telo dovoli sicer enakomeren, a zelo počasen ritem. Če skušaš ta ritem prehiteti, te kar nenadoma obide občutek, da ti bi razneslo pljuča. Glavo nasloniš na strmino

in hropeš. Uspe mi napraviti 120 korakov brez počitka, potem 150. Velikokrat sem se spraševal, kje je meja moje zmogljivosti in priznati moram, da sem se ji v tisti strmini pod vrhom Aspe Safeda močno približal.

Končno greben. In šele tu sva opazila, da se je vreme zelo poslabšalo. S pakistanske strani so pritiskali monsunski oblaki. Nošak in drugi višji vrhovi so bili že v meglah. Greben do vrha ni bil težak. Zadnji metri pred vrhom so vedno čudovito doživetje. Obhaja me neka mešanica sreče, vznemirjenja in strahu, da ni za tem belim vrhom greben in da je pravi vrh še veliko dlje. Pet ali šest metrov pred vrhom pa mi pogled že zdrsrne na drugo stran. Nikjer ne gre više. Počakam prijatelja. Objeta čez ramena skupaj stopiva na najvišjo točko gore. Kako zanimiv kraj! To je točka, kjer se stikajo ogromne stene in veličastni grebeni v majhen kopast vrh, ki je okrašen s čipkastimi snežnimi zastrugi — delo vetra. Tam gori, prav na vrhu stojim s prijateljem in se sprašujem, ali je mogoče še s čim lepšim izpolniti človeško življenje.

Pri sestopu pa z vsakim korakom izginja vznesenost. Zamenja jo realnost. Vidiva, da so oblaki dosegli tudi najin vrh, da je vse bolj temno. Prve snežinke priplavajo izpod neba. Prav zato gre navzdol hitreje, kot sva pričakovala. Veliko nama koristi tudi najina sled. Med ledeniškim razpokami pod sedlom pa jo izgubiva. Ne iščeva je več. Kar najhitreje morava priti do šotora...

Uro kasneje podirava šotor. Nahrbtnika sta spet občutno težka. Še vedno sneži. Loveč zadnje minute dneva hitiva po morenskih jezikih navzdol. Pod Nošakovo južno steno naju ujame noč. V siju svetilk iščeva prehode naprej proti bazi. Ponagaja nama še megla. Dolgo blodiva med kamnitimi nasutinami. Končno pa le najdeva stezo in malo čez osem prideva v bazo. Sprejem je tak kot vedno. Jutri greva evakuirat enko.

Opomba: 19. avgusta sva štartala iz baze 4560 m. Pod steno Aspe Siaha postavila šotor na 5300 m, preplezala prvenstveno »matičarsko« smer v Aspe Siahu (800 m, 45–50°), nato čez vrh, 6380 m, in sedlo Janubi 5900 m, dosegla šotor 5300 m.

20. avgusta sva po normalnem pristopu dosegla vrh Aspe Safeda, 6607 m, se vrnila do šotora, ga podrla in pozno zvečer prišla v bazni tabor. Den Cedilnik in Viki Grošelj, oba AO Ljubljana-matica.

7000 m IN ŠE MALO VEČ

SLAVA MREŽAR

Oseminštirideset, devetinštirideset, petdeset. Zlezem v dve gubi, z roko oprta na koleno in diham, srce pa čutim v čelu. Samo da si malo odpočijem, potem bo šlo lažje naprej.

»Damjan, ne zmorem več petdeset korakov.«

Grem naprej. Postavljam si cilje v strmini in štejem korake. Tako mine nekaj ur. Do zahodnega vrha je le še par metrov. In potem dosežem cilj.

V Ljubljani mi je misel nanj pomagala, da nisem odnehala. Šola, izpiti, tipkanje, raznašanje prošenj in povrh še trening. Vsak dan, tudi v slabem vremenu sem hodila na trim ali v bližnji hrib, merila in primerjala svoje moči. In po pravici povedano, bilo me je strah pred visokimi gorami, kamor smo se odpravljali.

Kje je sedaj sreča, zmagoslavje na vrhu? Tako je, kot bi za nekaj časa zamrla vsa čustva in občutki. Stisnemo si roke, slikamo sebe in hribe okoli in v meni je samo želja, da grem čimprej dol, kjer je zrak gostejši in dihanje lažje.

Sestopamo proti taboru 3. Občutki se prebujajo, v očeh začutim solze, ki mi meglijo pogled. Prijetno mi je pri srcu, z besedami se ne da opisati.

»Tukaj tabor 3, baza javi se, baza javi se!«

Nekaj časa samo šumenje, potem pa znani Vikijev glas. Oglašam se, toda on me ne sliši. Morala bom na rob platoja. V trenutku navdušenja hočem kar steči, pa se samo opotečem in sesedem na tla. Pride Matevž, vzame aparat in dobi zvezo. Slišim navdušeno vpitje prijateljev v bazi, čestitke in potem že sestopamo proti taboru 2 in še dalje proti enki.

Čisto temno je že. Slavca boli koleno, nekoliko zaostane. Pristavim čaj in zelo si želim, da bi se lahko pogovarjala s prijatelji v bazi. Toda danes ne bo več zveze. Damjana prosim za tablete za spanje. Že tri noči nisem zatisnila očesa, ah, kako bom spala!

Zbudim se pozno, ko sonce že toplo sije in topi ivje, ki se je čez noč nabralo na šotoru. Damjan in Slavc se odpravljata v bazo. Meni pa, kot da se čisto nič ne mudi. Sedim pred šotorom, gledam hribe okoli sebe, vse si skušam vtisniti v spomin za vselej.

PODOBE IZ QUAZI DEHA

Tisti fantič je bil zelo bister. Osem let je star, ima živahne oči, navihane in hkrati zelo razumne. Sirota je in nič kaj dobrega se mu ne obeta v prihodnosti. V šolo ne hodi. Če bo trdnega zdravja, bo postal nosač. To bi bilo zanj še najbolje.

Opazila sem ga med kopico otrok. Na prvi videz so vsi enaki: umazani, raztrgani, z velikimi očmi in nosom, ki ga vtaknejo v vsako stvar. Ta fantič pa je drugačen, mogoče bolj prijetnega videza. Veliko sva se pogovarjala. Res, čisto prijetno sva klepetala. On v svojem jeziku, jaz pa v svojem. In na koncu so oba bolele roke.

Ponedeljek je. Prvi dan v tednu, deževen in pust, zaspan in dolg, kot je lahko le ponedeljek. Poizkušam zbrati misli in jih usmeriti v snov, ki jo študiram. Pa ne gre. Neprestano uhajajo v majhno vasico Quazi Deh, kot da bi delček mene ostal tam. Takrat mi je bilo vse tako novo in tuje; ljudje, njihove navade, njihovo življenje. Sedaj pa, ko sem doma, so mi vedno bliže in vedno bolj jih razumem in včasih jih prav pogrešam; ženske, ki so posedale zjutraj okoli moje blazine in čakale, da se zbudim. Ves čas so nekaj šepetale in se hihitale. Delala sem se, kot da spim, pa so vztrajno sedele ob meni. Postalo je že zelo vroče in morala sem se »zbuditi«. Še sedaj vidim tiste obraze — dva stara zgubana in z nasmehom brez zob in en mlad — prijeten in zelo sramežljiv. Potem smo malo poklepetale, ne da bi se razumele. Bile so pastirice in mlajša je vsake toliko časa stekla za ovcami, ki so predaleč iskale pašo. Potem so zopet sedele blizu mene, zganjale norčije in spremljale vsak moj gib, dokler niso prišli moški in jih napodili. Tam ima namreč moški glavno besedo. Ni tako kot pri nas.

Prvi vtis iz Quazi Deha ni bil nič kaj prijeten. Z avtom smo se zapeljali v »center« vasi, ki ga predstavlja dvorišče, last najbogatejšega človeka v vasi. Na sredini je bila velika postelja, kjer so posedali vaški veljaki. Bilo je soparno, roji muh vsepovsod. Ko pa smo se vračali s hribov, je bilo čisto drugače; vsa dolina obdelana in lepo

V pokrajini Badakshan

Foto Slava Mrežar

zelena, ljudje pa nekam bolj živahni. Na dvorišču so neprestano trgovali. Domačini so nam in Poljakom poizkušali prodati šale, kape in barvaste kamne v zamenjavo za ure, posodo, čevlje in obleko.

Nosači so svojevrstni posebneži. Zelo različni so: mladi — pravi vaški »frajerji«, drugi starejši — na obrazu se jim vidi, da so na svojih ramah prenosili že veliko tovorov. Nekateri imajo prave hribovske čevlje — zapuščina prejšnjih odprav. Enemu od nosačev sem dala pulover. Pomagal mi je čez deroči Mandaras. Potem je nosil tisti pulover, če je bilo še tako vroče.

Ko smo odhajali iz Quazi Deha, se je zbralo okoli nas precej vaščanov. Mahali so nam v pozdrav in zdelo se mi je, da so imeli žalostne obraze. Mi pa smo bili veseli. Odhajali smo domov in to je bilo takrat najvažnejše.

Sedaj je v Quazi Dehu verjetno že zelo hladno. Morda je že zapadel prvi sneg. Potem je vasica čisto odrezana od sveta. Ljudje so prepuščeni sami sebi. Če kdo zboli — njegov problem. Razen če ni to najbogatejši človek v vasi. Tega bodo s konji prepeljali v bolnišnico v Eškašem. Življenje teče naprej, tu in tam.

VETER Z GREBENOV

DEN CEDILNIK

Ogenj počasi dogoreva. Modrikast dim se vrtinči ob skalah, veter z grebenov ga odnaša po dolini navzdol. Včasih počí v žerjavici, da pepel frli naokrog; med odpadki na ognju je nekaj zdravniških ampul.

Z morene se vsipa grušč in pada čez umazane ledene stene.. Kamenje glasno zaropota, pa takoj zopet vse obstane in utihne v navidezni negibnosti.

Zadnji nosač je odšel po stezi navzdol po morenah. Brskal je po smetišču pod šotori, prekladal kartonske škatle, z nosaško palico obračal pločevinke in iskal kaj uporabnega, kar so drugi pred njim spregledali. Potem si je, kleče na tleh, oprtal tovor, počasi vstal, rezko zažvižgal skozi stisnjene ustnice, se malo opotekel po kamenju in odšel proti dolini s kratkimi, hitrimi koraki. Prazne konzerve, ki jih je privezal na tovor, so tiho pozvanjale.

Nekaj članov odprave v rdečih vetrovkah je izginilo za ovinkom doline. Malo so postali, se ozrli navzgor, glasno zavriskali in zakrili so jih skalni robovi.

Blizu na skali sedi prijatelj in piše svoj dnevnik.

Ostala sva sama. Vsi so že odšli v dolino.

Ostal je dim, ožgan kartonski sod z napisom Polish Hindukush Expedition, polno drobnih papirjev, ki jih je veter počasi raznašal, in kamniti zidovi. Ostala je drobna, siva miš med skalami, ki je tolikokrat privohljala skozi zid; sprehajala se je po dišečem prostoru med vonjavami slanine in pudinga, smukala je mimo ogromnih človeških nog v težkih čevljih in živela kot v raji sredi te kamnite in snežne puščave.

Vse je prazno in podrto, skozi zidove piha veter in odnaša drobne papirje.

Morena bo ostanke počasi odnesla in zmlela v ledeniku, ostal bo le spomin, pa še ta bo zbledel.

Razcefrani beli kosmiči hitijo nad grebeni. Včasih zapiha veter in mi vzdigne list v dnevniku... Berem o sestopu z Nošaka na tabor dve. Z opotekajočimi koraki, žejen in lačen, stopam proti šotoru, trudno se usedem na ploščato skalo. Samo Martin mi odzdravi. Šel sem naprej v dolino in srečeval obraze, vesele in jezne. In moje veselje je bilo vedno bolj grenko, čim nižje sem bil.

Voda šumi nekje v ledeniku pod umazanimi ledenimi stenami.

Gledam naokrog. Tu je stal šotor. V njem sem ponoči ob sveči pisal o mnogih stvareh. Prijatelj pa je igral na flavto Beethovna. Igral je odlomek iz 6. simfonije — Hvalečni občutki po nevihti, počasi, po črkah, kot jih je imel zapisane na papirju: A F C A F C F A C...

Gumbaz je v megli, Nošak je zakrit, tudi Aspe je v oblakih, nebo je vedno bolj sivo, vse je neizrazito, v rahli meglici. Popoldne bo snežilo. Dim se vrtinči po zraku, veter ga odnaša proti dolini, obrača mi liste...

V temi sem taval med podirajočimi se morenami in krog svetlobe je taval z menoj. Raketa je šinila kvišku proti zvezdam, dolg rdeč lok je zarisala po temnem nebu, ko je

padala na tla, kamenje je bilo rdeče, ledene stene so bile rdeče in grozljive v čudni svetlobi. Potem pa popolnoma črne, ko je raketa izžarela v gluho temo.

Le voda je šumela v podzemlju.

Viki gleda proti grebenom. Sama sva ostala v baznem taborišču, vsi so že odšli v dolino. Veter grebenov mi obrača liste ...

Halo Petrač, halo trojka, javite se, sprejem. Zoko ima črno brado in brke, ozek obraz in velike, pametne oči. Ure in ure ponavlja v walkie-talki iste besede. Črni lasje mu v šopih silijo čez trakove od baterije. Njegova dolga silhueta stoji na moreni, z njegovimi črnimi lasmi se igra veter z grebenov ...

Dnevi so bili tako polni dogodkov, da me je odhod presenetil. Odprava je končana, vračamo se domov. Le počasi dojemam to in sam pri sebi poskušam končati vse dolge in lepe ture in se posloviti od gora. Oziram se na stene in vrhove, pa se vedno bolj skrivajo za oblake. Pokrajina se mi zdi otožna, žalostna, samotna. Poslavljam se od teh temnih ploščatih skal, ki so tako tople na soncu, od sive miške, od moren, ki se podirajo dan in noč, od vrhov, kjer sem spoznal zavist, nerazumevanje, redke prijateljski stisk roke, poslavljam se od dima, ki ga veter odnaša v dolino.

Čez nekaj ur bom hodil po planinskih travah, ob reki Mandaras bom obiral črni ribez in vonjal rdeči šipek.

Ne vem, zakaj sem tak kot pokrajina.

Nobene kavke ni na pogorišču. Veter mi obrača liste ...

JUGOSLOVANSKA SMER V HINDUKUŠU

MARJAN BRIŠAR

Ležim v vreči sredi puščavskega peska in puham oblačke dima. Kakšno ugodje, sredi neskončnih valov peska, na toplem zraku, gledati puščavsko nebo in po sedmih mesecih kaditi pipo. Misli mi uhajajo nazaj v tesni šotorček na ledeniku pod južno steno Noshaka.

Zoran kuha, z Janezom pobrska po opremi. Čeprav natančno veva, kaj imamo, nama duša ne da, da ne bi vse pregledala. Po juhi in kuhani čokoladi se spravimo v vreče. Nekam nelagodni občutek se nas polašča, ko spet debatiramo o nameravani smeri. Vse je bilo že nekajkrat premeleto v bazi, toda tu je vse drugače. Skoraj dva kilometra visoka stena s tristometrskim zaledenim skalnim podstavkom, z ogromnimi ledišči in obrobni zemlji je naredila na nas mogočen vtis. Spet in spet se ponavlja vprašanje, ali bomo bivakirali, kako visoko in kolikokrat, pa kakšne posledice lahko nastanejo pri takih bivakih. Alpski stil plezanja se v visokih gorah še ni udomačil. O njem se v glavnem le sanjari, pa ne samo med slovenskimi, ampak tudi med alpinisti svetovnega slovesa. Bilo je samo nekaj več ali manj uspešnih poizkusov. Kljub vsemu smo se mi odločili za ta stil. Zakaj pa ne bi bil tudi Slovenci enkrat med svetovno avantgardo?

Kolobar, ki ga meče čelna svetilka, išče pot med razpokami in seraki, ko se vzpenjamo proti steni. Ko se dani, smo že na vstopnem stožcu in plezamo čez razpoko, s katero pa imamo precej opraviti. Nadaljujemo do vrha stožca, kjer se začne skalni podstavek, ki pa je na več mestih prekrit z ledom.

Odločili smo se za nadaljevanje po strmi grapi. Na več mestih jo trgajo ledeni slapovi. Ko se ubadam s prvim, zaslšim za seboj Janezov glas: »Kako je, kralj ledu?« Resnično smo v vrhunski formi. Tu visoko nad 5000 m v navpičnem ledu napredujemo s povsem prostim plezanjem.

Za slapom se grapa nadaljuje in potem spet nov slap. To se nekajkrat ponovi. Okrog desetih sedimo na skalni rami, ki je hkrati tudi vrh podstavka, in se podpremo.

Smer preide v snežne vesine. Sneg je trd, oster, nazobčan, zato hitro napredujemo. Kmalu smo dobrih sto metrov višje. Snežni zobje izginejo in že smo na gladki vesini, prekriti s požledom. Strmina je nekaj čez 50°. Kljub težavnemu terenu se ne navežemo. Hitrost je največja varnost.

Napredujemo na prednjih konicah derez, z oklom cepina in lednega kladiva. Skale, ki jih že ves čas vidimo nad seboj, se nočejo in nočejo približati. Do noči smo pri njih. Odločimo se za bivak. Ker ne najdemo nobene primerne skalnate police, si začnemo urejevati nočišče v strmlem ledu ob skalah. V led skopljemo vsak svojo

polico. Presneto naporno je, s cepinom kopati čisti požled in to na višini 6700 metrov. Skoro dve uri porabim, da si uredim polico, široko pol in dolgo malo manj kot dva metra. Zabijem še dva klina, da me ne bi prijatelji budili malo manj kot dva kilometra niže in se spravim v vrečo. Janez kuha juho in zdajci glasno zakolne. Juha je šla v globino. Bomo pač brez nje. V nahrbtniku najde nekaj čaja in ga skuha. Bolj klavrn nadomestek je to, vendar bolje kot nič. Menažko s čajem si podajamo nad črno praznino. Premrli prsti držijo skodelo, vanje se seli toplota. Zebe nas, še posebno v noge.

Sezujem zgornje čevlje, jih podložim pod noge, razvežem spodnje za boljšo prekrvavitvev in nataknem čeznje še nylonske vrečke. Poskrbim za opremo in poskušam zaspati. Peklenski mrzaz je. Malo me skrbi za noge, toda tudi te se počasi ogrejejo.

Ko se zdani, pohitim proti robu stene. Zjutraj je plezanje še veliko bolj težavno, kot je bilo pod bivakom, in tudi bolj mrzaz je. Malo pod robom nas ujame sonce. Obsedimo na skalni rami tik pod robom. Naenkrat me začnejo zelo boleti noge. Tulil bi, če bi kaj pomagalo, pa le stiskam zobe. Torej so le malo pomrznila, sedaj se tajajo. Hudega ne more biti, ko tako boli. Previdno povprašam Zorana po občutkih, ko ti prsti odmrznejo. On ima trpke izkušnje z Makaluja, pa mi pove, da od kraja nič ne boli, samo hoditi ne moreš.

Čez pol ure smo na 6850 metrov visokem robu stene. V rekordnem času smo preplezali južno steno Noshaka po prvenstveni smeri in tako z velikimi črkami zapisali slovenski alpinizem v zgodovino te gore. Smer smo imenovali **JUGOSLOVANSKO**.

Pipa je ugasnila. Prevalim se na stran in se potopim v sanje o dekletih in gozdovih, ki jih že skoro dva meseca nisem videl.

P. s.

Gornji zapis opisuje plezanje prvenstvene »JUGOSLOVANSKE« smeri, ki so jo v južni steni Noshaka preplezali Zoran Bešlin, Janez Marinčič in Marjan Brišar. Smer je ocenjena s III, 50° in je visoka 1850 metrov. Vstop je na višini 5000 metrov. (Je ena najtežjih na tem področju.)

Afganistanski nosači

Foto Marjan Brišar

Noshaq 7492 m, zahodni greben, desno jugozahodna stena z jugoslovansko smerjo

Foto Matevž Suhač

POROČILO O PREVOZU ODPRAVE NA HINDUKUŠ 77

MATEVŽ SUHAČ

Pri naši odpravi sem bil zadolžen za prevoz do Qazi Deha. Zelo dolgo smo cincali, kako bi šli tja. Nazadnje smo se odločili za dve vozili TAM in eno IMV. Razlogov za to je bilo več. Naj jih nekaj naštejemo: najemni pogoji vozil so bili še kar ugodni; ni bilo resne omejitve pri številu članov (pri letalu 12); trajanje odprave je bilo poljubno, kar se je izkazalo odlično; stroški med prevozom so bili minimalni. Kasneje pa se je izkazalo, da nismo imeli povsem prav pri tej odločitvi. Prišlo je do precej visokih stroškov za zavarovanje in takse. Čas odprave se je podaljšal za ca. 25 dni. Veliko živcev je šlo na račun mej in carinskih pregledov. Skratka, z vozili je bilo precej več dela, kot bi bilo z letalom. Tega v začetku, žal, nismo upoštevali.

Naša vozila so bila povsem serijska in jih tudi kasneje nismo posebej predelovali. V tovarni TAM so nam posodili eno vozilo 60C5f brezplačno, kombi 60A5 pa smo najeli zelo poceni. Vozila so bila nova in smo jih morali zavarovati in registrirati. Pri IMV smo dobili v najem vozilo 2200D-minibus. To smo morali le dodatno kasko zavarovati. S temi tremi vozili smo lahko prepeljali največ tri tone opreme in 20 ljudi, kar je za naše potrebe popolnoma zadoščalo. Potovali smo relativno ugodno, saj je bilo v kombijih po šest oseb, v furgonu pa večina opreme. Tu smo naredili še eno veliko napako. Furgon smo namreč vodili kot TIR vozilo, kar je povzročilo neugodne zastoje na mejah. Naše vozilo bi brez TIR oznake lahko prešlo meje kot osebno vozilo, tako pa to ni bilo mogoče. Nazaj grede smo brez TIR prihranili kake tri dni mučnega čakanja. Drugače

Zoran Bešlin na vrhu Gumbaz-e-Safed, 6800 m

Foto Den Cedičnik

Tabor II, 6300 m, v ozadju Gumbaz-e-Safed in Kišmikhān

Foto Zoran Bešlin

Srečanje s Karavano

Foto Zoran Bešlin

meje niso posebno zamudne, če upoštevamo orientalsko »naglico« pri delu. Tipični mejni postopek je pravzaprav takle: najprej carina izstopne države, nato policija izstopne, nato policija vstopne države, nato carina z razkladanjem furgona in iskanjem prepovedanih predmetov. Včasih kak član z jezikom podaljša postopek še za kakšne dve uri. Sledi nekaj tisoč kilometrov do naslednje meje. Dejstvo je, da se z nekaj iznajdljivosti, angleščino in podkupovanjem v skrajni sili pride čez mejo kar hitro.

Pot nas je vodila po magistralni cesti do Niša in nato na Dimitrovgrad. Ugotoviti moram, da je bil to najnevarnejši del poti, saj so naše ceste prenapolnjene s kamioni. Tudi razbitine bi lahko odstranjevali hitreje, to delajo celo na orientu. Skozi Bolgarijo smo morali priti v 12 urah. Kljub zamudi pa ni bilo nič hudega. Tu so bile ceste dobre in prazne, imajo pa tudi nekaj avtoceste, ki je odlična. V Turčiji se je začejala vročina. Turške ceste, ki so sicer dobre do Ankare, so nevarne zaradi gostega prometa. Čez Bospor smo bili hitro, saj nam je pomagal nov most.

Tja grede smo od Ankare dalje vozili skozi osrednjo Turčijo. To se nam je maščevalo s kakih 800 km makadama, ki je ponekod resnično načenjal živce. Tu smo imeli najslabšo cesto na vsej poti do Kabula. Čez Iran je šlo hitro, šli smo ob Kaspijskem morju. Od tam smo vozili v zelo blag klanec (do Mashada), ki nas je zaradi voznikove nepazljivosti veljal en dan popravila v puščavski vročini in seveda nekaj sto km zaostanka. Verjetno je odpovedal termostat in je voda počasi izhlapela iz hladilnega sistema. Omenim naj le, da smo imeli na armaturi merilec za temperaturo vode.

Iranske ceste so zelo dobre, prav tako tudi afganistanska do Kabula, zato smo bili tam kar hitro. Naš veleposlanik nas je zelo prisrčno sprejel, ne pa tudi kabulska administracija, ta nam je pobrala precej časa. Pot smo končno nadaljevali čez Salang proti Ghazniju, kjer je bilo konec normalnih cest. Čemur od tam dalje pravijo cesta, zasluži posebno pozornost. Hitrost se meri v dnevih vožnje in povem naj, da smo 400 km vozili 4 dni po 14 ur dnevno, kar da povprečno hitrost 7,14 km/h. Posebej naj poudarim, da smo vse zastanke nadomestili z nočno vožnjo. Avtomobili so bili polni drobnega prahu, ker je bila suša. Še sreča, ker sicer ne bi prišli nikamor. Cesta je bila namreč kar zvožena zemlja. Bilo pa je nekaj mostov. Naš vodič je včasih vprašal, koliko je do 20 km oddaljenega kraja (tipično vprašanje), odgovor se je glasil: »Ja, kake tri ure.« No, vozili smo se potem navadno še pol dneva. Vozila, ki vozijo po tistih cestah, so kaj čudna. Navadno so do Fajzabada angleški bedfordi, specialno visoki seveda, od tam dalje pa so ruski. Za vse je skupno, da so zelo stari, da bencinarjem meče ven svečke vsak dan vsaj trikrat, da so redno preobloženi in da imajo za hlajenje motorja na strehi kabine 100 l vode, ki prosto teče skozi motor. Vsak kamion ima tudi podkla-

Ob Amur-Darji

Foto Zoran Bešlin

dalca, ki zadnje ali sprednje kolo podloži z gromozansko zagozdo, kadar se vozilo ustavi. Nobeno namreč nima posebno dobrih zavor.

Od Kabula dalje smo potovali ločeno: IMV in furgon skupaj, kombi TAM zase. Mi na TAMU smo bili en dan naprej. Druga skupina je od Fajzabada najela kamion, ker so se bali, da bi svoji vozili uničili. Poleg tega so pri minibusu IMV prebili karter. Tako so se v Quazi Deh pripeljali z dokaj čudnim kurnikom ruskega izvora in nam zagotovili, da je voznik pravi mojster, kar je nazaj grede dokazal tudi nam.

Pot nazaj je bila podobna. Povem naj le to, da smo kombi, s katerim smo prišli do Quazi Deha, pustili tam in da ni bil, ko smo se vrnili iz baze, prav nič poškodovan! Domačini so se res izkazali. Nazaj grede smo potovali nekoliko hitreje, vendar pa smo ubrali dve bližnjici: pred Mashadom smo šli naravnost na Teheran, v Turčiji pa smo zavili na Črno morje, ker je tam precej boljša cesta. V Ankari smo imeli veliko popravilo, pa so se na servisu »Volvo« res izkazali in nam popravili motor ceneje in hitreje kot pri nas.

Tja in nazaj je bilo kakih 15 000 km. Vozila pa so se kar dobro izkazala. Na tem mestu naj se lepo zahvalim Tovarni avtomobilov Maribor in Industriji motornih vozil Novo mesto za pomoč odpravi, ki resnično ni bila majhna.

VISOKO ODLIKOVANJE PLANINSKIH DELAVCEV

Predsednik SFR Jugoslavije Josip Broz-Tito je za zasluge pri razvoju planinstva v SR Sloveniji odlikoval tovariše dr. Miho Potočnika z Redom zaslug za narod z zlato zvezdo, Rada Lavriča z Redom republike s srebrnim vencem, Toneta Bučerja z Redom zaslug za narod s srebrnimi žarki in Mirka Fetiha z Redom dela z zlatim vencem.

Odlikovanja je izročil član Predsedstva SR Slovenije tovariš Tone Bole na slovesnosti v ponedeljek dne 16. januarja 1978 ob 13.00 uri v vili Podrožnik, Ljubljana.

Čestitamo!

POTEK EKSPEDICIJE

ZORAN BEŠLIN

7. 7. Z enotedensko zamudo odhajamo iz Ljubljane.

8. 7.—20. 7. Beograd, Sofija, Istanbul, Ankara, Erzurum, Teheran, Mashad, kjer dobimo vize za vstop v Afganistan, Herat, Kandahar in naposled Kabul. Zapleti s kombijem TIR na mejah, razne okvare, pa tudi nekateri subjektivni faktorji povzročijo, da šele po štirinajstih dnevih vožnje prispemo v Kabul.

20. 7.—25. 7. Kabul. Imamo težave s carino, plačamo 1500 dolarjev zaradi uvoza hrane, nato sledi obvezen najem vodiča, za katerega zahtevajo na turističnem uradu po 20 dolarjev na dan, pa še ureditev vseh formalnosti v zvezi z bivanjem v Afganistanu; vse skupaj nanese celih pet dni.

25. 7.—28. 7. Del ekipe odide naprej, da zagotovi nosače v Quazi Dehu. Trenutno smo deseta odprava, ki se odpravlja na področje Vzhodnega Hindukusha, kjer leži tudi Noshaq. Cesta je izredno slaba, za zadnjih 450 km porabimo tri dni.

28. 7. Quazi Deh. Drugi del ekipe prispe zaradi okvare na kombiju šele naslednji dan.

29. 7. Po dogovoru z vodjo nosačev zreduciramo tovore na 25 kg, za nas je cena komaj še dopustna; najamemo 68 nosačev.

30. 7. Odhod proti bazi; računamo na trodnevni marš.

1. 8. Postavimo bazo na višini 4560 m. Izplačamo nosače; (za poltretji dan nošnje dobijo 1100 afganov, to je okrog 25 dolarjev, kar je približno petkrat več kot v Nepalju).

2. 8. Večina ekipe postavi tabor I na višini 5350 m, trije se odpravijo na ogled jugozahodne stene Noshaga in zgornjega dela doline Quazi Deh.

4. 8. Bešlin, Cedilnik in Grošelj postavijo tabor II na višini 6300 m.

5., 6. 8. V naslednjih dveh dneh popolnoma opremimo tabor I in II.

7. 8. Bešlin, Cedilnik in Grošelj se vzpno v enem dnevu iz baze v tabor II, kjer prenočijo.

Pogovor članov ekspedicije z vodjo nosačev

Foto Zoran Bešlin

Ob Amur-Darji

Foto Zoran Bešlin

8. 8. Isti trije postavijo tabor III na višini 6900 m. Ker je ura šele ena, se odločijo za vzpon na vrh. Zoran Bešlin doseže glavni vrh Noshaga, 7492 m, Danilo Cedilnik in Viktor Grošelj pa srednjega, 7400 m. Sestopijo do tabora III in naslednjega dne v bazo.

10. 8. Gričar in Suštaršič osvojita glavni vrh Noshaga, Janežič pa zahodnega. 7350 m. Sestopijo in prespijo v T III, kamor pridejo tudi Grasselli, Meško in Švegelj.

11. 8. Ti trije osvojijo glavni vrh Noshaga, 7492 m.

V tabor III prideta medtem še Brišar in Marinčič.

Z Janežičem so težave, ker zaradi višinske bolezni ne more sam sestopiti. Brišar, Gričar in Marinčič spravijo Janežiča do T II; nekateri zaradi utrujenosti, drugi pa zaradi pomanjkanja prostora v T II sestopijo v T I.

12. 8. Janežič ob podpori še ene reševalne ekipe sestopi do večera v bazo.

13. 8. Brišar in Marinčič, ki sta ostala prejšnjega dne v T II, dosežeta srednji vrh Noshaga, 7400 m, nato pa sestopita nazaj v T II.

14. 8. Suštaršič se povzpne na Kharpošte Jakhi 5698 m.

Drugi se pripravljajo za vzpon čez južno steno Gumbaze Safeda in proti večeru odidejo spat pod steno.

15. 8. Bešlin, Cedilnik in Grošelj vstopijo v južno steno Gumbaze Safeda, 6800 m, in jo preplezajo direktno v vpadnici vrha; zaradi varčevanja s časom plezajo brez varovanja. Prvenstvena — Slovenska smer: višina smeri čez 2000 m, naklonina v spodnjem delu 45°—50°, zadnjih 700 m pa 55°, čas plezanja 13 ur. Vrh dosežejo ob 18. uri, sestopijo po zahodnem grebenu, bivakirajo v snežni razpoki na višini 6500 m, naslednjega dne sestopijo v bazo.

Grasselli, Gričar in Švegelj vstopijo ravno tako v južno steno Gumbaze Safeda, 6800 m, desno od slovenske smeri. Do noči preplezajo kuloar, visok 1600 m, z naklonino 45°, zgoraj 50°, bivakirajo na grebenu, v višini 6400 m. Naslednjega dne prečijo vrh Gumbaze Safeda, sestopijo po zahodnem grebenu in zaradi teme ponovno bivakirajo, le 500 m nad bazo. 17. 8. zjutraj dosežejo bazo. S tem vzponom so opravili prvo ponovitev češkoslovaške smeri iz leta 1974.

16. 8. Suštaršič se povzpne na Gumbaz e Safed po zahodnem grebenu.

Medtem se na T III pripravljajo za naskok na Noshag še Hamberger, Meško, Mrežarjeva in Suhač.

17. 8. Hamberger doseže srednji vrh Noshaga, 7400 m, drugi trije pa zahodnega, 7350 m. Slava Mrežar s tem vrhom doseže nov jugoslovanski ženski višinski rekord. Sestopijo v T I.

18. 8. Dopoldan pripravljamo sprejem za Slavo. Ob 12. uri je naposled prvič vseh 14 članov skupaj v bazi.

19. in 20. 8. Bešlin, Brišar in Marinčič vstopijo v jugozahodno steno Nohaqa, levo od poljske smeri iz leta 1972 (vodja Kurczab). Plezajo brez varovanja, bivakirajo na višini 6700 m, 150 m pod robom stene, naslednji dan izplezajo na greben, tik pod tabo-rom III. Vzpnejo se še do T III, ga podro ter sestopijo na T I. Prvenstvena — jugoslo-vanska smer v Nohaqu: višina smeri 1800 m, naklonina dobrih 50°, v spodnjem delu 200 m požledenih skal, težavnosti II—III, čas plezanja, 17 ur.

Cedilnik in Grošelj splezata 19. 8. novo — matičarsko smer v jugozahodni steni Aspe Syaha; to je kuloar, visok 800 m, z naklonino 45—50°, nato pa prečita čez vrh Aspe Syaha, 6350 m, ter sestopita do noči do šotorčka pod steno. Naslednjega dne se vzpneta še na Aspe Safed, 6607 m, in se vrneta do večera v bazo.

Janežič in Suštaršič opravita 20. 8. vzpon na Kharpošte Jakhi, 5698 m. Ta dan se tri tedne trajajoče lepo vreme pokvari, začenja rahlo snežiti.

21. 8. Razen Mrežarjeve in Suhača, ki sta odšla v Quazi Deh po nosače, smo vsi v bazi. Podremo še T I in bazo, pripravljamo tovore za nosače, ki morajo priti naslednji dan.

22. 8. Ob 6 pridejo nosači, razdelimo tovore, ob 10. uri zapustimo bazo; prespimo na planini Mandaras.

23. 8. Ob 11. smo v Quazi Dehu, izplačamo nosače, popoldne pa se odpeljemo proti Kabulu.

27. 8. Ob 9. smo na naši ambasadi v Kabulu. V dveh dneh uredimo izstopne for-malnosti.

29. 8. Popoldne zapustimo Kabul.

8. 9. Ob 16. se pripeljemo pred Planinsko društvo Ljubljana-matica.

Kharpotse Jakhi
Foto Zoran Bešlin

VIHARNA DOBA DRUGE POLOVICE DEVETNAJSTEGA STOLETJA

»Triglavski prijatelji« (Bohinjsko-triglavska družba) in Ivan Žan (1829—1920),
duša društva

EVGEN LOVŠIN

V Bohinjski Srednji vasi je okrog leta 1870 kaplanoval Ivan Žan. Rodil se je v šentviški fari pri Ljubljani 18. maja 1829. leta. Latinske šole je dovršil v Ljubljani, modroslovne (sedmi in osmi razred) v Gorici, nato pa se je vpisal na graško univerzo, kjer je poslušal pravoslovna predavanja še v slovenskem jeziku. Svojim šentviškim rojakom je pri komisiji za odkup desetine in tlake prihranil 30 000 goldinarjev. Ker je bil kmetom naklonjen, si ni smel obetati posebnega mesta v državni službi. Zato je končno pustil pravoslovni študij in odšel v bogoslovje. V mašnika je bil posvečen v tridesetem letu svoje starosti. Kaplanoval je v kočevskem Koprivniku, na Trati, v Mozlju, v Polhovem Gradcu, v Bohinjski Srednji vasi in v Škofji Loki. Tu je stopil v začasni pokoj, 1882. leta pa je bil po službah v Kolovratu in Rovtah končno upokojen. Preden je našel svoj mir v ljubljanskem mestnem župnišču pri Sv. Jakobu, se je upokojenec Ivan Žan selil iz Rovt v Šmartno pod Šmarno goro, od tu v Št. Vid pa dalje k redovnicam magdalenkam v Radeljco na Dolenjskem. V Ljubljani je dočkal zlato mašo, pri kateri so prvič izvedli Gerbičevo instrumentalno mašo, dočkal pa je še biserno šestdesetletnico svojega duhovniškega poklica. Umrli je 26. septembra 1920.

Še nekaj besedi o Žanu, ki odkrivajo njegov človekoljubni značaj. Njegova naprednost in revolucionarnost pa bo razvidna iz prispevkov Dušana Kermaunerja, ki prikazujejo Žana in bohinjske razmere v novi, izvirnii luči.

»Zanimivo je tudi, da je Žanova zasluga, da je dunajski izdelovatelj klavirjev Andrej Bitenc po nasvetu g. Žana zapustil za šentviško šolo 70 000 goldinarjev. Bitenc je prišel domov v Šentvid ter šel na sprehod v Podgoro. Na trati so delavci ležali ter tratili čas. Opomnil jih je, da je čas denar, lenoba pa škodljiva. Neki delavec pa zakliče tovarišu: 'Pojdi za njim, pa ga pod nos suni!' Na to so se vsi zakrohotali. Bitenca je to silno užalostilo. Bridko se je pritožil Žanu. Ta mu je svetoval, naj kaj da za šolo, ki bi bila zelo potrebna. Dobra beseda je našla dobro mesto.« Šentvidci so ga počastili s častnim meščanstvom.

Bohinjec J. Š. pa je Novicam sporočil naslednje: Tisto leto so množice gosenic napadle sadno drevje. Gospod kaplan Žan je iz svojega žepa plačeval šolskim otrokom, da so jih bolj pridno obirali. »Kar se tiče ravno omenjenega gospoda, naj opomnim le to, da tako dobrega dušnega pastirja še nismo imeli; oni nam dajejo dobre poudke in svete pri obrtniji in poljedelstvu, so nam oskrbeli več sort semen, med katerimi se nam je posebno ruski lan izvrstno obnesel — Bog jih živi!«

ŠE O LUISU TRENKERJU

Bil je idol mladih ljudi, predvsem pa ljubitelj gora kakršnekoli vrste, ugleda, moči, okusa. Bil je izraz neke dobe v zgodovini planinstva, ki je imela svoje čare, svoje nazore in prijeme, nepozabna za vse, ki so jo kakorkoli čustveno spremljali in doživljali. Ni čuda, da je Trenker napisal knjigo »O sreči nekega dolgega življenja«.

Leta 1913 mu je zdravnik ugotovil, da ima močno načete srčne zaklopke. To je pomenilo: Nobenega športa, mladi gospod! Tudi po stopnicah samo počasi, da bi — dosegli vsaj 40 let. Prestrašen se je Trenker kake pol leta držal tega napotka, več pa ni zdržal. Prijavil se je za tekmo akademskega graškega smučarskega kluba in dosegel naslov — klubskega prvaka.

Leta 1892 je prišel na svet v svetovnoznani Grödnertal, danes Val Gardena, v St. Ulrichu. Še danes je s srcem ves na Južnem Tirolskem. Kaj bi ne bil! Kdor to deželo pozna, jo težko najde drugo podobno na reliefu sveta.

Z desetim letom je z očetom naredil prvo turo — na Sass Songher. Imel je lepo mladost, topel dom. Posebno mati prihaja 85-letniku še vedno rada na misel. Razumela ga je, ko je iz Bolzana (Bozen) ušel iz samostanskega internata in zdrvel naravnost v St. Ulrich. Ni rad hodil v šolo. Ni se rad učil in tudi v glavo mu ni šlo, tako kažejo njegova spričevala. Naj poskusi življenje, so rekli starši in so ga poslali v sosedno dolino — za pastirja. »Odgovarjal« je za 70 ovac, tega se še vedno rad spominja, pa svoje »rezidence«, pastirskega stana.

Nekaj uvodnih besedi ob nameravani ustanovitvi bohinskega društva »Triglavski prijatelji«.

Avstrijsko planinsko društvo (Österreichischer Alpenverein ÖAV) je bilo ustanovljeno na Dunaju leta 1872. Nemško in avstrijsko planinsko društvo (Deutscher und Österreichischer Alpenverein DÖAV) pa je nastalo 1. januarja 1874. leta, ko se je avstrijsko društvo pripojilo nemškemu. Obenem so bile osnovane sekcije, med njimi tudi sekcija za Kranjsko (Section Krain) s sedežem v Ljubljani.*

Sekcijo za Kranjsko je vodil 1874—1877 Ottmar Bamberg, 1881—1889 Karl Deschmann, za njim prof. Voss, Anton Garibaldi, potem 1894—1901 dr. Ludvik Roschnik. Slovenca dr. Alfonza Moscheja najdemo v odboru kranjske sekcije samo prva tri leta.

O kakšnem omembe vrednem sodelovanju Slovencev z Nemci v kranjski sekciji je škoda izgubljati besede. Bohinjski »Triglavski prijatelji« so se rodili pred nemško-avstrijsko sekcijo za Kranjsko!

Dve, tri drobne, skrite beležke v časopisih tistega časa (Laibacher Zeitung in Laibacher Tagblatt) nam odkrivajo njegovo delovanje za povzdigo triglavske turistike. Tagblattov bohinjski dopisnik nam leta 1870 pripoveduje, da so bili dosedanjí triglavski pristopniki zvezani s prav posebnim naporom in predrznostjo. Čeprav je že večkrat kdo nasvetoval, naj izklešejo stopnice v krhek kamen, naj razširijo police in odstranijo štrleče kamenje ter tako pripravijo hodno stezo, so bili ljudje gluhi za te opombe. Sedaj pa je znani triglavski vodnik Šest iz Srednje vasi izjavil, da je pripravljen za 50 fl. pot na Mali in Veliki Triglav tako popraviti, da bodo tudi manj odločni turisti pod vodnikovim vodstvom mogli prispeti na vrh. Za naporno delo dvema delavcema v tolikšni višini 50 fl. ni pretirana vsota. Med številnimi prijatelji visokogorskih izletov ne bo težko zbrati tega denarja. Šest je tudi voljan zgraditi pod Malim Triglavom bajtico za počitek, v kateri bi lahko prenočevale tri ali štiri osebe. Darove zbira knjigarna Kleinmayer in Bamberg v Ljubljani.

Naslednje leto prinese Laibacherca pod naslovom »Z Gorenjskega« naslednjo novico: »Sedaj ko sta nevarnost in strah, ki ju ni manjkalo pri prejšnjih triglavskih pristopih, minula z dovršitvijo poti, obiskuje našo goro velikana vedno več ljudi. Nanj se je popelo letos okrog 20 do 30 oseb. Prvi vodnik je Ivan Škantar, z njim hodi in vodi turiste tudi njegova hči, komaj dvajsetletno dekle. S svojo korajžno hojo čez nevarna mesta je očarala vsakega gosta. Oni gospodje, ki so se velikodušno odzvali pozivu in s svojimi darovi omogočili novo pot, so v resnici zaslužni za našo prelepo Gorenjsko. No, dela je še dovolj, posebej je treba urediti gorsko vodništvo, določiti vodniške tarife ter uradno priznati vodnike, kakor je to že v sosednjih deželah urejeno. Čujemo, da nameravata dva ljubljanska gospoda, ki sta bila 21. tega meseca na Triglavu, začeti zbirati prispevke za planinsko kočo, ki naj bi se zgradila ob vznožju Malega Triglava.

* Žan Ivan, Zlatomašnik, Slovenec 17. julija 1908 (Steska).

Žan Ivan, Biserna maša, Slovenec 25. julija 1918 (Steska).

Žan Ivan, J. S. . . 6, Iz podnožja Triglava, Novice 1. decembra 1872.

Eugen Lovšin, V Triglavu in njegovi soseščini, II. izd. str. 135—138, Tisk in klišei »Ljudska pravica«, Ljubljana 1946.

Po osnovni šoli se je šel učiti za ključavničarja in podobarja, bil pa je tudi gorski nosač. Če ga je spotoma napral dež in mu razmočil hlebce, jih je moral odnesti v dolino. Seveda je moral, čeprav nič kriv, požreti zmerjanje in grajo.

Leta 1912 je začel s študijem arhitekture na Dunaju in v Gradcu. Študij je končal po svetovni vojni leta 1922.

Bil je kandidat za gorskega vodnika. S prijateljem Hansom Pescosta je preplezal južno steno malega stolpa Sella, ki še danes velja za modno plezalno turo in se imenuje Trenkerjeva poč. Sledila je smer v Sass de Mesdi, smer v severovzhodni steni Mourfreida in mnoge druge. Leta 1912 je v Cortini d'Ampezzo zmagal v alpski kombinaciji in v smuškem teku.

Angelo Dibona in Hans Dülfer sta mu bila prijatelja. Z Dülferjem je l. 1914 poskusil preplezati severno steno Furchette. 24 ur sta bila v steni, 100 m pod ciljem pa sta se morala umakniti. Preplašila ju je skala, ki je mimo njiju zgrmela navzdol.

V prvi svetovni vojni je bil Trenker praporščak. O tem je napisal knjigo: Rocca Alta. Potem je napredoval v komandanta planinske čete in sodeloval pri rušenju Lagazuola. Snov je uporabil v filmu »Gore v plamenih«.

Po vojni je v domačem kraju deloval kot dirigent. Zelo rad je igral violino. V tistem času je tudi tihotapil, po vojni ni imel pravega zasluzka.

Leta 1925 je z dr. Arnoldom Fanckom naredil svoj prvi film, bil je nemi film z naslovom »Usodna gora«. Film »Boj za Matterhorn« je sam režiral in igral glavno vlogo. Tudi v angleško-nemški verziji tega filma je igral Carrela. Film je imel naslov »Gora

Koča bo zidana, prostora bo za šest oseb in ne bo manjkalo ognjišča, mize in nekaj stolov. Delo bo zaupano izkušenemu vodniku Šestu, ki se je postavil za novo triglavsko potjo. Če se posreči ta načrt, potem naj vsak Triglavov posetnik prispeva majhen dar, da ostane koča v lepem redu, da bodo drva in seno vedno pri roki, kakor je to drugod. Neutrudljivo vremo za to podjetje kaže tudi gospod kaplan Žan v Srednji vasi, ki je res zaslužen mož. Njemu, kakor tudi srednjevaškemu župniku je veliko hvalo dolžan vsak Triglavov posetnik, ki se je o priliki okoristil z njunim nasvetom in pomočjo.«

Še leto dni mine in Laibacherca prinese 23. avgusta 1872. leta tole zanimivo poročilo: Triglavsko koča, ki stoji dve uri hoda nad Belim poljem (Velim poljem) na triglavski južni strani v najvišji kotanji, katere gornji rob tvorita grebena Malega in Velikega Triglava, je sedaj s pomočjo izdatnih prispevkov popolnoma gotova. Višina 8000 d. stopenj nad morsko gladino nam dovoljuje krasen razgled proti jugu, vzhodu in jugozahodu. Njena oprava je bila 1 miza, 2 klopi in pograd, lonci in krožniki. Kočo je zasul pesek, ker je stala v dnjači. Zato je v njej sčasoma vse splesnilo in strohnelo. Deloma se je sesula že leta 1875 (Kronika Debelakove).

Pred očmi mi je citat iz ljubljanskega lista Laibacher Zeitung št. 192 z dne 23. avgusta 1873: »Z mesta, kjer stoji koča (Standpunkt) je proti jugu, vzhodu in jugozahodu najkrasnejša panorama (Fernsicht); imenovali so jo **panoramo ali kočo** (podčrtal E. L.) triglavsko katedralo (Triglavdom)«, v tem ko je Laibacher Tagblatt nekateri dan napisal: »...To impozantno razgledišče so nedavno (in jüngster Zeit) nekateri bohinjški prijatelji gora imenovali triglavsko katedralo (Triglavski tempelj)«. Kermauer meni, da velja izraz Triglavski tempelj za »celo veličastno podtriglavsko razgledišče docela smiselno in v skladu s predstavo, da so goro-velikanko poimenovali po božanstvu, in da se torej tempelj ne more nanašati na novo malo kočo. Priznam, da je taka razlaga predstave nemške besede Triglavdom vsega občudovanja vredna, menim pa, da je bil izraz tempelj bohinjškemu človeku blizu predstavi kočice kakor celotne visoke okolice.« (Tako je menil tudi Janko Mlakar.)

Kermavner je v svojem odličnem prispevku: Iz zgodovine slovenskega planinskega društva (Plan. Vest. 1964, št. 3, 4 in 5) dopolnil moje trideset let mlajše poročilo o »Triglavskih prijateljih«. Našel je namreč v državnem arhivu v Ljubljani original Pravil društva »Triglavski prijatelji« (Triglau Alpenverein in der Wochein), ki so bila z datumom 24. septembra 1872 vložena kranjskemu deželnemu predsedstvu in potrđitev. Čeprav so bila v poglavitnih členih že prej znana, poglobljajo Kermavnerjevi znanstveni izsledki, ki se tičejo Žana in »Triglavskih prijateljev«, znanje o tistih viharjih, za slovenstvo in njegovo socialno plat važnih časih. Zato jih tu prinašamo v izvlečku: V »Slovenskem Narodu« beremo: »Bohinjsko-triglavsko družba. Ta naslov si je dalo slovensko društvo gorskih prijateljev, ki ima naslednja pravila: 1. Namen društva je: zanimanje za gorske izlete buditi in jih olajšati (»slajšati« je vsekakor zapisna in tiskovna napaka!) — 2. Sredstva v dosego društvenega namena so: a) družbinski — (društveni) shodi; b) vkupni izleti; c) ustanavljanje zbirke društvu primernih knjig, zemljevidov, načrtov, (časopisov); d) spodbuda in podpiranje napravljanja in vzdrževanja končnih stanovišč, razglednih mest in kažipotov; e) zboljšanja komunikacije in vodi-

kliče«. Njegov film »Izgubljeni sin« je na glasu kot najboljši. Zanj je dobil mnoga priznanja, celo častni član društva zermattskega vodnikov je postal, domača občina St. Ulrich ga je imenovala za častnega občana, isto odlikovanje je prejel v Sextenu, mesto Dunaj pa mu je dalo nagrado. Od l. 1927 do l. 1941 je živel v Berlinu. Danes niha med Bolzanom in Münchenom. Vendar se najraje drži v Münchenu. Ves je v terminih, razdan. Povsod ga kličejo, postal je nekak simbol. Kamor pride, ga obkrožijo čistilci, on pa deli avtograme, se rokuje in potrpežljivo posluša vsakdanje stvari. Razlik med ljudmi ne dela, z vsemi je enak, pozoren, vljuden. Če pripoveduje svoje zgodbe, ga vsi radi poslušajo. Sicer pa smo pred leti poročali, da je z velikim uspehom nastopal v nemški televiziji, kot da je rojen za ta »medij«.

Neverjetno, kakšen življenjski obseg, kakšna uspešnost!

Do kam je »splezal« iz raševine hribovskega pastirčka in nosača!

MATTERHORNSKE ZGODBE 1977

Sezonska senzacija na Matterhonu je bil »zmajski« alpinist Etienne Rithner, 43 let star, doma iz Montheya, ne daleč od Matterhorna. Svoje peruti z vsem priborom je moral na hrbtu spraviti na goro, kajti za helikopter je Matterhorn še vedno »terra sacra«, pravi Ch. Schemmann (D. Bergst. 1977/10). Vsekakor novost v zgodovini gore, ki je zabeležila premnoge imenitne zmage, pa tudi poraze in celo škandale. Kmalu bo

teljskega stanu; f) spodbuda za vstanovljenje enacih društev na družih krajih; g) izdavanje letnega sporočila o gorskih obiskovalcih na Slovenskem. — 3. O sprejetji družbenikov sklepa odbor in more ponudbo tudi zavreči, brez da bi bil zavezan navajati vzroke. Častne ude voli občni zbor. — 4. Društvo ima sedež v Bohinju. — 5. Vsak družbenik plača 50 (krajcarjev) vstopnine, razen tega pa še 1 fl. (goldinar) vsako leto. — Društveno leto začne s 1. majem. — 6. Vsak družbenik ima v društvenih zadevah glasovalno in volilno pravico, razen tega se pa more udeleževati družbinskih shodov in skupnih izletov, kakor tudi društvenih zbirk se posluževati. — 7. Društvene zadeve uravnava delovni odbor, deloma pa občni zbor. — 8. V začetku vsacega meseca se skliče občni zbor, kateri veljavno sklepa, ako je na njem 10. del vseh tukajšnjih članov navzočih. — Občnim zborom se pridružuje: volitev odbora, pregled in rešitev od odbora o svojem delovanju podanega sporočila, prememba pravil in razdruženje. — 9. Občni zbori so obenem tudi v § 2 omenjeni družbinski shodi. Razun tega pa je od maja do oktobra vsak mesec še poseben shod, v katerem se razpravlja o skupinskih izletih. — 10. Odbor je sestavljen iz predstojnika, njegovega namestnika perovodja in še petero drugih udov, kateri se brez odločbe ali predpisa njihovih opravil za eno leto volijo. Da se more veljavno sklepati, morajo vsaj trije odborniki nazoči biti. — 11. Predstojnik zastopa društvo v zunanjih odnošajih. — 12. Razpori, kateri so iz društvenih razmer nastali, se odločujejo pred posebno sodbo, v katero vsaka stranka po enga člana, društveni odbor pa predsednika imenuje. — 13. Razdruženje društva nastopi le takrat, ako ste v tem dve tretjini v Bohinji bivajočih družbenikov zadovoljni. Društveno premoženje bi v tem primeri pripadlo osnovljajočej se zalogi za vzdrževanje druge učiteljske stolice v Bohinjskej Bistrici in Srednji vasi.«*

Vložena pravila društva »Triglavski prijatelji« (Triglav Alpverein in der Wochein), ki so v društvenih spisih kranjske deželne vlade, imajo poleg prav takšnega besedila spodaj zabeležko kraja in datuma: »V Bohinju 1. maja 1872«, pod njo pa pet podpisov predlagateljev:

»Ivan Žan v Srednji vasi kapelan,
Tomaž Zupanec poštar,
Jakob Mencinger na Bistrici učitelj,
Ant. Čobec zdravnik,
Jože Ravhekar trgovec.«

Spremna prošnja ima datum 21. maja 1872 in se bere takole: »Veselslavna ces. kralj. deželna vlada vojvodine Kranjske v Ljubljani — Triglavske planine in gore zanimajo popotnike posebno turiste (gorohodce), in vsako leto obiskujejo visoki, imenitni, učeni tujji gosti Bohinj. — Potrebna je ustanovitev društva, koje bi vstreglo turistovim zahtevam. — Podpisani osnovalni odbor društva 'Triglavski prijatelji' (Triglav-Alpen-

* Dr. Dušan Kermavner (1903—1975), dopisni član SAZU v Ljubljani, vztrajen planinec in kritičen planinski pisatelj, eden najplodovitejših zgodovinarjev nove dobe, že v mladostniški dobi predava v »Preporodu« o znanstvenem socializmu, po vojni raziskuje začetke slovenske socialne demokracije, piše o socialističnem gibanju med Slovenci od začetka do 1895, izda tri knjige »Politični boji na Gorenjskem in delavsko gibanje na Jesenicah« itd.

120 let (1979), kar je na goro stopil Carrel. Kaj vse se je že napisalo o več kot stoletnem dogajanju na Matterhornu! Lani, na priliko, so vrh Matterhorna spet obravnavali na sodišču. Neka »interesna skupnost« zermattskih meščanov je sprožila pravdo in začel se je pred tremi leti sodni proces o tem, kako je z lastninskimi pravicami te najlepše gore v Alpah. Eden od advokatov je dejal: »Gora je iz kamna, torej brez vrednosti. Gre pa za prestiž, zato hočemo dognati, čigava lastnina je veliki rog.« Junija 1976 so po triletnem mirovanju zadevo zasukali na poravnavo. Zermattski župan je o tem zapisal: »Spor med občino in zermattskimi meščani ne teče samo za Matterhorn, marveč za več gora, ledenikov in moren. 17. jan. 1933 je kanton izdal zakon, po katerem nekultivirani gorski svet pripada občini, razen kakih pridobljenih pravic (služnosti). Zermattski meščani trdijo, da so ta svet odkupili v 17. stoletju.« Zermattski župan se nato v pismu sprašuje: »Kakšno veljavo naj ima danes tak 'odkup'? Ali tudi pred današnjimi postavami še utemeljuje take pravice? Kanton Wallis bo moral na ta vprašanja odgovoriti in izdati odločbo, če bo do sodne odločbe sploh prišlo. Kajti obe strani se že mesece pogovarjata in iščeta poravnavo. Če bo do nje prišlo, jo bo moral potrditi še parlament.«

Kdor je doslej mislil in verjel, da ta »gora vseh gora« pripada alpinistom, ki od vseh strani romajo nanjo polni navdušenja, naj svoje mnenje spremeni. Gora nedvomno ni samo njihova in to vse od 1865.

Pa tudi SAC, švicarski planinski klub, nima glavne besede. Ni se on prvi odločil, da na gori postavi zavetišče. Bil je to privatnik, hotelski mogotec, Aleksander Seiler. Ko je

Verein in der Wochein) predlaga dotična društvena pravila in prosi: — naj veleslavna ces. kralj. deželna vlada dovoli društvo 'Triglavski prijatelji' in njega tukaj predložena pravila postavno potrdi.« Pod tem besedilom prošnje so za začetno oznako »Za društveni odbor« podpisani isti predlagatelji, kakor na koncu pravil.

Ne vemo, zakaj so pravila obležala v predalu, dokler jih ni objavil »Slovenski Narod«, niti ne, zakaj je prošnja s pravili prispela na pristojno oblastvo toliko pozneje. Kermavner nadaljuje:

Bohinjski »Triglavski prijatelji« so se lotili samo ustanavljanja svojega društva, ki ga pa niso spravili niti do ustanovitve niti do kakršnega koli pravnega dejanja v zvezi z napravami, ki so jih dali zgraditi ljubljanski planinci — investitorji. To jim je preprečila birokracija, kateri so prišla v roke šele dne 24. septembra 1872 vložena pravila. Že referent, ki jih je prvi poučil, je predložil prepoved ustanovitve društva zaradi — po njegovi sodbi bistvene — pomanjkljivosti v čl. 4, ki navaja kot sedež društva Bohinj, t. j. dolino z več kraji, ne pa določen kraj, kakor je zahteval društveni zakon; o drugih pomanjkljivostih, ki jih je v pravilih našel, je menil, da niso tako tehtne narave, a če bi deželna vlada že zaradi tiste poglavitne izrekla prepoved, potem bi lahko navedla še druge kot dodatne razloge svoje prepovedi. Referentovemu predlogu se je v vsem obsegu pridružila komisija, ki je obstajala iz takratnega kranjskega deželnega predsednika grofa Alexandra Auersperga in treh vladnih svetnikov: kneza Metternicha (sina tistega avstrijskega kanclerja Metternicha, ki ga je odpihnila z oblasti revolucija marca 1848), dr. Schöppla in von Höfferna. Zasedala je 27. septembra 1872 in sklenila odklonilni odlok, ki poleg poglavitne prve točke v nezadostno določenem sedežu društva navaja še druge.

Ne vemo, ali je poleg te negativne rešitve kranjskega deželnega predsedstva, ki jo je po njegovem navodilu sporočilo predlagateljem radovljiško okrajno glavarstvo pač brž po 27. septembru 1872, oblast še kako namignila bohinjskim podpisnikom, naj pustijo zadevo pokopano. Tako sporoča Kermavner.*

V moji knjigi (»V Triglavu in njegovi soseščini«) pa lahko beremo naslednje zaključne besede o Žanu in Bohinjcih:

Sedaj po postavitvi prve kočje imajo Bohinjci, kakor izvemo drugod, nove načrte, nove želje, ki ne zaostajajo za nalogami današnje planinske organizacije. Zgraditi letno bivališče v Srednji vasi za tužce (pa tudi domače gostilne so dobre, kakor Smukavčeva v Česnici in Mavričeva na Bistrici), postaviti novo kočjo v Vratih med Velim poljem in Mojstrano, v kateri naj bi stalno bival vodnik in redil ovce in koze, da bi bilo mleka in mesa pri roki, prirejati družabne sestanke, skupne izlete, ustanoviti knjižnico, popravljati pota, skrbeti za vodnike, dajati pobudo za ustanovitev novih planinskih društev po drugih krajih, na skupnih potovanjih v male podeželske kraje buditi smisel za naravo med narodom! To so bile visokoleteče misli in zlasti gradovi v oblakih, o katerih so sanjali naši vrli Bohinjci.

Prvo slovensko planinsko društvo je bilo torej ustanovljeno leta 1872! Imelo je svoje

* Dr. Dušan Kermavner, O prepovedi gorenskega tabora in o bohinjskem uporu leta 1871, Časopis za zgodovino in naravoslovje, leto 1969.

videl, da je Zermatt postal »božja pot« alpinistov, je položil na mizo 1000 frankov za kočjo na grebenu Hörnli. Sekcija SAC Monte Rosa je dodala 1500 frankov, »zrajtali« so se s 500 franki takoj za njo zermattski vodniki, da bi bili tudi »zraven«.

L. 1880 je bilo sklenjeno, da se postavi na gori zidan bivak. Prav nič več! To je bilo v času, ko je Materhorn prišel v program petičnih popotnikov, ko je — tako pripoveduje Kugy — mlad »gentleman« izjavil, da bo prišel na Matterhorn v lakastih čevljih — in je tudi res prišel. Nekdo si je dal tesno na trup privezati desno roko, češ, za Matterhorn rabim samo levo. Res, nič ni novega pod soncem, če gre za človeško nečimrnost!

Prvo zavetišče na Matterhornu je sprožilo val navdušenja. Kar pa je prineslo, ni bilo razveseljivo. »Nered, umazanija, zanikrno gospodarjenje« je spremljalo »konjunkturo Matterhorna«. Tako so pisali pred 100 leti, še bolj proti koncu 19. st.

Bivak so kar naprej krpali, švicarski in inozemski časopisi pa so terjali novogradnjo. Ko je Hans Pfann sam po grebenu Zmutt prišel na vrh Matterhorna, je bivakiral raje na prostem, ker je bivak pokal na vseh svojih šivih.

L. 1902 je sekcija Monte Rosa prevzela bivak v svojo režijo. Občina Zermatt, lastnica zazidalne površine, pa ji ni dovolila razširiti stare postojanke. Situacija je šla na nož, ko je Zermatt postavil hotel »Belvedere«. L. 1914 je sekcija Monte Rosa gnala stvar pred wališki državni svet. Ta je s sekcijo sklenil pogodbo, po kateri se nova kočja ne bi smela »obrtniško« izkoriščati, prenočišč pa ne bi smela imeti nad 17.

ime »Triglavski prijatelji«, svojega predsednika Ivana Žana, svojo kočo »Triglavski dom« in svojo pot na Triglav! Žan mu je bil duševni oče, vzgojitelj in rednik. »Nazvali smo ga triglavskim komesarjem zaradi velike gorečnosti in vnetosti za vsak nov obisk Triglavu,« je napisal tiste čase neki neznan triglavski pristopnik. Ko je bil Žan premeščen iz Srednje vasi drugam, je vsahnilo tudi društvo. »Triglavski prijatelji« so se razšli. O društvenem delovanju in njegovem koncu bi nas morda poučili stari arhivi v Radovljici.

Tridesetega marca 1874, torej poldrugo leto po ustanovitvi »Triglavskih prijateljev«, skličejo ljubljanski Nemci sekcijo Alpenvereina, ki jo vodi Otmar Bamberg. Na dlani je, da sta jih navdahnila Žan in bohinjsko društvo, ki je med tem že leglo k večnemu počitku. Alpenverein je zgradil 1877. leta poleg triglavske bajtice — Triglavskega templja — novo kočo na Ledinah. Tudi to kočo so najprej imenovali Triglav Hütte. Šele pozneje je bila prekrščena v »Maria-Theresien Hütte«. V naslednjem letu je zaradi prazne mošnje (infolge misslicher Säckelverhältnisse) prenehala kranjska sekcija Alpenvereina z delovanjem. Kočo so prodali avstrijskemu »Touristen-clubu«.

Ivan Žan je napisal v Letopisu Maticе Slovenske za l. 1872. in 1873. članek o pesniku in šentviškem župniku Blažu Potočniku. Že začetek izdaja Žana kot naravoljuba: »Lepa je slovenska dežela, občudovan je nje kraj in v dobrem imeni slovi slovensko ljudstvo. V rajskem gorenjskem kraju, blizu starega Kranja... je bil rojen Blaž Potočnik...« Živahno in sončno opisuje Potočnika, pri njem se uči bistra glava slovenskega jezika, ki ga obvlada kot redko kdo. Zato smemo domnevati, da je Ivan Žan povzročitelj tudi reklamnim člankom v Tagblattu in Laibacheri. Prav dobro se je zavedal, da je tiste čase bilo med ljubljanskimi Nemci veliko petičnih turistov, ki so iz vnetosti za gore radi podprli prvo slovensko planinsko društvo v Bohinju.

Zdaj smo zaključili »Triglavske prijatelje«, a nadaljujemo s pomočjo Kermavnerjevega spisa o bohinjsem uporu l. 1871, da bi postavili svojo sicer na domnevah, ki pa jim ne manjka konkretnih dejstev, končno sodbo in oceno odličnega moža, upornika Ivana Žana, kaplana v Srednji vasi.

Smo v časih zadnjih narodnih taborov. Poslanec radovljiškega volilnega okraja v kranjskem deželnem zboru in pozneje tudi v državnem zboru dr. Lovro Toman 1827—1870 je imel na Gorenjskem velik vpliv in pomembno vlogo. Hrabro se je boril za pravice Slovencev in dobival zahvale od »gg. duhovnov, srenjskih županov, kmetovalcev in rokodelcev«. Bil je odličen govornik, na zborovanjih je prisegal »pri Triglavu in vseh drugih slovenskih snežnikih!« Spomnili pa smo še na njegovo politično kratkovidnost pri vladni koncesiji gorenjske železnice. Umrli je isto leto, v katerem je parna lokomotiva pripeljala prvi vlak na Jesenice in nadaljevala pot proti Mojstrani, Kranjski gori in naprej.

Tomanovi somišljeniki so nameravali že po njegovi smrti, prirediti veliko zborovanje — tabor v Lescah, posebej za občane iz Lesc, Radovljice, Kamne gorice, Kroke, Hraš, Mojstrane, Gozda, Podkorena in Kranjske gore. Spodbudno poročilo je prišlo iz bo-

»To je via dolorosa, Kalvarija koč na Matterhornu!« je takrat zapisal kronist in zadel žebelj na glavo.

Zgodovinski uspeh pa so istočasno z bojem za koč le dosegli in sicer s tem, ker so onemogočili fantastičen načrt, po katerem naj bi bil vrh Materthorna dosegljiv z gondolami in odprtimi sedeži. Načrtovalci so jurišali tudi že s ceno: 60 šv. fr. gor in dol!

Razmerje med sekcijo Monte Rosa, lastnico koč Hörnli, in med Zermattom, je razvidno iz pogodbe (18. avg. 1967) med obema strankama. Ta med drugim določa:

... prosta ležišča sme koč oddati šele po 21. uri, a to le v primeru, če je občinski (zermattski) hotel popolnoma zaseden;

... z jedjo in pijačo sme koč postreči samo gostom, ki v njej tudi prenočujejo;

... kadar je hotel odprt, prodaja jedi in pijač ni dovoljena;

... koč sme prodajati le eno razglednico z žigom SAC.

Pri taki pogodbi je oskrbništvu koč Hörnli res lahko le »hobby«, pravi bradati, 25-letni oskrbnik Zumkehr — Zumki: »Je zanimivo: Sem prihajajo vljudni in hvaležni Japonci, švicarska državna smučarska reprezentanca na kondicijski trening, znani alpinisti, slavni ljudje, pa jeza z ljudmi, ki hočejo na Matterhorn slabo pripravljeni, slabo opremljeni.« V koči vlada »špartanski« hišni red: Ob 21. vsi spat, od 7.30 do 9. pa od 17. do 20. kuhanje, voda za čaj od 9. do 17.

Nova koč Hörnli iz leta 1965 ima prostora za 50 oseb. Stoji natančno na istem mestu kot ona iz l. 1880. Več kot osemdeset let je zermattski hotel razbijal vse poskuse novih

hinjske Srednje vasi, ki našteva bohinjske zahteve. O tem so poročale »Novice«, dopisnik pa je bil zelo verjetno kaplan Žan, ki se je v tem časopisu tu pa tam podpisal s psevdonimom Žanov.

Pobudniki za zbor so bili brezniški župnik Lovro Pintar (1814—1875), še dva duhovna in drugi domoljubi. Med najbolj »radikalne« je spadal knjigoveški pomočnik Franc Mihe- lač, ki ga glavar v svojem dopisu ima za posebno predrznega. Za govornika sta bila objavljena mladi Tomšič in poslanec dr. Valentin Zarnik (1837—1888). Sklepi o sklicanju tabora v Lescah so spravili vso Gorenjsko na noge. Od povsod, iz slovenskih pa tudi iz hrvaških in srbskih krajev so se prijaviли kot gosti zastopniki narodnih društev.

Program tabora naj bi obsegal mnoge točke, med najvažnejšimi so bile zedinjena Slovenija, bratstvo med jugoslovanskimi narodi, šolstvo in občinska uprava ter gozdne razmere na Gorenjskem. »Na Gorenjskem nam žuga germanizacija najbolj, zato naj najprej praznujemo Zedinjenje Slovenije, potem pa tudi jugoslovansko zedinjenje.« Posebno točke o gozdovih se je bala vlada, saj so bili v prejšnjih letih na raznih krajih Gorenjske upori kmetov, ker so jih gozdarji ovirali pri izkoriščanju gozdnih pravic. Skoraj vedno so se končale s hudimi zapornimi in denarnimi kaznimi kmetov, tako v Dovjem, Žirovnici, Mostah in drugod.

Kakor strela z jasnega je prišla prepoved. Predsednik Conrad ni dovolil tabora. Obvestil je o tem dunajsko vlado; minister za notranje zadeve Hohenwart je potrdil novico o Conradovi prepovedi, »Slovenski Narod« je pravilno zapisal: Menda smo dotaborovali...

Skoraj istočasno z delovanjem kaplana Ivana Žana v Srednji vasi na področju pla- ninske misli in turizma, na področju kmetijstva in socialne pomoči revnim kmetom ter gozdarstva (kar bomo pozneje obširneje utemeljevali) in skoraj istočasno s pri- pravami za gorenjski tabor in njegovo prepoved so se godile v bohinjski Gorenji dolini, natančneje pri sečnjih lesa v Vogarju in na Vojah, prav nevarne zadeve. Nadaljujemo kratek povzetek iz Kermavnerjevega že omenjenega spisa:

3. julija 1871. leta so kmetje iz dveh bohinjskih vasi (Stare Fužine in Studorja) pregnali najprej gozdarje, nastopili so zoper komisarja, nato tudi okrajnega glavarja, ki sta hotela gozdarje znova uvesti v gozdove. Veliki gozdovi so bili že okrog l. 1852 prišli v državno nadzorstvo. Uredba je delila gozdove v državne, občinske in zasebne. Za gradove so se prepirale graščine in občine. Za njihovo izkoriščanje ni bilo še jasnih določil, in kmetje so zahtevali, naj se Komna posestnikom ne krati, naj se že enkrat »pravice v goščah med blejsko graščino, barona Zoisa fužinami in Bohinjci natančno po pravici zagotove«, da ne bo hudih sporov med uporabniki. Ker vse to ni bilo ure- jeno, kmet pa tudi ni mogel več čakati in je menil, da je prišel zdaj pravi čas upreti se plačanim gozdarjem, je prišlo do upora. Kmetje so bili ovadeni in sodišče jih je trdo prijelo.

Bohinjski upor so »Novice« samo na kratko omenjale: »Iz Bohinja se nam poroča o neki obžalovanja vredni gozdni silovitosti.« Prav gotovo so bile »Novice« natančno poučene o stvari (domnevamo po Žanu), vendar niso imele za prikladno in pametno (kot vladi

gradenj, pa tudi novo kočo je zadržal v starih okvirih. Bilo je mnogo konfliktov med švicarskimi planinci, kajti po pravilniku o kočah Švicarski planinski klub (SAC) ne sme postavljati koč v bližini hotelov in gorskih prometnih postaj.

Do kakšne ostrine se te stvari povzpno, kaže tudi pismo predsednika občine Zermatt o tej zadevi. Takole pravi:

... 23. 10. 1874 se je sekcija Monte Rosa odločila za kočo na Matterhornu. Dobila je od nas zemljišče, zastoj potrebni les, podporo 500 frankov. Koča je bila odprta 1880 z 12 ležišči.

... Koča je bila kmalu premajhna, vendar sekcija Monte Rosa ni pomislila na pove- čanje. Nastala je potreba po hotelu, zato ga je občina Zermatt leta 1909/10 postavila z dovoljenjem kantona Wallis. (Belvedere.)

... Sekcija Monte Rosa je l. 1915 povečala kočo Hörnli na 17 ležišč in se držala pravilnika SAC, da se koče ne oskrbujejo.

... 27. 7. 1963 smo s posebno pogodbo dovolili sekciji Monte Rosa postaviti novo kočo Hörnli in jo sekciji odstopili za dobo 80 let.

... S pogodbo 18. 8. 67 smo sekciji dovolili, da svoje goste, ki v koči prespé, postreže tudi s hladnimi pijačami, ki si jih nabavi v hotelu Belvedere, rabat 10 % pa smo povi- šali na 30 %. Kadar je hotel odprt, se roba za kočo z žičnico pripelje do hotela, kadar pa je zaprt, je žičnica na razpolago oskrbniku koče. Od leta 1969 smo za vzdrževanje žičnice izdali 31 000 fr., pa od koče Hörnli nismo zahtevali prebite pare niti za prevoz drv. Tudi za pot do Schwarzseeja do koče Hörnli, ki stane letno 2000—3000 fr., ni

prijazno občilo) obširno poročati o tej stvari. »Slov Narod« je pisal več: »Bohinj blizu Triglava je zatožen hudodelstva, vstaje in kaljenja javnega miru... glavar je napovedal soldaško silo... Preiskava v Radovljici se začne 4. avgusta. »Slovenski Narod« poskuša braniti upornike, ko pravi, »da se zatožena srenja Stara Fužina — Studor boji za svoje pravice in posestva izgubiti, in tuji sovražniki logarji dražijo planince (bohinjske planšarje in pastirje po planinah), katerim obetajo kože streljati in gošo lastnikom v prepoved dajati. Logarji obrt. družbe odkazujejo les oglarjem in se ošabno in zabavljivo obnašajo. Srenja ne pripozna logarjev za postavne in jim torej brani po gošči Vogar in Voje hoditi z orožjem. Glavarstvo žuga ubogemu kmetu z žandarjsko in soldaško silo... Tudi pri nas mora priti na bolje.«

Naslednjega leta 1872 (po enajstih mesecih preiskave in priprave) je bila glavna razprava pred deželnim sodiščem v Ljubljani proti 62 obtožencem iz Stare fužine in Studorja. Posebno obtožilne za obtožence so bile izjave prič: kmetje so s pestmi žugali in rekli, da se žandarjev ne boje, te bodo »na solati snedli«, pa tudi vojakov ne, saj je soldata kmet storil, a gozdarjev ne puste v gozd, če jim prav njihove hiše propadejo, potem odidejo v Ameriko, eden je celo dejal: »Tudi na Kranjskem bode še tako kot v Parizu, da bode eden čez drugega padel.«

Na razpravi je obtožence zagovarjal dr. Radoslav Razlag (1826—1880). Bil je Vrazov somišljenik, kot pravnik je »gladil pot slovenskemu uradovanju, hodil je v politiki svoja — poštena in pametna — pota. Na razpravi je dokazal, da kmetje niso zagrešili nobenega upora, ampak le prestopke rabuke« v strahu pred izgubo svojih logov, brez katerih ne bi mogli živeti.

Predsednik sodišča je bil sod. Rochbach, sodniki pa Perko, Schmied, Ulčar in Šetina, drž. pravnik je bil Hočevnar, priče — rudniški gozdarji — so bili Goričnik, Grm in Kovalar. Med najbolj strupene se je uvrstil sodnik-votant Perko, ki je surovo vpil na obtožence. Ko je bila na primer uporabljena dražba... češ »A was dražba za lov, das versteht er ja nicht — licitanta za jaga sagt man!« Kot priče so bili zaslišani samo ljudje, ki so bili v službi pri Kranjski obrtniški družbi ali sicer odvisni od veleposestnikov. Zastopnik drž. pravdnika je predlagal kazen 5 do 10 let težke ječe.

Sodišče je 59 obtožencev spoznalo za krive upora po § 68 in 69 in jih obsodilo na težko ječo: 6 jih je dobilo po dve leti in pol, 25 po dve leti, 28 pa devet mesecev, vsem pa je sodišče naložilo plačilo sodnih stroškov. 3 obtoženci so bili oproščeni. Kranjski deželni zbor je zaprosil cesarja za pomilostitev. Odpustili so jim polovico kazni.

Ta več ali manj suha dejstva vsebujejo mnoge tragedije v kmečkih družinah. Gospodarja vtakniti dve leti in pol v ječo pomeni ne veliko manj kot povzročiti kmetiji, družini z osamljeno ženo in mladoletnim otrokom ogromno zelo težko popravljivo škodo!

Kot smo že omenili, je bilo kmečkih uporov na Gorenjskem zaradi izkoriščanja gozdov precej. Še pred Bohinjci je bilo nekaj kmetov iz dveh vasi blizu Lesc obsojenih zaradi podobnega kaznivega dejanja. Kermavner omenja podrobneje upor leta 1863. Župan

prispevala niti sekcija niti oskrbnik. Smeti kočje Hörnli smo odvažali zastonj z našim traktorjem in personalom. Tako zermattska stran, lahko bi rekli: Clara pacta, boni amici. Pa poglejmo, če ta stara modrost — jasni dogovori, dobri prijatelji — drži tudi v primeru »Monte Rosa — Zermatt«.

Dr. Zwicky je bil nekoč predsednik sekcije Monte Rosa. Njega so vprašali, kaj misli o »tem žalostnem boju za matterhornske kočje«. Noče biti razsodnik, le kronist. Opozarja na pravilnik o kočah, planinci se oskrbujejo sami, oskrbnik pa seveda lahko tudi sam gospodinji in gospodari. Da Zermatt na Materhornu ne mara za konkurenco, dajmo razumeti, saj »Belvedere« ni »lukrativna« postojanka. »Odlučili smo se za neoskrbovano kočjo, mnogi so nas kritizirali, ampak kočjo smo le postavili na noge. Zermatt je privolil na 17 do 50 postelj.« Oskrbnik na Hörnli ne shaja s svojo kupčijo, sekcija Monte Rosa ga podpira. Torej vse v redu? Težko je dati obe stranki pod en klobuk.

Dejstvo je, da je Zermatt »zacvetel« z navalom alpinistov in turistov. Že l. 1899, ko je štel 741 prebivalcev, se je 12 hotelov potegovalo za naklonjenost mnogih dežel.

Idealizem sekcije Monte Rosa je spričo takega in še večjega turističnega razvoja v zadnjih desetletjih nekam arhaičen in zato potisnjen na komaj še viden tir. »Čas« ga je prerasel, oziroma vse tisto, kar je čas prinesel v dolino in tudi gore z vertikalnim prometom, s helikopterskimi pristanki. Spremenile so se razmere, spremenila se je tudi miselnost.

in 10 občinskih odbornikov je protestiralo proti postopku pri sekvestracijah. Vsi so bili sojeni kot zločinci. Pred Bohinjci je bil isto leto proces proti 23 kmetom iz Radovljice (pravzaprav iz njene okolice), 1871. leta pa so se uprli prebivalci Žirovnice in Most. Od vseh kmetov, ki so branili svoje gozdne pravice, je bilo v tem času po Kermavnerjevi oceni obsojenih več kot 100.

Kdor je pozorno bral poglavje »Triglavski prijatelji«, je morda prišel na misel, ki je našla na koncu tega poglavja svoje mesto.

Kermavner nam v Plan. vest. 1964, št. 4 sporoča, da je Ivan Žan leta 1872 zapustil Srednjo vas in odšel v svoj rojstni kraj. Proti Žanu je namreč cerkvena oblast sprožila cerkveni disciplinski postopek. Ljubljanski škofijski ordinariat mu je ukazal, da mora v šestih dneh oditi iz Srednje vasi v svoj rojstni kraj, tj. Sentvid pri Ljubljani in tam počakati nadaljnjih navodil (torej do nadaljnjega ne opravljati duhovnih opravil). Kermavner ni našel v spisih nadškofijskega arhiva razlogov za ta izredni, presenetljivi ukrep in ne ve, če so bile morda proti »Triglavskim prijateljem« kake zakulisne spletke oziroma, če se je Žan kaj zameril zavoljo svojega planinskega delovanja. Menimo, da kaj takega ali podobnega ne pride v poštev in da niso bili vmes ne »Triglavski prijatelji« ne Žanovo osebno življenje.

Koïncidenca, kar pomeni ujemanje dogodkov v času in prostoru, sočasnost in skladnost v značaju in mnenjih nam naravnost ponuja razlago, zakaj je bil na tako nenavaden način odpuščen kaplan Žan iz službe, ki jo je doslej vzorno opravljal. Najprej koïncidenca dogodkov: Veliki proces proti upornikom, kmetom iz Bohinja, je bil končan sredi leta 1872, približno v tem času je ordinariat ukazal Žanu povezati culo in oditi. Ne na jesen ali drugo leto, ko bi Žan imel dovolj časa premisliti in urediti selitev, ampak takoj v šestih dneh! V rojstno vas, kar pomeni neke vrste pregon ali konfinacijo. Uporni kmetje pa so dobili za svoje »zločine« po nekaj let. In to ne kmetje iz neke Žanu nepoznane fare, temveč iz vasi Stara fužina in Studor, ki sta pičle pol ure hoda oddaljeni od Žanovega stalnega bivališča v bohinjski Srednji vasi. Prav gotovo je Žan vse »zločince« osebno poznal, prav gotovo je z njimi razpravljal tudi o gozdovih in kmetskih pravicah, saj je bil, kakor smo iz njegovega življenja poučeni, pomočnik in svetovalec kmetu v težki uri in pri vprašanjih, ki so se tikala kmetovanja, družinske sreče, zdravja, vzgoje otrok itd.

Sem spada tudi Žanova skrb za planine, za razvoj turizma, za poskus ustanoviti prvo slovensko planinsko društvo, njegovo stanovitno dopisovanje v »Novice«, predlog Bohinjcem, da se na nameravanem gorenjskem taboru postavi na dnevni red predlog za ustanovitev brambnega krdela cesarskih lovcev, da ne bi domači fantje hodili v »kužne kasarne gorenje Italije in na Madžarsko, dalje pritožba proti sekvestraciji gozdov, vpraša naj se oblast, zakaj se Komna krati posestnikom in končno naj se vendar enkrat natančno ugotove pravice kmetov v gozdovih.«

Posebno te gozdne zadeve nam s prstom kažejo, da je oblast imela Žana za moralnega »krivca« pri uporu kmetov iz njegove fare. Ker naj se duhovnik ne obsoja na ječo, je cerkvena oblast v sporazumu s politično odredila njegovo suspenzijo (odslovitev). Na velikem procesu proti bohinjским kmetom »upornikom« je bilo obtoženih 62 oseb, od teh je bilo 59 obsojenih, 3 pa so bili oproščeni. Če je bil med oproščenimi tudi Žan, bi imeli trden dokaz in nam ne bi bile potrebne domneve (indicije) pri našem raziskovanju.

Morda se posreči mlajšim prizadevnim piscem ali celo nam starejšim najti nove podrobnosti o »Triglavskih prijateljih« in o Ivanu Žanu, ki bi v Bohinju (ali Sentvidu pri Ljubljani) zaslužil spominsko ploščo za svoje družbeno koristno delo.

SERGEJU ČERNIVCU V SPOMIN

DR. MIHA POTOČNIK

V nedeljo dne 22. januarja 1978 je v Ljubljani v zgodnjih jutranjih urah malo pred svojim 73. rojstnim dnevom (rojen 26. 2. 1905) nenadoma umrl diplomirani inženir kemije Sergej Černivec. Odpovedalo mu je njegovo sicer vedno dobro in nad vse zlahtno srce.

Sergej Černivec se je po diplomu v letu 1928 in po praksi pri Medič-Zanklu v Medvodah in rudniku Trepči ter odslužitvi vojnega roka v Kragujevcu 1930/31 zaposlil leta 1933 kot tehnični asistent v jeklarni tedanje Kranjske industrijske družbe (KID) na Jesenicah. Ker je bil res zaveden Slovenec in patriot — bil pa je zaradi svoje demokratičnosti, odkritosti, poštenosti in veselega značaja zelo priljubljen pri delavcih — ga Nemci in nemškutarji, ki so v tovarni zasedali domalega vsa vodilna mesta, niso marali. Tudi oni jih ni maral in se nikoli ni z njimi hlapčevsko družil. Že 16. aprila 1941 ga je skupaj z mnogimi naprednimi delavci-komunisti gestapo aretiral. Odpeljali so ga najprej v celovške zapore, nato pa v Begunje in Šentvid, nakar je bil izseljen v Valjevo. Od tam se je že poleti 1941 ilegalno vrnil v Ljubljano, bil med italijansko okupacijo, ker ni hotel služiti okupatorju, brezposeln

in se je preživljal s priložnostnimi deli. Raje je vso okupacijo zasebno kahal milo in tolkel revščino. Na visokem komisariatu je odklonil italijansko ponudbo za sijajno službo v Aosti — še prej pa v Pernikih v Bolgariji. Ves čas okupacije je v Ljubljani sodeloval z OF.

Po vojni je bil že maja 1945 z dekretom ministra za industrijo in rudarstvo Franca Leskoška-Luke sprva imenovan za glavnega inženirja Železarne Štore, nato pa leta 1946 za glavnega inženirja Železarne Jesenice. Leta 1953 je predvsem zaradi ozkosti in sektašenja nekaterih gorečnejšev — prostovoljno odšel z Jesenic v Skopje, kjer je kot vodilni tehnični direktor, glavni načrtovalec in organizator novogradnje prispeval bistven, ogromen strokovni in udarniški delež k izgradnji nove Železarne Skopje oziroma vsega makedonsko železarsko-rudarskega kombinata. Za svoje delo je dobil mnoga družbena priznanja in pohvale, med drugim je bil odlikovan z Redom bratstva in enotnosti z zlatim vencem, z Redom zaslug za narod s srebrno zvezdo in z Redom dela I. stopnje.

Njegovo 40-letno neutrudno in nad vse požrtvovalno strokovno delo v slovenskem in jugoslovanskem železarstvu bo trajno navzoče in bo spominjalo na najtežja odločilna leta naše povojne obnove in načrtne graditve naše težke industrije. Zadnja leta je po upokojitvi preživel v Ljubljani in Piranu — Portorožu. Predvsem vsa makedonska in širša jugoslovanska politična in strokovna javnost, od Lazarja Koliševskega in Blagoja Popova ter tehničnega osebja do delavskega sveta in preprostih delavcev Železarne Skopje in številnih drugih makedonskih, srbskih in bosensko-hercegovskih delovnih kolektivov ga je izredno spoštovala in se ga z izrazi globoko občutenega sožalja ob njegovi smrti spoštljivo spominjala.

Planinci pa se ob tej vsekakor prezgodnji smrti Sergeja Černivca predvsem spominjamo kot alpinista ene prvih plezalskih generacij po prvi svetovni vojni in kot uspešnega smučarskega tekmovalca in visokogorskega turnega smučarja. Plezal je največ s svojim najboljšim prijateljem — sošolcem iz mladih let — inženirjem Živkom Šumrom, veliko pa tudi v prvotni plezalni družini z Miro Marko Debelakovi in Edom Deržajem, Daliborom Trnkoczyjem pa tudi z znano Miss Copeland.

Tako je med drugimi v družbi z Daliborom Trnkoczyjem in Jožetom Kobilico od 30. avg. do 1. sept. 1923 plezal v slovenski smeri Triglavske stene do višine 1800 m, od koder so se morali zaradi neurja vrniti; nato z Daliborom (Egonom) Trnkoczyjem 27. aprila 1926 prvenstveno preplezal severovzhodni greben Nad Šitom glave v Mojstrovki; s Paulom Kalteneggerjem 28. julija 1927 prvenstveno varianto Škrbine v Zadnjem Prisojniku (Mlinarica); v družbi z Miro Marko Debelakovo, Edom Deržajem in Živkom Šumrom 10. julija 1932 prvenstveno smer v severni steni Velike Mojstrovke; z istimi soplezalci 17. avgusta 1932 desno izstopno varianto v severni steni Male Mojstrovke. V navezi z istimi soplezalci se je udeležil v dneh od 7. do 9. februarja 1932 — samo

en teden po prvem zimskem poizkusu Staneta Hudnika in dr. Bogdana Breclja v slovenski smeri — poizkusa, pozimi prvič preplezati severno steno. Prišli so pod sam vrh stene do višine 2000 do 2100 m/n.m., a so se pod izstopom (dva bivaka v steni!) zaradi globoko nagrmdenega pršiča na poldenelih skalah morali vrniti. Na to plezanje v zimski steni so vzeli s seboj smuči in smučarske palice (!), ker so se nameravali vrniti skozi Krmo. Pri tem poskusu je bila Mira Marko Debelakova prva ženska v zimski steni! Z Miro Marko in Deržajem je plezal tudi v zahodnih Julijskih Alpah in v Karnijskih Predalpah. Bili so tudi v Dolomitih, kjer je v družbi z Miro Marko in Deržajem preplezal prvenstveno smer v Cima della Valletina in še južno steno Cima d'Arade ter opravil prvo ponovitev prehoda po grebenu Punta Mantica — Monfalcon di Montanaia. S Trnkoczyjem je v enem dnevu opravil maratonsko turo iz Klina v Krnici v Veliko Dnino, po severni steni Škrlatice (smer Komac — Kugy) na vrh in z nje v Vrata in v Mojstrano, nato pa, ker je zamudil vlak, še peš v Kranjsko goro! S Tonetom Škrajnarjem, Daliborom Trnkoczyjem, Pavlom Lovrenčičem in Gabrščkom je opravil brez dvoma prvi zimski visokogorski smučarski pohod s Komne mimo Krnskega jezera na vrh Krna in nazaj na Komno. Bil je med drugim tudi dober, vztrajen in uspešen smučarski tekmovalček. Vzorno je vodil s fotografijami dokumentirani dnevnik svojih tur in pohodov.

Njegove alpinistične sposobnosti in znanje so mu rešile življenje tudi ob katastrofalnem potresu 26. julija 1963 v Skopju, ko se je porušila vsa ulica Ivo Lola Ribar in blok, v katerem je stanoval in tisto jutro prenočeval. S svojo plezalno vrvjo, ki jo je zvesto hranil, se je iz podrtega 2. nadstropja rešil z Dülferjevo tehniko in se takoj dobesedno gol lotil reševanja zasutih sosedov. Z ženo Božo sta v tem potresu izgubila vse imetje in morala začeti vse znova.

Sergej Černivec je bil odličen in požrtvovalen planinski popotnik, svetel, kristalno čist značaj, pošten, odkrit človek, vedno pripravljen pomagati drugim in se žrtvovati za skupen uspeh. Bil pa je tudi skromen, nikoli se ni silil v ospredje, ni se šopiril s svojimi uspehi. Žal so prav zaradi tega nekateri pritlikavci nekajkrat mislili, da lahko hodijo po njem. Še v zadnjih sicer spokojnih letih so mu ob gradnji kompleksov »Bernardin« v Portorožu natovarjali izmišljene obdolžitve in nepotrebne procese ter mu grenili življenje.

Mi planinci, alpinisti in visokogorski smučarji bomo tega zglednega planinskega tovariša in sopotnika vedno imeli v najlepšem spominu — prav tako kot velika množica njegovih železarjev in prijateljev širom po Jugoslaviji.

KUGY, OJCINGER. LIPOVŠEK

Ob Lipovškovem prevodu Kugyjevega Ojcingerja

STONE WRABER

Z Ojcingerjem¹ so mariborska Obzorja Izdala v slovenskem prevodu še eno Kugyjevo knjigo, tako da nam je zdaj Kugy takorekoč v celoti dostopen tudi v domači besedi. Prav tje tako, saj je Kugy tudi naš; poznal naj bi ga vsakdo, ki hodi po naših gorah. Kugy je v njih opravil pomembno delo odkrivanja, znal pa je tudi svoje gorništvoo opisati na način, ki ga uvršča med mojstre planinske besede.

Prebiramo torej knjigo o Ojcingerju, potem ko že poznamo druge Kugyjeve knjige. Nekako nehoti se nam misli, ki se rojevajo med branjem, urejajo v treh razdelkih. Na koncu vemo, da velja spregovoriti o trojem: o Ojcingerju, o Kugyju in o Lipovšku. Najprej **Ojcinger**. Ta koroški Slovenec iz Ovčje vasi je bil eden Kugyjevih vodnikov v Poliških Špikih, a najbrž ne tisti, ki bi ga Kugy postavil na prvo mesto. To sta v domačih gorah zavzemala oba Trentarja: Jožeta je Kugy najbolj občudoval, Andreja pa imel najrajši. A glej, nobenega ni počastil s samostojno knjigo, še s samostojnim poglavjem ne, ki so ga bili deležni nekateri drugi, v Kugyjevem gorniškem delovanju vendarle manj pomembni Tožbar, Korobidelj, Peternelc in Bobek. O Ojcingerju pa kar knjiga! Morda bi lahko rekli, da se je ob Ojcingerju Kugy zavedal svoje koroške krvi in se tako na rojaka čustveno posebno navezal. Kljub knjigi pa o Ojcingerju ne izvem kaj dosti, zato pa toliko več o Kugyju, kot na začetku spremne besede v prefinjeni obliki ugotavlja tudi prevajalec.

Tako smo pri **Kugyju**. Njegova knjiga o Ojcingerju mu je bila le posoda, v katero

* Dr. Julius Kugy: Anton Ojcinger. Življenje gorskega vodnika. Prevedel Marijan Lipovšek. Založila založba Obzorja v Mariboru kot 12. knjigo zbirke Domače in tuje gore. Maribor 1977.

je izlil svoja gorniška doživetja. Ojcinger je po času nastanka Kugyjeva četrta knjiga (1935), a je pri nas prišla na vrsto kot zadnja, šesta. Zato nam je skoraj vse, kar je Kugy v njej povedal o Ojcingerju, tako ali drugače že znano. Novega je malo, še največ dogodki iz Ojcingerjeve mladosti. Kar zadeva le-te iz Ovčje vasi, je bil Kugy v hudi zadregi. O Ojcingerju ni znal povedati ničesar, kar ne bi bilo značilno za vsakega drugega Ovčjevaščana tistega časa. Ojcinger mu je pripovedoval tudi o svojem življenju v bolgarskih gozdovih, o dogodkih, ki se v današnjem času berejo že kar naivno, kot romantična ljudska pripoved: Tri roparske tolpe so se klatile tedaj po bolgarskih gozdovih in dva vojaka je ubil strašni Koci Cigarin, preden je sam omahnil v smrt. Takšno in podobno branje moramo seveda presojati iz časa, v katerem je živel Kugy, ki je bil sicer odlično izobražen in razgledan v srednjeevropskem okviru, a niti milimeter zunaj njega. Ojcingerjeve balkanske dogodivščine so bile zanj popolna eksotika, prav primerna snov za razgovor ob ognju v bivakih. Kugyjevo srednjeevropstvo se kaže še v nečem. Nikjer ne pove, da je bil Ojcinger Slovenec, oz. pove to posredno, ko pusti v knjigi spregovoriti tudi dr. Paula Kalteneckerja. Citirajmo prevajalca: »Toda človek ima vtis, da vstane prava Ojcingerjeva podoba pred nami šele v zadnjem Kalteneckerjevem opisu, neolepšana, polna odkritega občudovanja.« Naj še dodamo, da ima za poznavanje Ojcingerja enako vrednost tudi spominski zapis, ki ga je o njem napisal Tuma (Plan. Vestnik 28: 261, 1928). Kugyju se vprašanje Ojcingerjeve narodnosti ni zdelo pomembno, saj še sam Ojcinger — kot piše Tuma — na svoj slovenski rod ni dal dosti. Stal je, Kugy, na stališču v tedanji monarhiji gospodujočega naroda, za katerega so bili drugi narodi zanemarljiva vrednota, komaj kaj več kot folklorno zanimiva posebnost. Časi so se zelo spremenili, nekaj nostalgije pa je vendarle ostalo. Razodeva se npr. kot ideja o »Mitteleuropi«, pri čemer pa že izraz sam odkriva željo po nekdanji dominaciji. Kugyju kljub njegovi slovenski krvi nemštva ne moremo zameriti, saj je bil v domači hiši deležen nemške vzgoje, na katero niso mogli vplivati tedanji italijanski iredentistični tržaški krogi, kaj šele kraške mlekarice in drugo »pomožno« osebje, ki je prihajalo v njegovo tržaško hišo pri zadnjih vratih. Prav pa je, da tudi ob Kugyju postavimo nekatere stvari na pravo mesto in se jih zavedamo. S tem pa smo že pri prevajalcu.

Na vrsti je torej, kot poslednji, a pri slovenski izdaji te knjige ne najmanj pomembni profesor **Marijan Lipovšek**. Od Kugyjevih knjig je Lipovšek poleg Monte Rose prevedel tudi Triglav in zdaj Ojcingerja. Že pri prevodu Triglava je opravil imenitno delo, ki še ni bilo po zasluženju ocenjeno. Vsaj toliko kot sam prevod imamo v mislih še spremno besedo in opombe, s čimer se nam Lipovšek predstavlja kot izredno razgledana in kultivirana osebnost naše kulturne srenje. Pri Ojcingerju je Lipovškovega izvirnega deleža (Spremna beseda, Opombe in pojasnila, Seznam krajevnih imen, Dodatna pojasnila) dobrih 30 strani. Navajeni smo komentiranih izdaj literarnih del, še več, v tem se kaže precejšen del aktivnosti naših literarnih in kulturnih zgodovinarjev. Žal se njihovo delo vse preveč omejuje na področje »čiste«, to je tradicionalno pojmovane kulture, o čemer nam zgovorno priča tudi zbirka »Naša beseda«, v kateri so povsem zanemarljive obsežne plasti **tudi naše besede**, npr. planinsko (80 letnikov Planinskega Vestnika!) ali pa, to postavljam kot naravoslovec, naravoslovno pisanje. V tem se kaže prozoko, nesodobno pojmovanje kulture, včasih nezadostno celo v njenem »ožjem« pomenu. Za Lipovška kot prevajalca in razlagalca Kugyjevih del pa govori vse. Je planinec z bogatimi izkušnjami, s poznavanjem snovi in okvira Kugyjevega pisanja, je umetnik besede in še posebej zvoka in zato povsem kos Kugyju pisatelju in glasbeniku, skratka, v Lipovšku ima Kugy kongenialnega prevajalca. Lipovškovega deleža pri prevodih Kugyjevih del ne moremo označiti drugače kot pomemben dosežek slovenske kulture. Najprej nam je v Spremni besedi povedal, kar je dobro vedeti, kadar prebiramo Kugyjevega Ojcingerja, o Ojcingerju samem, o Kugyjevem odnosu do vodnikov in o teh vodnikih, o Ojcingerjevi narodnosti in o gorskih imenih. Vse je napisano trezno, z ljubeznijo in spoštovanjem do Kugyja in naklonjenostjo do Ojcingerja. Tako kot v knjigi o Ojcingerju spoznavamo tudi Kugyja, tako se nam v svoji Spremni besedi, hote ali nehote, predstavlja tudi Lipovšek. Nadvse potrebno in zaslužno delo je Lipovšek opravil s pregledom krajevnih imen, ki se pojavljajo v knjigi. Z znanstveno natančnostjo je iz mnogih virov zbral slovenske, nemške, furlanske in italijanske oblike posameznih krajevnih imen. Pri tem je neizogibno prišel do dela, ki ga je v naših gorah imenoslovno opravil dr. Tuma. Neskončno smo lahko veseli, da nam je Tuma rešil toliko slovenskih imen, obenem pa nam je tudi žal, da smo imeli samo Tumo in da so njegovi zapisi največkrat edini zapisi slovenskih ledinskih imen na dandanes narodnostno skoraj že tujem ozemlju.

Toliko o Ojcingerju, Kugyju in Lipovšku. Ojcinger ni Kugyjevo najpomembnejše delo, vendar je v njem obilo snovi za razmišljanje in za duhovno bogatitev.

Obzorja so tudi tega Kugyja izdala v primerni opremi (od Kugyjevih prevodov so v tem pogledu ponesrečene le Julijske Alpe v podobi) in tako uspešno končale Kugyjevo serijo (tistega dela iz l. 1940, namenjenega vojakom na fronti, ve se, katerim, menda ja ne bomo dobili?)

**ČASTNO RAZSODIŠČE
PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE**

Številka: ČR/2-77

SKLEP

Častno razsodišče Planinske zveze Slovenije (predsednik dr. Teodor Tominšek in člana Živojin Prosenec in Tone Škarja, zapisničarica Nevenka Žlebničnik) je glede prve jugoslovanske alpinistične odprave v Karakorum 1977, ki jo je organiziralo PD Tržič — alpinistični odsek, proučila poročilo vodje te odprave tov. Janeza Lončarja in gradivo z analizo KOTG in po razgovoru dne 20. decembra 1977 v Tržiču s člani te odprave Janezom Lončarjem ml., Borutom Bergantom, Filipom Bencetom, Nejcem Zaplotnikom, Andrejem Štremfelj in dr. Martinom Košakom v navzočnosti predsednika PD Tržič tov. Janeza Lončarja st. in načelnika KOTG tov. Aleša Kunaverja soglasno

sklenilo,

da se postopek pred častnim razsodiščem Planinske zveze Slovenije proti članom te odprave zaradi suma, da so težje kršili pravila častnega kodeksa slovenskih planincev oziroma statut PZS, ko je izginil član odprave Drago Bregar, ne uvede.

Obrazložitev

Častno razsodišče PZS (ČR) je obravnavalo prvo jugoslovansko ekspedicijo na Karakorum (Gasherbrum I — Hidden Peak) na predlog predsednika PZS tov. dr. Mihe Potočnika glede na dejstvo, da je pri tej sicer zelo uspehi ekspediciji ostal na gori in nedvomno preminil njen član tov. Drago Bregar, član AO PD Železničar iz Ljubljane. ČR se šteje za pristojno (praviloma je za društvene člane pristojno častno razsodišče njihovega planinskega društva), ker gre za odpravo, ki so se je udeležili člani različnih PD (Tržič, Kranj, Celje), odpravo, ki po pomenu daleč presega lokalno področje, ki je vzbudila splošno zanimanje (in kritiko) planinske, pa tudi širše slovenske javnosti, in ker je bil vodja odprave sin predsednika PD Tržič.

Po soglasnih ugotovitvah je bila odprava dobro pripravljena, dobro organizirana in dobro spremljena. Vsi udeleženci so bili izurjeni in preizkušeni alpinisti, vsi imajo za seboj tudi že več odprav. To velja še posebno za pogrešanega Bregarja. Ta se je pri vzponu obnašal zelo nedisciplinirano, ker se je svojevöljno odločil, da se sam vzpne na vrh Gasherbruma, čeprav se je vreme zelo poslabšalo in bi zaradi tega že po splošni direktivi moral nadaljevanje vzpona opustiti in čeprav so ga soplezalci izrečno opozorili, da ne sme tega storiti. Pri vsem tem je še kršil osnovno plezalsko pravilo, da v nobenem primeru ne sme pretrgati naveze. Zaradi tega je nedvomno glavna krivda, da se je ponesrečil, njegova.

Kljub temu obstoji vprašanje, ali so njegovi tovariši, zlasti tisti, ki so bili neposredno z njim, in vodja odprave, storili vse, kar so mogli in morali storiti, da bi ga rešili. Čeprav je namreč Bregar svojevöljno kršil osnovna načela planinskega tovarštva, discipline in solidarnosti, še ni prenehala obveznost drugih članov odprave do njega. Saj je že splošna humanitarna dolžnost slehernika, da priskoči na pomoč drugemu, ki je v nevarnosti, kakor izrečno določa naša republiška ustava v 242. členu. Kdor opusti pomoč komu, ki je v neposredni smrtni nevarnosti (v tako se je podajal Drago Bregar), čeprav bi to lahko storil brez nevarnosti zase ali za koga drugega, je odgovoren celo po kazenskem zakonu (59. člen rep. KZ). Častni kodeks slovenskih planincev (ČK) šteje obveznost neposredne tovariške pomoči ogroženim za moralno dolžnost vsakega planinca (IV. 1. ČK). Tembolj je dolžan to storiti vsak član visokogorske odprave, v kateri je varnost člana odprave in njen uspeh sploh usodno odvisen od najstrožje discipline, solidarnosti in medsebojne pomoči. Ta obveznost je tem strožja, čim večja je nevarnost, ki spremlja vsako zlasti prvenstveno odpravo na najvišja tuja gorstva, kakršna je bila odprava na Gasherbrum I. Glede na to velja tudi dolžnost, da se z večjim osebnim tveganjem priskoči na pomoč ogroženemu.

Po teh načelih so po mnenju ČR v danem primeru važni naslednji momenti:

1. ali je bil član odprave Franc Čanžek, ki se je 8. 7. v navezi z Bregarjem vzpenjal iz T3 proti T4, upravičen pretrgati navezo in pustiti Bregarja, da sam nadaljuje vzpon v T4;
2. ali so člani Čanžek, Bergant in Bence, ki so se nahajali v T3 od 8. do 10. 7., potem ko so ponovno brezuspešno svarili Bregarja v T4, glede na slabo vreme in lastno

nevarnost imeli dovolj opravičljiv razlog, da se vrnejo v bazo in prepustijo Bregarja njegovi usodi;

3. zakaj ni šest članov odprave: Čanžek, Bergant, Bence, Štremfelj, Zaplotnik in Lončar, 11. in 12. 7. izkoristilo izboljšanje vremena za poskus vzpona vsaj nekaterih do T4 v pomoč Bregarju;

4. zakaj so ti 13. 7., ko je bilo razmeroma še lepo vreme, šli samo do T1 in nato sploh prenehali z reševalno akcijo;

5. ali je Janez Lončar kot vodja odprave in najodgovornejša oseba pravilno ravnal v primerih 2—4.

Za pravilno oceno vseh teh vprašanj je treba imeti pred očmi vse posebne okoliščine, v katerih je tiste kritične dni (od 8. do 13. 7.) bila odprava. Nenadno poslabšanje vremena 8. 7. s snegom, močnim vetrom, plazovi, meglo itd. v višinah od 5100 (baza), do 7500 m (T4) na izredno izpostavljenih ledenih strminah z nevarnimi razpokami in seraki je nedvomno spravilo vso odpravo v zelo težak položaj. Možnost, da bo tako stanje trajalo še nekaj dni oziroma da se bo še poslabšalo (kar se je dejansko tudi zgodilo po 13. 7.), je gotovo povečalo lastno nevarnost vseh članov, zlasti tistih v T3, in še tveganje lastnega življenja, če bi se povzpeli do zelo izpostavljenega T4 in s tem zelo zmanjšali možnost svoje uspešne vrnitve. Te okolnosti je vsekakor treba upoštevati pri presoji, kako so se člani ekspedicije osebno počutili in razsojali v navedenih položajih.

K 1) Iz gradiva je razvidno, da je imel Čanžek tehtne razloge, če je pustil trmastega in ambicioznega Bregarja samega naprej, ker so se vremenske razmere dejansko zelo poslabšale. To je po splošni direktivi zahtevalo vrnitev v bazo. Preveč bi zahtevali, da bi zgolj zaradi tovariševe samovoljnosti moral še sam kršiti disciplino in se izpostaviti večjemu tveganju, saj je bila nasprotno Bregarjeva dolžnost, da ohrani navezo s Čanžekom, opusti nadaljni vzpon in se vrne v T3. Zato se Čanžku po mnenju ČR ne more šteti za kršitev načel o planinskem tovarištvu, če se je sam podal nazaj v T3 (ne nazaj v bazo!), saj je lahko računal na radijsko povezavo s T4, kamor sta se z vrha vrnila prvoprstopnika Štremfelj in Zaplotnik in se tam sešla z Bregarjem.

K 2) Trojica v T3 je bila te dni na varnem, v dobri kondiciji, s potrebno opremo in hrano za par dni. Imela je tudi radijsko zvezo s T4 in bazo.

Vzpon v T4 je bil 9. 7. in 10. 7. dopoldne glede na zelo slabe vremenske razmere po vsej verjetnosti res preveč tvegan (kar sledi tudi iz pripovedovanja Štremfija in Zaplotnika o izrednih težavah pri sestopu iz T4), vendar je vprašljivo, ali so bili res primorani vrniti se v bazo že 10. 7., čeprav niso vedeli, kako je z Bregarjem, ki se ni več oglasil in o katerem so morali domnevati, da je v smrtni nevarnosti. Zavedati so se tudi morali, da mu lahko le oni pomagajo oz. ga rešujejo, saj pomoči od drugod ni moglo biti nikjer: to je pomenilo, da ga prepuščajo usodi. Ker se je vreme po njihovi vrnitvi v bazo še istega dne (10. 7.) izboljšalo in je bilo potem še lepo do 13. 7., bi vsekakor, če bi ostali v T3, mogli brez prevelikega tveganja iti na T4, tam ugotoviti, kaj je z Bregarjem in ga eventualno rešiti, če je bil takrat še živ. V T3 so bili od T4 oddaljeni le kake 4 ure, z umikom pa so to časovno razdaljo povečali najmanj na 1 teden do 10 dni. Umik iz T3 je bil torej usoden in objektivno nepravilen. Vendar je treba pri tem upoštevati že omenjene subjektivne okoliščine, da niso mogli pričakovati tako hitro izboljšanje izredno slabega vremena, temveč da so nasprotno lahko računali še s poslabšanjem in s tem s toliko večjo lastno nevarnostjo. Zato so dobili tudi pristanek vodje odprave Lončarja za umik. Ta subjektivni moment po mnenju ČR opravičuje njihovo ravnanje najmanj toliko, da ga ne moremo kvalificirati kot težjo kršitev pravil ČR o tovarištvu in medsebojni pomoči.

K 3) Šestorica članov odprave, ki se je zbrala 10. 7. v bazi, dejansko ni bila sposobna, da bi naslednja dva lepa dneva (11. in 12. 7.) izkoristila za nedvomno zelo naporno reševalno akcijo. Prvoprstopnika Štremfelj in Zaplotnik sta bila povsem izčrpana od izredno napornega vzpona na vrh in sestopa v bazo; trije člani iz T3 so bili za več dni onesposobljeni zaradi snežne slepote, ki jih je zadela, ker so zaradi magle nepremišljeno sneli snežna očala; vodja odprave Lončar pa je bil preveč oslavljen zaradi bolezni. Zato jim v tem oziru ne moremo očitati, da bi kršili pravila o tovarištvu.

K 4) Reševalna ekspedicija je 13. 7. obstala v T1, čeprav so bile takrat še dovolj ugodne vremenske razmere za nadaljni vzpon. Vendar je že grozilo poslabšanje vremena (ki je potem dejansko nastopilo) in vsi člani ekspedicije so prepričljivo izjavili, da so bili še premalo fizično rekreirani, da bi zmogli ponoven vzpon do T4. Na to okolnost je še posebej opozoril tov. dr. Martin Košak (kirurg Kliničnega centra v Ljubljani), ki je kot zdravnik spremljal ekspedicijo in ki je kot tak lahko najbolj stvarno presodil, da v takratnih razmerah člani odprave res niso bili več sposobni za tako tvegano reševalno akcijo. Ker se je naslednje dni vreme spet zelo poslabšalo in so snežni meteži trajali še ves teden, je postal vsak poznejši poskus reševanja iluzoren, s tem pa tudi upanje, da je Bregar še živ.

K 5) Če upoštevamo vse, kar je bilo že povedano, se tudi vodji odprave Lončarju, ki kot tak ni smel izpostavljati tovarišev prevelikemu tveganju eventualno možnih reševalnih akcij, ne more očitati neodgovorno ravnanje proti pravilom ČK.

Po vseh navedenih razlogih sodi Častno razsodišče, da ni osnove za postopek proti kateremukoli članu te odprave, tem manj, ker so odkrito prikazovali okoliščine v zvezi z vzponom in ker so sicer zelo disciplinirano in uspešno opravili nadvse težavno in za naše planinstvo izredno pomembo akcijo v svetovnem merilu. Če se mimo tega nekateri člani morda niso dosledno držali pravil in zahtev, ki jih predpisuje planinska organizacija v zvezi z alpinizmom in z odpravami v tuja gorstva (prekinitev naveze, snemanje snežnih očal itd.), to ni predmet, ki bi ga moralo obravnavati ČR, pač pa bi bilo prav, če jih podrobnejše pretresajo pristojni alpinistični odseki in komisija za odprave v tuja gorstva.

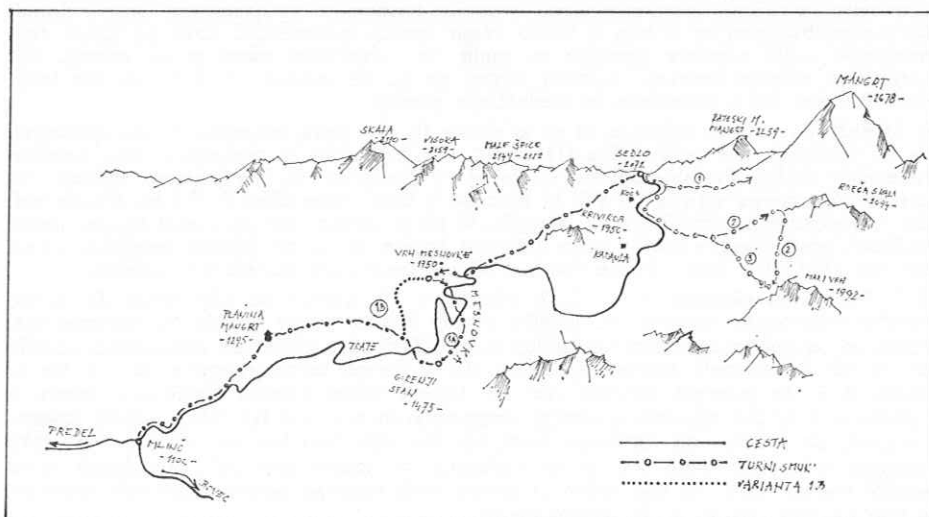
DVE MANJ ZNANI SMUČARSKI TURI

BORIS MLEKUŽ

Med bovškimi gorami je s svojimi turnimi smuki vsekakor najbolj znana Kaninova skupina in prav gotovo si bo to prvenstvo zaradi enkratnosti svojih tur, tišine, samote in obilice snega obdržala še nadalje. Pa vendar so v bovških in trentarskih gorah še drugi manj znani turni smuki, ki nam nudijo vse, kar si na smučarskih turah želimo. Prav zato, da bi bolje spoznali tudi manj znane ture, sta nastala opisa turnih smukov z Mangrškega sedla in Kobariškega Stola.

TURNI SMUK Z MANGRŠKEGA SEDLA

Le ožjemu krogu planincev, smučarjev in alpinistov je znan spust na smučeh z Mangrškega sedla. Poleg tega, da so na samem sedlu ob planinski koči prijetni smučarski tereni, ki nam omogočajo ne samo »užitkarstvo«, smučanje v deviški belini, ampak so tu tudi krajše smučarske ture. Smuk z Mangrškega sedla odlikuje tudi izjemni dostop. Mlinč (odcep mangrške ceste od ceste Bovec—Predel) ki nam je za izhodiščno točko, je na primer moč doseči po nekaj minutah vožnje z avtomobilom iz Bovca, 1.30 ure iz Nove Gorice ali 1.50 ure iz Ljubljane preko Rateč, Trbiža in Predela.

Torej je to tura, ki ne zahteva izjemno dolgih dostopov. Ko stopiš iz avtomobila, se tura praktično tudi kar začne, še posebej za tiste, ki želijo opraviti tudi vzpon na smučeh. Turo odlikuje tudi izjemen razgled na Mangrt, Koritnico z Jalovcem in mogočno Loško steno, Kaninovo skupino, Jerebico, Poliški Špik in Viševo skupino. S samega sedla pa se obzornica konča daleč v italijanskih Dolomitih in avstrijskih gorah.

Opis:

Z Mlinča (1100 m) do Mangrtske planine (1295 m) sta dve možnosti dostopa. Če se vzpenjamo s smučmi, je najbolje, če sledimo cesti, če se vzpenjamo brez smučmi, in gremo po pešpoti ob Mangrtekem potoku. Z Mangrtske planine nadaljujemo skozi slikovito rahlo vzpenjajočo se dolino v smeri Mangrta (2678 m) do Trat (1320 m). Od tu dalje sta spet dve možnosti. Nekoliko daljša (1 A varianta), a varnejša in primerna za vzpon s smučmi nas pelje desno navzgor in preko ceste na Gorenji stan (1475 m). Med redkimi macesnovimi gozdovi nadaljujemo navzgor čez hrbet Mesnovke na Vrh Mesnovke (1750 m). Tu se priključi tudi varianta 1 B (primerna le za vzpon), pri kateri se vzpenemo iz Trat levo strmo navzgor (nevarnost plazov, potrebne dereze in cepin) po grapi proti Skali (2110 m). Skoraj pod samo steno Skale obrnemo desno na Vrh Mesnovke. Pobočje pod Visoko Špico (2159 m) in Malimi Špicami (2144 m, 2152 m, 2071 m), ki ga moramo v vzponu prečiti na Mangrtsko sedlo (2072 m), je zelo plazovito, s čimer moramo računati. Od ostankov stare Mangrtske kočice na Gladkem robu (1919 m) je bolje, če se vzpenemo za Krivim robom (1950 m) in tako dosežemo Mangrtsko sedlo, saj je direktna prečnica od ostankov kočice na sedlo za smučarja zelo izpostavljena.

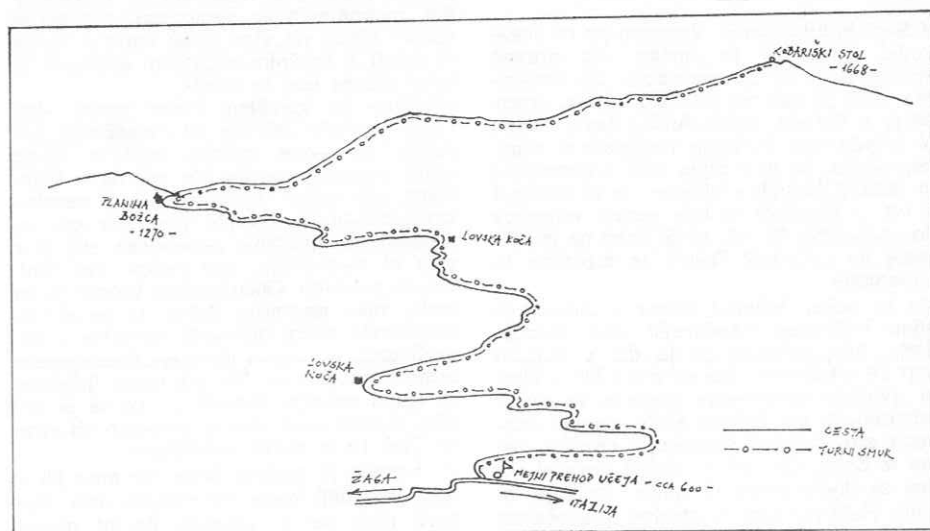
Z Mlinča (1100 m) do Mangrtskega sedla (2072 m) potrebujemo za vzpon 2—3 ure (odvisno od razmer). Spust opravimo po smeri vzpona, čas spusta je pač odvisen od razmer in smučarskega znanja. Tura je orientacijsko in tudi sicer srednje zahtevna. Smuka do srede maja ob ugodnih snežnih razmerah, sicer do konca aprila.

Že samo Mangrtsko sedlo nam omogoča obilico smučarskih užitkov. Še lepše pa je opraviti kak krajši vzpon s smučmi v bližini sedla.

1. Mimo Rateškega Malega Mangrta (2259 m) se lahko ob normalni poti vzpenemo v sedlo (2200 m) med Rateškim Malim Mangrtom in Mangrtom. Dobri smučarji gredo lahko še nekoliko višje. Vzpona je za dobre pol ure s sedla, orientacijsko tura ni zahtevna, vendar nevarna zaradi plazov. Spust opravimo v smeri vzpona. Smuka še v prvi polovici maja.

2. Lep, a ravno tako dokaj nevaren in izpostavljen je spust z Rdeče skale (2094 m, neizrazit travnat vrh JZ od Mangrta, značilne rdeče stenice). Vzpona je s sedla za slabo uro, tura je srednje težka in orientacijsko zahtevna. Odlikuje jo lep razgled. Smuka še v prvi polovici maja.

3. Tretji, najlepši od možnih smučarskih tur na Mangrtekem sedlu, je vzpon in spust z Malega vrha (1992 m). Mali vrh je ob mogočni vršni kupoli Mangrta skoraj neopazen, a hkrati tako divje kipi v nebo nad dolino Koritnice. Na severno stran pa se spušča

v blagi strmini v valovit svet Mangrtskega sedla. S sedla se spustimo navzdol in mimo karavle (sedaj v njej gostuje pl. koča) dosežemo Mali vrh v tričetrt ure. Tura je orientacijsko in tudi sicer lahka, spust pa tudi ne zahteva ravno odličnega smučarskega znanja. Spust je možen do sredine maja.

Zelo lepa je tudi kombinacija turnega smuka s sedla in zimskega vzpona na Mangrt, ki je zaradi izpostavljenosti dokaj zahteven. Na Mangrtskem sedlu se da za silo prenočiti v kleti kočice, ki bo najbrž ob obnovi dobila tudi zimsko sobo. Sicer pa nam za turo s smučmi na Mangrtsko sedlo in njegovo bližnjo okolico zadostuje za vzpon in spust le en dan.

TURNI SMUK S KOBARIŠKEGA STOLA

Kobariški Stol je najvišja točka dolgega slemena, ki loči dolino Učeeje od Breginjskega kota. Južna pobočja nad Breginjem so gola in kljub zimi in višini sneg na tej strani dokaj hitro kopni. Ostane pa na golem in širokem vršnem slemenu, ki nam nudi poleg smučanja tudi nenavaden razgled na Kanin.

Opis:

Tura je lahka, orientacijsko ni zahtevna (v slabem vremenu utegne biti nevarna). Smuka je možna do konca meseca marca, ob ugodnih snežnih razmerah nekoliko dlje. Za vzpon potrebujemo iz mejnega prehoda Učēja 3—3.30 ure.

Tik ob novem urejenem prehodu Učēja (okoli 650 m, na cesti, ki povezuje Žago z Italijo po dolini Učeeje) se vzpnemo po dokaj široki in rahlo vzpenjajoči se gozdni cesti, ki povprek prereže dolgo pobočje Stola. Sprva nas cesta vodi skozi gozd, nato prek senožeti in gozdnih jas, dokler na planini Božci (1270 m) ne dosežemo vršnega slemena Stola. Po valovitem svetu se vzpnemo na sever na vrh Kobariškega Stola (1668 m). Po smeri vzpona se tudi spustimo v dolino.

Opisom obeh tur sta dodani priložnostni skici z vrisanimi smermi turnih smukov in variantami.

DRUŠTVENE NOVICE

70 LET VRTNARICE ANČKE KAVS

V Soči je bil praznik. Verjetno pa ni nihče vedel zanj, saj je Ančka vse preveč skromna, da bi se razvedelo. 28. decembra 1977 je namreč poteklo 70 let, odkar se je v Vrsniku rodila Ančka Kavs. Ančka bi morda vse življenje preživela v rojstnem kraju, če je v maju 1933 ustanovitelj in tedanji lastnik »Juliane« ne bi poklical v vrt, v katerem je bila potem vrtnarica do upokojitve 31. 12. 1965. Kako pa je bilo tedaj na začetku? Takole je zapisano in natisnjeno:

»In še nekaj ljubega! Vrtnar v »Juliani« je eden Tožbarjev, najstarejši vnuk Medvedarja. Moj prijatelj ga je dal v Padovo učiti se vrtnarstva. Ker pa mora biti v službi svojega gospodarja pogosto in dolgo odsoten, je vrt zaupan skrbi nadvse pridnega slovenskega kmečkoga dekliča, doma iz Soče, dve uri po dolini navzdol. Ta dan za dnem pleve in zaliva, vzdržuje lesene žlebove, poti in stezice, pravočasno

pospravi semena redkejših in najredkejših, namenjenih za zamenjavo z drugimi vrtovi. Nikoli ne stori česa narobe. Treba je videti, s kakšnim občutkom dolžnosti in kako vzorno vse to dela!»

»Ančka,« jo vprašam, kadar pride, »kaj cveti v vrtu?« Zardela od zadoščenja, ponosna na svoje znanje, našteva dolgo vrsto cvetočih rastlin. Ve se, da v latinščini, obe imeni izgovorjeni brez napake, zmagoslavno ji zazveni glas, če gre za redkost ali siceršnjo posebnost. Nič ji v vrtu ni neznanega, vse pozna, vse vidi, vse si zapomni. Občudovanja vredno je to malo, tako nezatno dekle, ki je morda obiskovalo nekaj osnovnih razredov v domači vasi, v svojem do kraja doumljenem vrtnem poslanstvu. Vrt sta njena ljubezen in njeno veselje. Pohvali jo, ko te je vodila, in nato stoji tiho in skromno ob strani. Tudi to je redka vrednota!»

Te besede je zapisal Kugy, beremo jih v njegovi zadnji knjigi »Iz minulih dni«. Gotovo nam ne bi zameril, če bi mogel

Ančka
Kavš

vedeti, da jih bomo uporabili ob Ančkini sedemdesetletnici. Saj Ančka se ni spremenila. Ves čas je marljiva, skrbna in zvesta vrtnarica v »Juliani«, nekaj časa sploh edina, ki je za vrt skrbela. Spoznali so jo mnogi obiskovalci vrta, saj jih je z veseljem popeljala od gredice do gredice, od cveta do cveta. Ustavili so se pred kakšno redkostjo in Ančka jim jo je z veseljem pokazala, z zmagoslavnim zvenom v glasu. Hvala vrta je hvala njej, ona pa stoji, spet Sočanka, skromno in tiho ob strani. Vsi, ki Ančko poznajo, vedo, da

je imel Kugy prav z vsem, kar je o njej zapisal, in še posebej s tistim o redki vrednoti. Ančka, hvala vam, pa še mnogo lepih in sončnih let!

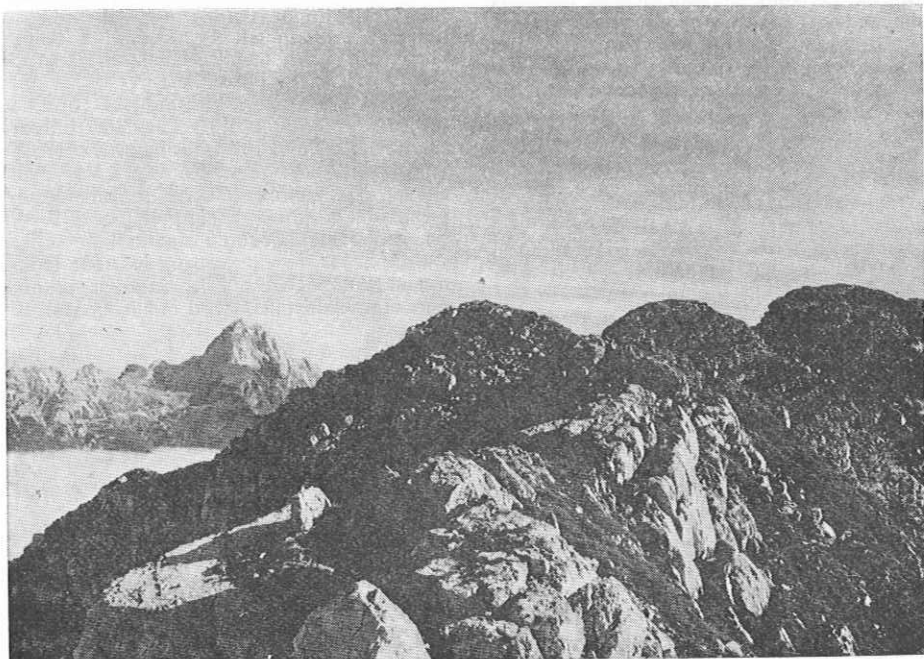
Tone Wraber

MDO SAVINJSKE DOLINE

Meddruštveni odbor planinskih društev za Savinjsko dolino, ki vključuje 25 planinskih društev, je imel v soboto, 10. 12. 1977 slovesno sejo v planinskem Dragovem domu na Homu (608 m). Kljub slabemu vremenu se je zbralo veliko število planinskih delavcev. Med povabljenimi sta bila tudi predsednik skupščine občine Žalec, tov. inž. Vlado Gorišek in predsednik izvršnega odbora skupščine tov. Jože Jan, za Planinsko zvezo pa tajnik Janez Kmet. Slovesno sejo je pričel in pozdravil vse navzoče, predsednik PD Zabukovica, tov. Miro Petrovc. O pregledu dela je podal poročilo predsednik MDO tov. Adi Vidmajer, sekretar ObTKS Žalec. Kulturni program so pripravili mladinci PD Zabukovica. Sledila je recitacija dveh pesmi O. Župančiča: Zemljevid (tov. Stane Goršek) in Zemlja (tov. Ivan Čulk). Na harmoniko je zaigral Drago Dravec, učenki Verica Klavžar in Jasna Džerkeš sta zapeli: Kje so moje rožice in Na oknu glej, prva je recitirala še pesem: Če bi, bi. Vsi so učenci OŠ Griže. Dobro so nastopali. O pomenu prostega časa in vloge pla-

Levo Mangrt — desno Jerebica

Foto Oton Naglost

ninske organizacije v današnjem času, ko teko razprave prav o tem, se je dotaknil Božo Jordan, član KVIZ pri PZS. Dotaknil se je tudi veznih in krožnih poti. Med drugimi je govoril tudi o »legendarni poti slovenske vojske« in dejal:

»V počastitev 40. obletnice KPJ in SKOJ je PD Celje priredilo v dneih 27. in 28. aprila 1959 pohod po poti XIV. udarne divizije in sicer od Sedlarjevega do Celjske kočice (PV 1959/600). Zbor planinskih društev Celjskega okraja na Menini plani, 31. maja 1959 je sklenil, da se vsa pot markira ter tistim, ki jo bodo sami prehodili, sporažumno z ZB izročila posebna priznanja v obliki značke ali kako drugače (PV 1959) 363). Pot je na novo markirana, morda ne čisto po prvi prehojeni trasi. Vendar, res bi bilo dobro ob spominu na prvi vzpon na »očakov siv'ga poglavarja«, simbola za pokrivalo naših partizanov — triglavke, upoštevati vsaj zahtevo sodobnega časa in v novejši obliki izpeljati »najpomembnejši sklep, da bodo PD okraja Celje vsako leto prirejala orientacijski pohod po poti XIV. divizije od Buč na Sotli do Luč na Savinji« (II. Konferenca PD Okraja Celje, 9. nov. 1958 na Slemenu, PV 1959/143). Mar ne bi kazalo tudi ob obletnici MO PD Celje nekaj tu napraviti? Mar ni tak pohod najboljša vsakoletna oddolžitev našim borcem in priprava za odpor? Ne pozabimo trpljenja in spomenikov »legendarnega pohoda naše slovenske vojske«.

Po tem uvodnem delu je tov. Adi Vidmajer podelil zlate značke »Prijatelj planin« za priznanje dela na področju planinstva. Te značke so izdelane za »MDO Savinjska«, kar je vtisnjeno na zadnji strani. Knjižno pohvalo za sodelovanje občinske skupščine z ObTKS in planinstvom sta prejela tov. Gorišek in tov. Jan, prva tudi značko, za propagandno dejavnost in tajniško delo tov. Franci Ježovnik, za vzgojno izobraževalno delo v planinstvu pa tov. Božo Jordan. Za sodelovanje s Planinsko zvezo Slovenije je komisija podelila tudi značke dr. Mihi Potočniku, Tonetu Bučerju in Janezu Kmetu, za dolgoletno delo na področju planinstva v naši dolini in urejanju našega glasila pa tov. Tinetu Orlu. Komisija pri MDO je imela pri tem težko nalogo, ker nekatera planinska društva niso poslala predlogov, in meni, da bi moralo biti v tem tesnejše sodelovanje. Zato pozivamo vsa društva, da bomo morebitne napake skušali popraviti v naslednjem letu.

V imenu vseh navzočih se je zahvalil za priznanja tov. Ježovnik, ki je poudaril, da nas to še močnejše obvezuje k delovanju v naši organizaciji in prav tako v povezovanju z drugimi. Vseh nagrajenih je bilo 85 članov iz 22 planinskih društev.

S to sejo so bile na našem planinskem področju končane proslave vseh letošnjih pomembnih družbeno-političnih jubilejev.

B. J.

SEMINAR ZA VODJE PLANINSKIH ŠOL

V soboto in nedeljo (17. in 18. 12. 1977), je v bil v domu na Zelenici seminar za vzgojne delavce, ki se v naši organizaciji ukvarjajo s planinsko šolo. Razpis je razposlala KVIZ pri PZS vsem PD in kadrovskim komisijam ter vsem planinskim zvezam republik in pokrajin (056/51—77, 22/11-77). Razpisu je bil priložen tudi zapis o stanju PŠ pri nas in program seminarja.

Na Zelenici se nas je zbralo 68 udeležencev (37 m, 31 ž) s 43 planinskih društev in le trije so bili iz Vojvodine. Prijav je bilo 80 iz 48 PD.

Uvodno besedo je imel načelnik KVIZ, tov. Danilo Škerbinek, ki je na kratko predstavil tudi 56. publikacijo planinske založbe: Planinsko šolo. O stanju planinskih šol pri nas je podal poročilo tov. Lojze Motore, ki so ga udeleženci v razgovoru še dopolnili. Zanimiva je bila informacija o rekreativni dejavnosti in njenem pravilnem vrednotenju. Poleg tega je bilo še na zanimiv način predstavljeno kako popestrimo delo v PŠ z igrkami. Vse to je podal tov. Lucija Skok, prof. s PA v Ljubljani. Tov. Ivan Škoflek je povedal nekaj o oblikovanju odnosov predavatelja do sebe (bipolaritetna metoda), slušateljev in staršev otrok. Enostavneje povedano, kakšen naj bi bil lik pravega planinskega vzgojitelja in predavatelja. Delo je bilo popestrjeno z nalogo, skupinskim delom in poročanjem poročevalcev posameznih skupin s sklepom. Na zelo enostaven in jasen način nam je podal tov. Teodor Tomišek nekaj osnovnih misli o moralni odgovornosti vzgojnega delavca v planinski organizaciji. Z razgovorom se je to dopolnilo in marsikaj pojasnilo.

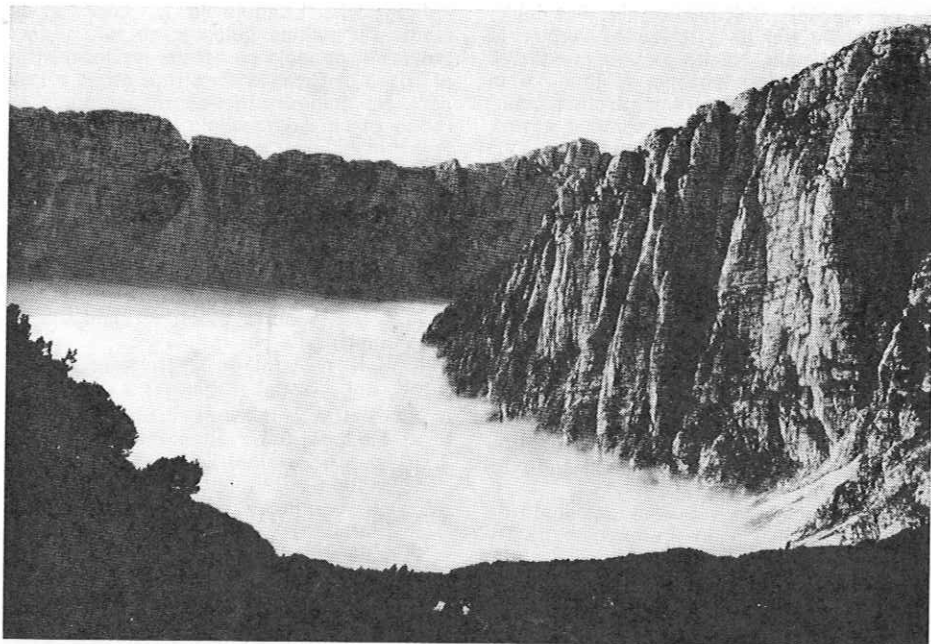
Podani so bili razni primeri PŠ (npr.: v naravi, v organizaciji delavske univerze, ...). Zanimiva je bila razprava profesorja Frančka Vogelnika o odprti PŠ v Mariboru. Še zanimivejši pa je bil njegov prispevek k temu, kakšna naj bo PŠ, da bo res lahko dosegla zastavljene cilje. Delo se je zavleklo pozno v noč. Izmenjavna izkušnja in odkrit razgovor je ena osnovnih delovnih metod naših amaterjev.

B. J.

SPOMINSKI POHOD NA MATAJUR

(V počastitev spomina na 30 padlih borcev Bazoviške brigade, ki so padli v borbi 8. in 9. novembra 1943.)

Brigado so obkolile in napadle močne nemške edinice SS, bataljon kraških lovcev, močni deli 71. divizije ter 500 mož 314/162 divizije. Brigada je taborila v vasi Matajur, v vasi Pečnje in Medveži v Slovenski Benečiji.

Desno V. Snežni vrh, levo v ozadju Police

Foto Oton Naglost

Pobudo za vsakoletni spominski pohod je dala l. 1975 komisija za razvijanje tradicij NOB pri občinskem ZZB NOV Tolmin in planinski društvi Kobarid in Čedad.

Letošnji spominski pohod je bil širše zasnovan za dan 13. 11. 1977. Spominski pohod z najširšo organizacijo, v katero bi bila vključena vsa planinska društva, organizacije ZB, mladinska organizacija, SZDL, lovska društva in druge organizacije z obeh strani meje in preživeli borci Bazoviške brigade, pa naj bi se organiziral za 35-letnico te borbe v prvi polovici prihodnjega novembra.

Žal je ta že nekoliko širše zasnovani spominski pohod 13. 11. 1977 nekoliko okrnilo sila slabo vreme s snegom po vrhovih Matajurja in drugih hribov. Prav tako je bilo pred 34 leti, ko je potekala ta borba. 10 članka delegacija, sestavljena iz udeležencv z obeh strani meje, se je povzpela na vrh Matajurja in z enominutnim molkom počastila spomin padlih borcev za svobodo.

Po prihodu z vrha Matajurja so se vsi udeleženci zbrali v vasi Matajur in položili na grobnico lovorjev venec in z enominutnim molkom počastili spomin padlih; spregovoril je predsednik komisije za razvijanje tradicij NOB Ivan Kurinčič, podrobno obrazložil pomen spominskega pohoda, potek borbe Bazoviške brigade, ki je nosila ime prvih bazoviških žrtev fašizma na Primorskem pred 46 leti. Njihova imena še danes bodo v oči prebujajoči se fašizem v Italiji, saj so še pred kratkim

ponovno oskrnili spomenik v Bazovici. Sramota za Italijo, ki se ponaša z 2000-letno kulturo, je končal svoj govor Kurinčič. Za njim je spregovoril predsednik društva Ivana Trinka prof. Černo. Govoril je o osimskem sporazumu in o pravicah, ki jih terjajo Beneški Slovenci. V imenu AMPI — nadiških dolin je pozdravil njun predsednik Bernjak, v imenu beneških partizanov pa Anton Birtič. Sledile so recitacije dveh mladincev iz zamejstva. Slovesnost sta končali Minka Lučova iz Livka in Ida Kikova iz Livških Ravnj, ki sta kot stari skojevki in mladinski aktivistki za časa NOB zelo ubrano zapeli v duetu partizansko pesem »Ko v ranem jutru ptički so zapeli«.

Komemoracije se je udeležil tudi narodno zavedni župnik Guton iz Matajurja, ki je pred 34 leti po krvavi borbi Bazoviške brigade sam poskrbel, da so vse padle borce zbrali na pokopališču. Vsakega jih pregledal, jih identificiral po nekaterih osebnih dokumentih, jih dostojno pokopal in skrbno hranil evidenco o njih. Ljudska oblast mu je za to izrekla vse priznanje.

Ivan Kurinčič

KURIRSKA POTA DOLOMITOV

1. 5. 1977 sta TVD Partizan Medvode in PD Medvode odprla novo planinsko pot pod imenom »Kurirska pota Dolomitov«. Ker je na poti 6 kontrolnih mest z žigi, ima

ta pot značaj minitransverzale. Pot lahko opravimo v eni ali več turah, vendar le v mesecu maju. Na kontrolnih mestih žigosamo kontrolne kartone, ki imajo v ta namen kvadrato z imeni kontrolnih mest. Za prehojeno pot dobimo spominsko značko. Kartone dobimo in oddamo pri TVD Partizan Medvode ali PD Medvode.

Navajamo besedilo iz zadnje strani kartona: »Kurirska pota Dolomitov« je geslo za telesnokulturno manifestacijo, v katero želimo zajeti širok krog občanov vseh starosti. Poimenovanje približno 25 km dolge poti s tem geslom v Polhograjskih Dolomitih pomeni povezati sedanost s preteklostjo iz časov NOB, ko so partizanski kurirji izvrševali svoje težke naloge.

Vsako leto v maju naj ta pot ohranja tradicije NOB, pot, na kateri bomo preizkušali svoje fizične sposobnosti in nabirali nove moči za delo. Naj pomeni tudi dejanje v pripravah za SLO!

Pot lahko začnemo v Slavkovem domu na Golem brdu, 440 m, in gremo nato na Topol (Katarina, žig v gostilni »Pri Jurju«, Grmado, 898 m (žig pri Gontarju), Tošč, 1021 m, (žig na vrhu), Obrtniški dom na Govejku, 895 m, in v Brunarico na Osolniku, 857 m. Lahko gremo tudi v obratnem redu.

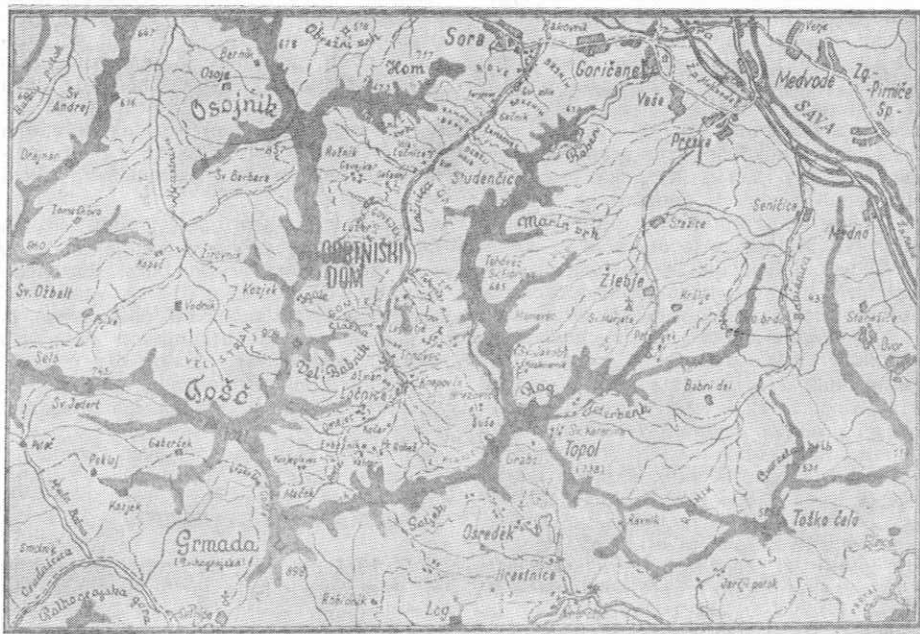
Polhograjski Dolomiti se razprostirajo v polkrogu od Šentvida in Medvod na sever do Škofje Loke, na zahodu so omejeni s cesto Gorenja vas—Šentjošt in segajo do Horjula na jugu. Polhov Gradec je v centru Polhograjskega hribovja. V Polhograjskem hribovju je najvišji vrh Tošč, 1021 m.

Polhograjsko hribovje je iz dolomita, ki razpada v majhne delce in so zato vrhovi stožčasti, pobočja pa strma. Na južni strani Tošča in Grmade so strme stene z melišči. Na dolomitskih tleh raste bogato in redko planinsko rastlinje. Posebno je poznana blagajevka ali igalka in dišeči volčin ali jožefica. Blagajano je leta 1837 odkril lastnik Polhograjske graščine Blagay. Je nizka rastlina z belim ali rdečim cvetom, redka in zato zaščitena.

Dostopi:

1. Polhov Gradec (avtobus, iz Ljubljane 19 kilometrov);
2. Šentvid (mestni promet): Šentvid—Toško čelo—Topol (Katarina) 3 ure.
3. Medno (avtobus, mestni promet):
 - a) Medno—Žlebe (gostilna Cvajnar)—Topol (Katarina) 2.30.
 - b) Medno—Golo Brdo (Slavkov dom)—Petelinjek pod Jeterbenkom—Topol (Katarina) 2 uri.
4. Podutik (mestni promet): Podutik—Toško čelo—Topol (Katarina) 3 ure.
5. Medvode (avtobus, mestni promet, iz Ljubljane 12 km):
 - a) Medvode—Preska—Žlebe—Sv. Marjeta—Topol (Katarina) 2 uri.
 - b) Medvode—Sora, po dolini Ločnice—Obrtniški dom na Govejku 2 uri 45 min.
 - c) Medvode—Sora—Osolnik 2.30.
6. Žirovnik (avtobus iz Ljubljane ali Polhovega Gradca): Žirovnik—Osredok—Topol (Katarina) 1 uro.

Svet okoli Obrtniškega doma na Govejku

Slavkov dom na Golem brdu Zig	Brunarica na Osolniku Zig
Gostilna „Pri Jurju“ Katarina Zig	Obrtniški dom na Govejku Zig
Grmada Zig	Tošč Zig

Pot opravljena dne:

Podpis:

„PARTIZAN“ – PLANINSKO DRUŠTVO
MEDVODE

**KURIRSKA POTA
DOLOMITOV**

maj 19 ...

PRIHMEK IN IME

.....

NASLOV:

.....

Ko obiskujemo Polhograjske Dolomite, uporabljamo naslednje vodnike in planinske karte: Loška planinska pot, Slovenska planinska pot (razširjena pot), Ljubljanska mladinska pot, Transverzala kurirjev in vezistov NOB, Višinska transverzala in planinsko karto Polhograjski Dolomiti.

Planinsko društvo Medvode

ZAGREBŠKI PD ŽELJEZNIČAR V POLHOGRAJSKIH DOLOMITIH

Skupina 40 članov PD »Željezničar« se je 5. in 6. dec. 1977 obiskala naše Dolomite. Prvi dan so imeli dež, vendar so brez problemov čez Katarino prišli na Govejek (812 m), kjer so bili prijazno sprejeti. Med njimi je bil tudi 78-letni Fr. Odorčič in še nekateri 70-letniki. Nato so drugi dan čez Tošč prišli v Škofjo Loko in obiskali muzej na gradu. Tu so srečali preds. PD »Željezničar« iz Gospiča.

Gostje so bili z organizacijo izleta in s sprejemom od naše strani zelo zadovoljni, sporoča za sekcijo seniorjev v PD »Željezničar« Josip Sakoman, agilni planinski odbornik.

UTRDITEV MEDDRUŠTVENEGA SODELOVANJA

12. novembra 1977 smo imeli v Novi Gorici že 38. posvet delegatov planinskih društev Primorske. Skladno z novim statutom PZS smo na tem posvetu sprejeli

poslovník o delu meddruštvenega odbora (MDO). S tem je tudi na področju društvene organiziranosti dosežen napredek in MDO bo poslej deloval na delegatskem načelu. Upravni odbori planinskih društev Primorske so predlog poslovníka pravočasno dobili, tako da so njihovi delegati na posvetu lahko dali pripombe in dopolnitve poslovníka. Z manjšimi dopolnitvami je bil poslovník soglasno sprejet.

Na področju vzgoje in izobraževanja je bilo že doslej tudi na Primorskem marsikaj narejenega. Da bi dosegli še več, smo se na posvetu domenili, da bomo spomladi 1978 organizirali posebno posvetovanje, ki bo namenjeno zgolj tem vprašanjem. Gre za bolj enoten pristop in pa za usklajevanje prizadevanj pri vzgoji in izobraževanju članov. V Bavšici pri Bovcu nastaja nov planinski šolski center. V letu 1978 ga je treba dograditi in takoj tudi začeti z učenjem in vajami, zlasti mlajših članov. Med planinskimi društvi je za Bavšico treba zbuditi več interesa in uskladiti prizadevanja za dograditev in potem za skupno uporabljanje tega pomembnega učnovzgojnega objekta.

Sprejeti sta bili važni odločitvi tudi na področju publicistične dejavnosti. Ker leta 1978 praznujemo 200-letnico prvega vzpona na Triglav, smo primorski planinci sprejeli obveznost, da bomo za oktobrsko številko Planinskega Vestnika zbrali potrebno gradivo o delovanju planincev na Primorskem. Sprejeli smo tudi nalogo, da v letih 1978 in 1979 zberemo potrebno gradivo za **Planinski vodnik po Primorski**. To publikacijo bo založila planinska založba.

Seveda je sedaj potrebno, da se kar takoj dogovorimo o vsebini in o sodelavcih, ki naj pri izvršitvi obeh nalog sodelujejo. Predsednik PD Bovec je udeležence povelja seznanil z dosedanjim delom pri gradnji doma Petra Skalarja na Kaninu. Zagotovil je, da bo ta dom odprl v letu 1978.

V letu 1977 smo na Primorskem imeli naslednje jubilate med društvi: PD Ilirska Bistrica je slavilo 70-letnico, PD Sežana je z lepo akademijo počastilo 25-letnico,

medtem ko je PD Kobarid praznovanje svoje 25-letnice preneslo v začetek leta 1978. Letos imata biserni jubilej (75-letnico) PD Ajdovščina in Vipava. 12. septembra 1903 je bila namreč ustanovljena Ajdovsko-vipavska podružnica SPD. Dogovoriti se bo treba, kdaj in kako bomo praznovali ta jubilej. Verjetno bomo v zvezi s tem praznovanjem pripravili dan planincev za območje Primorske.

Ciril Zupanc

ALPINISTIČNE NOVICE

VZPONI LETA 1977 V ČSSR

Plezalstvo je v Češkoslovaški menda edino športno območje, kjer se ne podeljujejo naslovi »prvakov republike«. Zato že več let razglašča Plezalska zveza ČSSR tako imenovane »vzpone leta«, ki so praktično na ravni prvenstva. Od »domaćih priložnosti« prihajajo v poštev le zimske Visoke Tatire: I. 1977 prvenstveni vzpon v severni steni Velikega Ganga (Beneš, Gibas). Sicer so vsi vzponi leta 1977 zamejski: Alpe: Zimski prehod Col de Voza — Mt. Blanc — Col de Hirondeles (Belica, Drlík, Obuch, Stejskal s pomočjo podporne skupine). Prvenstveni vzpon v levem delu severne stene Les Droites (Bednařík, Talla, Tallová). Prvenstveni vzpon v levem delu severne stene Cima Ovest (Demján, Provozník, Zelina). — Hindukuš: Prehod gorskih vrhov v sklopu doline Urgend-e Bala s prvenstvenimi vzponi čez severni steber na Acher Čioch (7020) in čez direttissimo severovzhodne stene Kohe Tez (7015) s pomočjo podporne skupine (Drlík, Kriššák, Neumann, Pelc, Petřík, Tatarka). Čs. ženski višinski rekord (7492 m) v zahodnem steburu Nošaka (Šterbová). — Himalaja: Prvenstveni vzpon v severni steni (6931 m) Kalanka ali Garhval (Jón, Rakoncaj). — Poleg tega so podelili tri častna priznanja: za zimski prvenstveni vzpon v severovzhodni steni Malega Mlinarja v Visokih Tatrah (Martiš, Špánik) in za isto v vzhodni steni Mt. Blanca (Beneš, Sulovský) ter v jugovzhodni steni Pika Žukova (Belica, Koller, Launer, Stejskal, Valovič).

Obenem je Plezalska zveza ČSSR izdelala program ekspedicij do leta 1985. Ima tri točke. V prvi je odprava na Mt. Everest I. 1981 in na drugo najvišjo goro sveta K-2 (Čogori) I. 1985. Z ekspedicijo na Mt. Everest pa verjetno nič ne bo, ker je nepalska vlada uvrstila češko odpravo šele v pomonsunsko obdobje, ko je za plezanje

premalo časa in je zelo tvegano. (Do I. 1985 pa je Mt. Everest že razprodan.)

Druga točka: priprava na ekspedicije v vežbaliških centrih, npr. na Pamiru, na Kavkazu, v Južni Ameriki in v Grönlandiji. Tretja točka: odprave v gore nad 7000 m s posebno usmeritvijo na zahtevne vzpone v ledeniških območjih.

V. B.

ŽENSKI ALPINIZEM — EMANCIPACIJA?

Na to vprašanje odgovarja A. Mokrejs, znan avstrijski alpinist in publicist, zelo na kratko in odločno, da že dolgo ni nobene zveze med gornjima dvema pojavoma. Kje so že časi, ko je veljalo: Mulier taecat... ženska naj molči — v glavnem povsod. Bili pa so res tudi taki časi, da je bilo treba ženski več poguma, da se v družbi pojavi v hlačah, kot pa ga je danes treba za kako direttissimo. Nastopile so ženske vsepovsod in pometle s sramotnim izročilom o manjvrednosti žensk npr.: Madame de Staël, George Sand, Virginia Woolf. Lep čas je minil od takrat, ko se je ženska uveljavila tudi v gorah. Začelo se je leta 1808, 22 let po prvem vzponu na Mt. Blanc: Kmečko dekle Marie Paradis iz Chamonixa. 30 let za njo je s svojimi 44 leti stopila na teme Mt. Blanca Henrietta d'Angeville — sicer z 12 vodniki. L. 1871 je Lucy Walker prišla kot prva ženska na Matterhorn, l. 1883 je izšla prva knjiga o zimskih vzponih »The High-Alps in Winter«, napisala jo je ženska Mrs. Burnaby. L. 1887 se je Mumeryjeva mlada žena udeležila prvenstvenega vzpona po Hudičevem grebenu (Teufelsgrat) na Täschhorn. Ni naključje, da so bile Angležinje tako aktivne, saj je Anglija klasična dežela emancipacije. Morda se je možki »Alpine Club« prav zato tako upiral zoper sprejem žensk v AC. Zato so

Angležinje ustanovile svoj LAC (Ladies Alpine Club).

Čas je marsikaj »pobrisal«. Število žensk v planinskih društvih, alpinističnih združenjih in v gorah neprestano raste, mnoge ženske so se izkazale, da bolje plezajo, kot mnogi moški, ki se silijo v plezalske vrste. Število žensk raste tudi v alpinističnih šolah, mnoge alpinistke imajo za seboj vzpone svetovne vrednosti. Ne gre za izenačenje z moškimi, pač pa zato, da ženska v alpinizmu prispeva svoje nazore, značilnosti in vrednote, pred vsem pa da uveljavi strpnost in obzirnost, kar je sinonim za kakršnokoli enakopravnost, da ovrže domišljavo tezo, češ — ženska je grobar alpinizma.

Kronika kaže, da se bo ženski alpinizem še naprej razvijal, kakor se je doslej. Že zato, ker smo »družba prostega časa«! Ženske se že do sedaj ponašajo z velikimi dejanji v alpinizmu in to celo v najvišjih svetovnih gorstvih.

Ženska na Everestu, na Manasluju, na Gašerbrumu, trije osemtisočaki! Ženske na sedemtisočakah, komaj bi jih lahko našteli, preveč jih je — tudi dve slovenski alpinistki Barbka Lipovšek in Slava Mrežar sta med njimi, predstavnici morda najmanjšega alpinističnega naroda, ki se je uveljavil na osem — in sedemtisočakah! Kaj so tvegale Poljakinje na 7952 visokem Gašerbrumu III leta 1975! Himalajski vzpon, s kakršnim se ne ponaša noben narod na na svetu!

Ženske so se uveljavile tudi v vodstvu navez pri najtežjih vzponih: Omenimo le Simone Badier, francoski plezalski čudež, ki je kot prva v navezi zmogla smer Philipp — Flam, jugovzhodni raz Torre Trieste, južno steno Marmolade, smer Gogna. Pa so še druge!

T. O.

DAV PO GORAH VSEGA SVETA

Österreichischer Alpenverein že nekaj let organizira polete v skoraj vsa svetovna gorstva: v Afganistan (Nošak), Alasko (Mt. Mc Kinley), Alžir (Hoggar), Čile (Aconcagua), Equador (Čimborazo, Coto-parš, Illiniza), Grönlandijo (Fjord Semalik), Maroko (Visoki Atlas), Mexico (Popocatepetl, Ixtaccihuatl, Pico de Orizaba), Nepal (Solo Khumbu, Kali Gandaki, Muktinath, Helambu — Gosainkund, Manang Trekking), Novo Zelandijo, Vzhodno Afriko (Kilimandžaro, Mt. Kenia), Perzijo (Dema-vend), Peru (Cordillera Blanca), SZ (Kavkaz, Pamir).

ÖAV — Planinska šola (Bergsteigerschule) ima na razpolago podrobni program za naštete cilje, naslov: ÖAV Bergsteigerschule, postfach 282, 6010 Innsbruck. Svet je res postal majhen, še posebej za petičnike.

T. O.

40-LETNICA SPOKORNIKOV

Josef Nyka, znani poljski alpinist in publicist, poroča v reviji »Der Tourist«, 1977/9, 10, o poljski alpinistični skupini, ki si je pred 40 leti nadela vzdevek »pokutniki« (spokorniki) in delovala vse do leta 1950. Pokutniki so se leta 1937 zavzemali za ekstremizem v alpinizmu in se posvečali tudi vzgoji naraščaja. Ime »pokutniki« poteka od kmetov iz okolice Krakowa. Ko so gledali plezalce z njihovo opremo, so si njihovo početje razložili po svoje: »Najbrž se morajo s kladivi in vrvmi ubadati zaradi — pokore. Komu bi sicer prišlo na misel, da bi v mrazu in vročini izpostavljal svoje življenje, ne da bi mu za to kdo kaj dal?« Ni kaj reči k temu kmečkemu modrovanju, a vendarle — vse kaže, da je vedno več — spokornikov.

28. maja 1977 se je zbralo ob ognju v dolini Bedkovice 100 veteranov te skupine. Sklicala sta jih Jan Slupski in Karol Jakubovski. Pokutniki imajo velike zasluge za alpinistični razvoj, posebno v Tatrah. Najzaslužnejša naveza je bila Kazimir Paszucha in Czeslav Łapinski. Časnikar Babinski, ki jih ima danes 80 let, še pleza smeri do IV. stopnje in to kot prvi v navezi.

T. O.

KLINI V PEŠČENJAKU PREPOVEDANI

V dresdenskem alpinističnem centru so sklenili, da se v Elbsandsteingebirge in Zittauer Gebirge plezalcem prepove uporaba vseh vrst klinov: kovinskih, lesenih, iz lahke kovine, plastike in iz drugih snovi. Prepovedane so tu tudi razne razpenjače in razponke. Prepoved velja za vse primere, tudi če gre samo za varovanje. Razlog: Zavarovanje skale, kajti čim več klinov se v te vrste pečino zabije, tem manj naravnih možnosti za plezanje in za varovanje bo na razpolago.

T. O.

OTROCI RADI PLEZAJO

Naravno otroško hrepenenje po zmagi nad telesno težo, veselje nad uspehom pri plezanju v raznih okoliščinah je vzgojitelje na Češkem in v Vzhodni Nemčiji spodbudilo k sistematični vzgoji otrok v plezanju. V Vzhodni Nemčiji prirejajo letne tekme, v l. 1977 se je prijavilo 23 moštev, med katerimi sta bili dve češki ekipi. Gre za mladino od 10 do 16 let, tekmuje se v vrvmi tehniki, sámoreševanju, prvi pomoči, orientaciji idr. Med drugim je tudi naloga, da se otrok iz proste vese v vrvi sam reši s Prusikovimi vrvicami in drugimi novejšimi metodami.

T. O.

VARSTVO NARAVE

ZA IN PROTI NOVIM LETALIŠČEM

Sekcija CAS Monte Rosa je osrednjemu odboru švicarske planinske organizacije napisala pismo za gradnjo novega letališča v Verbieru. Prostor za letališče je izbran sredi turistično zelo razvite pokrajine v »pasu velikega turizma«. Nekateri zastopniki varstva narave so proti letališču, debata je vroča, vendar predstavniki planinske sekcije menijo, da nasprotniki letališča nimajo pravega odnosa do realnosti, da niso objektivni in da jim manjka duha sodelovanja in solidarnosti. Rešitve, ki bi jo vsi sprejeli soglasno, seveda ni, vendar bi nasprotniki utihnil, če bi imeli pred očmi skupne koristi. Nimajo samo Ženevčani komisije za varstvo narave, tako komisijo ima tudi sekcija Monte Rosa. Sekcija pričakuje, da bo centralni komite CAS zavzel stališče njim v prid. Kako se bodo oblasti odločile, je težko reči, kajti odpor zoper letališče je močan, tisti, ki ga hočejo imeti, pa nimajo niti dlake na jeziku niti kače v žepu. Interesi se križajo, večkrat je težko ugotoviti, kaj je najbolj prav za »danes in kaj za jutri«. Lahko je reči ne, težko je privoliti.

Nemška planinska organizacija je, na priliko, marca 1977 sprejela deset tez, nekaj temeljni program DAV, za varstvo alpskega sveta. Na kratko: 1. Nobene kočice več! 2. Nove žičnice samo v razvite predele, nerazviti naj ostanejo cone miru. 3. V Alpe nobenih vikendov več! 4. Nobenih asfaltiranih cest! 5. Hribovsko gospodarstvo je treba podpirati, ker je značilno za alpsko kulturo. 6. Zmanjšati število divjačine (manj jelenov, srn in gamsov). 7. Ustvariti več zaščitenih površin. 9. Nobene atomske centrale! 10. V interesu bodočih generacij nobenih gradenj, ki uničujejo (ropajo) naravna bogastva. — Zelo jedrnat, zelo dogmatično, pa tudi naivno. Lahko je reči pa steči!

T. O.

RUSKI KNJAZ IN ŠVICARSKI VIKENDI

Bilten »Les Alpes« 1977/9 po »Die Blauen«, 1977/5 (mesečnik za alpsko gospodarstvo) objavlja, da bo hčerka nekega bančnika z ruskim emigrantom knezom Nikolajem Kropotkinom v Val Lugnez (Oberland) realizirala že davno izdelan načrt počitniškega naselja. Bančniki in ruski emigrant so se bolj na skrivaj posvetovali z oblastmi in optimizmom računajo, da bo prva etapa postavila na noge vsaj 200 počitniških hiš, ki jih menijo prodati predvsem inozemcem. Že l. 1971 je knez Kropotkin za 3 milijone šfr. od 37 kmetov nakupil 30 ha

zemlje. Težave je imel z zazidalnim načrtom in z zakonom Furgler (Lex Furgler); kaže pa, da jih je premagal. V načrtu imajo vsega skupaj 600 hiš in hotel v skupni vrednosti 145 milijonov šfr. Strokovnjaki pravijo, da račun ni previsok. Koncentracija je velika, dolina do zdaj nedotaknjena, denar ne more biti slabo naložen.

T. O.

SPECIALNA PEČ ZA SEŽIGANJE SMETI

V Švici se že dalj časa ukvarjajo s problemom, kam s smetmi, ki se nabirajo okoli planinskih koč. Gorski vodnik Hans Bonatti iz Andermatta je vrtnar v ta problem in sodi, da pri planinskih kočah ne gre drugače, kot da smeti na mestu sežigajo. Izdelal je po več poskusih dva prototipa peči, ki bi utegnili rešiti ta res pereči problem. Ljudi je vedno več, nosače je težko dobiti, pa tudi predrago je odvažati ali odnašati odpadke. Minili pa so časi, da bi jih metali čez prag ali v prepad. Hans Bonatti pričakuje, da bodo planinske organizacije po njegovem izumu posegle.

T. O.

VARSTVO NARAVE V ŠVICI

Švica ima posebno ustanovo za varstvo narave. V l. 1976 se je največ posvečala javnemu delu za novi zakon o prostorskem planiranju. 245 švicarskih občin se je javno opredelilo za zakon, ki bi predpisal stroge ukrepe za varstvo narave. Zakon ni bil sprejet, vendar je razprava za in proti marsikaj razjasnila. Ustanova stoji na stališču, da je zakon treba sprejeti in se ne zanašati na to, da bo splošna recesija, ki seveda povzroča tudi zastoj gradbeništva, rešila tudi probleme varstva narave, kajti gradnje se zdaj koncentrirajo v najlepših predelih, ne glede na načela varstva narave. Zato se ustanova bori zoper veliki viadukt pri Interlakenu, proti gorskemu letališču pri Verbieru, zoper restavracijo na ledeniku na grebenu Jungfraujoča in zoper akumulacijsko jezero pri Glatsch, ki ga hočeta zgraditi Alusuize/Lonza in kanton Wallis.

T. O.

ELEKTRIKA »IZ SONCA«

Neki švicarski planinski entuziast je progruntal sistem, ki omogoča pridobivanje električne energije iz sončnega sevanja. Sestoji se v bistvu iz enega ali več sili-

cijsko-solarnih generatorjev, ki sončno svetlobo neposredno spreminjajo v elektriciteto, iz enega akumulatorja za »spravilo« energije in enega elektronskega krmilnega aparata, ki varuje akumulator, da se preveč ne napolni in ne izprazni. Za manjše zasnove je že na razpolago priprava, ki v robustnem ohišju iz plastike opravlja zgoraj naštetih naloge. Vsak laik si tako malo napravo lahko sam izdelata, večje pa mora vzeti v roke strokovnjak.

Uporaba tako pridobljene električne energije: razsvetljava, oddaja in sprejem, črpanje vode, toaleta na sežig, razsvetljava nepriključenih vikendov in drugih oddaljenih stavb, prikolic in čolnov.

Na Monte Rosi so s tem že poskusili in ugotovili, da so v gorah za fotoelektrično pridobivanje energije zelo ugodni pogoji. V kantonu Graubündenu si je tako napravo omislilo že več privatnikov.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

JÓZEF NYKA: DIE POLNISCHE TATRA

Leta 1976 je izšel pri varšavski založbi Sport i Turystyka vodnik po poljskih Tatrah v nemškem prevodu Anne Jankowske. V primerjavi z alpskimi ali kavkaškimi gorskimi skupinami so Tatre neznatno gorstvo, saj merijo komaj 50 km, noben vrh pa ne presega 2700 m. Kljub temu se postavljajo z rekordnim obiskom. Poljski pripada osrednji del severnih pobočij med Wołowiecom (2063 m) na zahodu in Rysyjem (2499 m) na vzhodu; meri le 175 km². S poljske strani je moč priti v osrčje Tater po sedmih gorskih dolinah.

V uvodnem poglavju je razložena geološka zgradba, podnebje, vode, flora in favna, Tatranski narodni park, prebivalstvo, zgodovina, kultura ipd., v posebnem poglavju pa so praktični napotki za obiskovalce gorskega sveta. Sledi podroben opis posameznih območij. Na prvem mestu so Zakopane z okolico, nato pa se druga za drugo vrste doline s pripadajočimi dostopi na grebene, prevalé, postojanke in vrhove. Opis ponazarjajo številne grebenske skice in panorame, večbarvni zemljevid poljskih Tater pa je natisnjen kar na zadnji strani ovitka. Izšel je v praktični žepni obliki na 184 straneh.

F. V.

SNEŽNIK

Ob visokem jubileju je PD Ilirska Bistrica izdalo zbornik, v katerem se zrcali dolga in ne zmerom lahka pot, ki so jo planinci prehodili od ustanovitve podružnice I. 1907 skozi moreča leta fašizma do osvoboditve, ko se je dejavnost lahko razmahnila. Nekateri posebno zanimivi prispevki prikazujejo planinski svet, na katerega so planinci najbolj navezani, v prvi vrsti Snežnik. Uredniki (Vojko Čeligoj, Silvo Fatur, Drago Karolin, Marjan Lukančič, Milan Primc, Jože

Žnidaršič) so si tudi posebej prizadevali za ilustrativno gradivo, ki dokumentira delovanje planincev in mik gorskega sveta. Tehtno in prijetno uvodno besedo je prispevala Vida Tomšič; sledi izčrpen zapis »Snežnik in planinstvo«, v katerem Drago Karolin poglobljeno razpravlja o Snežniku, v nadaljevanju pa o razvoju planinske ideje na tem območju. Začetke organiziranega planinstva in polet dejavnosti po osvoboditvi — gradbeno dejavnost, rast MO, pohode, planinsko pot prijateljstva Snežnik — Snježnik, perspektive — osvetljuje še vrsta prispevkov, katerih avtorji so Vojko Čeligoj, Silvo Fatur, Janez Žibert in Milan Primc. Posebej je treba opozoriti na Kunaverjeve Spomine na Bogumila Brinška, Kraške pojave na Snežniku Franceta Šušteršiča. Vsebinsko zbornika dopolnjuje in ji daje poseben nadih nekaj pesmi (Drago Karolin, Marička Žnidaršič), spominov (Milan Primc) in izbranih zapisov Franceta Avčina, Milana Ciglarja in Darka Benigarja, ki vsak po svoje doživljajo mikavnost gozdnatega prostranstva v mogočnem Snežniku.

F. V.

20 LET PD PTT MARIBOR

Ob dopolnjenih dveh desetletjih plodnega dela je mariborsko PD PTT izdalo publikacijo, ki prikazuje razvoj in dejavnost društva od ustanovitve leta 1957. Na prvih straneh se vrsté jubilejni prispevki (dr. Miha Potočnik, PZS, Slavko Jakofčič, Tone Lampe, Vladimir Klinar), v nadaljevanju pa članki ob ilustrativnem gradivu osvetljujejo delovanje ptt planincev, ki so že od prvih dni ne samo krepili svoje vrste, prirejali izlete in pohode, pritegovali v svoje vrste mladino, poglobljali prijateljske vezi s sorodnimi društvi v drugih republikah, ampak tudi izpričali svojo marljivost pri gradnji planinskih postojank. Drugi del zbornika je bogat izbor zapiskov

o društvenem delovanju, povzet večidel iz glasila PTT Maribor »Naše novice« v zadnjih desetih letih. Kakor je videti, je najprizadevnejši kronist društvenih dogodkov Bruno Fras.

F. V.

25 LET PD MENGEŠ

Ob 25-letnici društvenega delovanja je PD Mengeš izdalo zbornik z zelo pestro in zanimivo vsebino. Uvodne jubilejne besede so prispevali Tomaž Banovec, prof. Tine Orel, Slavko Pišek, Marjan Oblak in Peter Lavrič. Po arhivskih virih in iz bogatih spominov sta Miha Gregorc in Peter Lavrič obdelala razvoj društva od ustanovitve leta 1952, Pavle Šimenc, Franci Vrankar in Miro Šušteršič pa osvetljujejo razvoj in uspehe AO, ki sodi v zadnjih letih med najbolj aktivne v državi. Najvidnejši plezalci obujajo v svojih prispevkih spomine na Himalajo (Pavle Šimenc), Hindukuš (Franci Vrankar), Durmitor (Andrej Tomelj), Mont Blanc in zimski Triglav (Franci Stele), dve prvenstveni v Vršičih (Miro Šušteršič), Aiguille Verte in SZ greben Kočne (Janez Šušteršič). Vrsta nadaljnjih prispevkov podrobneje osvetljuje društveno delo, ki ga dokumentirajo številne ilustracije.

F. V.

PO 150 LETIH ODKRIT ALPSKI SLIKAR

Dieter Hasse, danes višji šolski svetnik v Münchnu, je v »Der Bergsteiger« 1977/5 objavil zanimiv prispevek o alpskih panoramah, ki jih je pred 150 leti naslikal Švicar Conrad Escher von der Linth (1767 do 1823). Do l. 1973 so bili njegovi akvareli in risbe, 900 po številu, dobro zaviti v omari geološkega inštituta züriške univerze. H. C. Escher je bil politično zelo delaven v Napoleonovem času. Za Švico je zaslužen kot gospodarstvenik, saj je predlagal in izvedel melioracijo doline Linth (zato je dobil plemstvo), znan je bil kot geolog in specialist za Alpe, do leta 1973 pa nobeden ni vedel, da je bil tudi pomemben alpski slikar. To je odkril uslužbenec v grafični zbirki centralne bibliotke v Zürichu, češki emigrant G. Solar. Biblioteka in dve veliki švicarski založbi so omogočile izdajo Escherjevih panoram. Slike so v glavnem dobro ohranjene, seveda pa zob časa ni šel mimo njih. Escher jih je izdelal kot ljubitelj, slike so mu bile »domača muzika«, ki se ne sili v javnost. Imel je nedvomno slikarski talent. Slikal je zato, da je s tem poglobil in si olepšal svoje znanstveno dlo v Alpah. Stilno je blizu meščanskemu rokokuju, pozna se vpliv züriškega slikarja J. B. Bul-

lingerja (1713—1793). Sicer pa je želel upodobiti vse tako, kot je videl na svojih geognostičnih potovanjih po Alpah proti koncu 18. stoletja.

Bil je pristaš idej francoske Velike revolucije, bil izvoljen za predsednika helvetskega velikega sveta, nato pa predsednik zakonodajnega sveta. L. 1820 je postal švicarski vojni minister. Kmalu potem se ze iz politike razočaran umaknil in se spet posvetil Alpam in slikanju. Pravzaprav pa je bil slikanju vse življenje zvest. Solar, ki je našel njegovo zbirko (900 listov), ugotavlja, da se po občutju v njegovih slikah odraža tudi njegovo pestro, uspešno življenje, pa tudi stiske, v katere je kot politik in znanstvenik zašel. Priznati mu je treba izredno izrazno moč. Čeprav se ni čutil umetnika, je ustvaril veliko delo.

T. O.

MESSNERJEVA KNJIGA O DOLOMITIH

Messner je v svoji delavnosti res neugnan. Tisti, ki so mu nevoščljivi, pravijo, da pretirava. A zakaj ne bi napisal tudi plezalskega vodiča po Dolomitih, v katerih je doma? Zdaj je izšla že tretja izdaja njegovih Plezalnih poti I. Dolomiti, in to vodnik s 77 barvnimi, 44 črnobelimi slikami in eno panoramo. Knjigo je izdala založba Athesia v Bolzanu 1977.

Messner obravnava 60 vzponov v Dolomitih, sicer zavarovanih, vendar zato še ne lahkih. Slike kažejo ključna mesta na takih poteh, tekst pa opozarja na objektivne in subjektivne nevarnosti. Knjiga kaže, da se ideja, ki jo poznamo pod imenom »via ferrata«, še dalje širi, saj se leto za letom odpirajo nova taka pota. Messner do pojava ne zavzema stališča. Po bogati opremi te knjige sodeč graditelji takih poti v Dolomitih niso v skrbeh za sredstva.

T. O.

PLANINSKI MUZEJ V INNSBRUCKU SPET ODPRT

Planinski muzej v Innsbrucku je znan po nekaterih zares imenitnih eksponatih: 25 kg težak gorski kristal, kratke smuči, s katerimi se je vozil prvi smuk v Hafelerkar, 20 m² velk relief Zillertalskih Alp, 60 avstrijskih znamk s planinskimi motivi, Simonyjev cepin, Fiechtlovo plezalsko klavdivo, Stüdllov koncept vodniškega reda iz l. 1868. 71-letni ing. Ernst Bernt, ki bi »za ta muzej umrl«, pravi, da je največja vrednost v muzeju Comptonova slika Vajoltskih stolpov ali pa Goethejev list 8 iz skicirke, ki jo je polnil na drugem potovanju v Italijo. Muzeju manjka razstavni prostor, le 220 m² je na razpolago, rabili bi ga trikrat toliko.

Samo Comptona ima 284 kosov (slik in listov). Mnogo gradiva je prišlo z Münchna. V letih 1973—76 je imel muzej že 5000 obiskovalcev. Pripravlja se študijska soba, kajti muzej svojih predmetov ne daje z hiše. Med drugim ima muzej najstarejše risbe rastlin iz l. 1429, potekajo iz rastlinskega kataloga na Monte Baldo, več starih zemljevidov iz 16., 17. in 18. stoletja.

Ko poročevalec v »Der Bergst. 1977/10« našteva planinske muzeje, pravi, da so poleg tega avstrijskega še muzeji v Zermattu, v Bernu, v Torinu in v triglavskem področju (verjetno misli na muzej v Trenti).

T. O.

VZHODNE KARAVANKE IN GRINTOVCI V NEMŠČINI

Po vsem svetu znana založba Freytag-Berndt je izdala novo izdajo Vzhodnih Karavank in Kamniških Alp (Ostkaravanken und Steiner Alpen). Polovico karte, to je jugoslovanski del, je na novo zrisan. Pri izdaji je sodelovala PZS, tako da je nomenklatura prečiščena, vrisane so novosti pri potih in topografiji. Avstrijska karta 1 : 50 000, pravi recenzent AM, v jugoslovanskem delu nima vrisanih markiranih poti. Prejšnja izdaja te karte je bila že davno razprodana in za jugoslovanski del seveda zastarana. Zdaj je poskrbljeno tudi za planince, ki jih zanimajo naši Grintovci.

T. O.

70-LETNICA O. W. STEINERJA

Njegovo ime smo v naših rubrikah že večkrat omenili. Steiner je zelo viden avstrijski planinski aktivist. Po vojni je bil med obnovitelji ÖTK, avstrijskega turističnega kluba. Njegova je bila pobuda, da se ustanovi »Avstrijska himalajska družba«. Dolga leta je vodil alpinistično skupino ÖTK, obenem je bil predsednik ÖTK in ÖHG, himalajske družbe.

Tudi v poklicnem življenju je bil znan kot odločen in načelen socialni demokrat in je kot tak zmerom dosledno zastopal koristi delavskega razreda. Bil pa je svoj čas najpomembnejši avstrijski alpinist. Ima več prvenstvenih vzponov v Lienških Dolomitih, v Glocknerski skupini in drugod; sam je plezal vzhodno steno Fleischbanka, kar bo ohranilo njegovo ime tudi med prihodnjimi rodovi. Vodil je trening za himalajce, napisal temeljno razpravo o vprašanjih ocenjevanja težavnost pri plezanju in poskrbel za slavnostno publikacijo ob 100-letnici ÖTK. Dolga leta je urejal »ÖTZ«, po upokojitvi pa še »ÖBZ«, ki ji je dal moderno obliko. Zdaj je častni predsednik alpinistične skupine v ÖTK in častni predsednik ÖHG.

T. O.

TONI HIEBELER: LEXIKON DER ALPEN

Potreba po novih informativnih priločnikih na vseh področjih iz dneva v dan narašča. V prvi vrsti jih pogrešajo vsi strokovnjaki pri svojem delu, založbe pa si prizadevajo, da bi bili vabljeni za čim večji krog bralcev. V primerjavi s splošno enciklopedijo ima strokovni leksikon to prednost, da je znanje določenega področja strnjeno v eni sami knjigi, ki jo moraš imeti vedno pri roki.

Knjig o Alpah je dandanes nešteto. Ne manjka ne specialnih del, ne razkošnih slikovnih albumov, v katerih besedila skorajda ni več. Prve so namenjene učenjakom, druge pa so spominki v knjižni obliki. Leksikon o Alpah, ki je leta 1977 izšel pri Bertelsmannu in ki nosi Hiebelerjevo ime (spomnimo se na njegovo knjigo Berge unserer Erde, 1974), ne želi biti ne prvo ne drugo. Največ prostora je odmerjenega značilnim pokrajinam, dolinam, rekam, gorskim skupinam in posameznim goram, ki so obravnavane z geografskega, planinskega, alpinističnega, turističnega in smučarskega vidika. Pri gorah, ki uživajo poseben sloves, je upoštevana tudi zgodovina pristopov. Razume se, da je bilo treba zajeti tudi geologijo, botaniko in zoologijo, narodne parke, varstvo narave, prav tako prebivalstvo z njegovimi značilnostmi, naselja, turizem, komunikacije (prelazi) itd. Ne nazadnje mora turist najti tudi osnovne napotke o nevarnostih v gorah in o opremljenosti,

planinec pa podatke o planinskih organizacijah in reševanju. In ker lahko dobra fotografija pove več kot izčrpen opis, je delo tudi bogato ilustrirano (470 fotografij, risb in skic na 432 straneh). Tistim, ki se hočejo poučiti še iz drugih virov, je namenjena smiselno razčlenjena sklepna bibliografija.

Leksikon je uporaben zlasti za turista in planinca, ki išče temeljno informacijo o Alpah kot celoti, o gorskih skupinah in o posameznih gorah. Zlasti dragoceni so podatki o posameznih slovitih gornikih od začetkov do današnjih dni; posebej najdemo še kronologjo najpomembnejših alpinističnih vzponov v Alpah. Če upoštevamo, da je dandanes v Alpah na tisoče uglednih gornikov in gorskih vodnikov, ne smemo biti presenečeni, ako so ostali le izbranci. Posebej nas zanima, kako so se v leksikonu odrezali Slovenci. Naš alpski svet je v primerjavi s celotnimi Alpami neznaten, virov v tujih jezikih, iz katerih bi lahko zajemali za tovrstna dela, pa je bržkone premalo ali pa niso dovolj kričeči. Posebna gesla imajo Julijske in Savinjske Alpe (Steiner Alpen), ter Karavanke, od posameznih pogorij in gorá Kanin, Košuta, Kozjak, Krn, Pohorje, Razor, Špik in Triglav (Kozjak išči pod Possruck, Pohorje pod Bachergebirge). Samostojno geslo imajo celo Slovenske gorice (Windische Bühel), ki naj bi bile odrastki Gólice, povrhu pa še klopotec (Klapotetz). Od rek najdemo Dravo, Radovno, Savo in Sočo, med jezeri le Blejsko (Bleder See). Med kraji so uvrščeni Kranjska gora, Maribor in Postojna. Informacijo o jugoslovanskem planinstvu najdemo pod geslom Planinarski savez Jugoslavije. In naši znameniti planinci? Slovenski alpinizem zastopajo France Avčín, Marko Butinar, Ciril Debeljak, Nadja Fajdiga, Andrej Komac, Barbka Lipovšek-Ščetinin, Ante Mahkota in Valentin Stanič. Julijske in Savinjske Alpe so opisane zelo na kratko in površno (Julijci: »na severu so Karavanke, na vzvodu Kamniške Alpe, na jugu pa Ljubljanska kotlina«), v podobi jih predstavlja Jalovec; tudi opisu Karavank bi se dalo oporekati, ker sta vanje zašla Storžič in Raduha. Pri Triglavu je omenjen prvi pristop 1778, severna stena naj bi bila visoka 1500 m; alpinistična zgodovina je omejena le na dve nemški prvenstveni (1906, 1926); o slovenskem alpinizmu v severni steni ni ne duha ne sluha. Naš Valentin Stanig je, tega smo že navajeni, ostal nemški planinec, o čemer ne moremo dvomiti, saj se lahko na svoje oči prepričamo, da se je rodil v Salzburgu!

Pa poiščimo še Slovence! Ni jih ne pod S ne pod W, kjer je le opozorilo, da je ustrezno geslo najti pod Alpenlawen. V devetih vrsticah beremo, kje živimo, kakšno kulturo približno imamo; vsa zgodovina je skrčena na podatek, da smo se zatekli

v Alpe v 6. stol., v 8. pa so nas podjarmili Bavarci in Franki.

Na pragu našega planinskega jubileja je slovensko gornišvo po vseh dosežkih v Alpah in svetovnih gorovjih predstavljeno svetu v boleče pomanjkljivi luči; nujno moramo sami poskrbeti za primerno publikacijo, v kateri se bo to popravilo.

F. V.

PRIROČNIK ZA POPOTNIKE IN PLANINCE

»Schlag nach!« für Wanderer
und Bergsteiger

Bibliografski inštitut v Mannheimu je 1976 izdal zanimiv in tehten priročnik, pri katerem sta poleg sodelavcev založbe omenjena še Gerhard Fahrbach, predsednik zveze planinskih in popotniških društev, in Christine Schemman.

Moderni čas človeka vedno bolj prikljajo, obremenjujejo in ogrožajo. Oddih in sprostitve išče v naravi — v popotništvu, planinstvu, alpinizmu, kolesarjenju, smučanju in vodnih športih. Vsem tem ljudem je namenjen priročnik, ki so ga napisali najbolj razgledani in izkušeni športniki — ne nazadnje gorniki. V okrog 2500 geslih so na 397 straneh opisana vsa zanimiva območja srednje Evrope (najbolj natančno sev v ZRN), posebna, dovolj izčrpna gesla pa zgoščeno obravnavajo floro, favno, ekologijo, geologijo, rezervate, vezne planinske poti in učne poti, vsa društva in zveze, ki v kakršnikoli obliki gojijo gibanje v naravi in gorskem svetu. Posameznih krajev in oseb ne najdemo v samostojnih geslih; namesto tega je ob koncu prikličena razmeroma zelo izčrpna in pregledno razčlenjena bibliografija. Knjigo smiselno dopolnjujejo priloge (40) in številne skice. Praktična uporabnost priročnika ne izvira samo iz obilice premišljeno izbranih podatkov, ampak tudi iz posebno tehtnih splošnih osrednjih gesel, ki se ločijo od navedenih z večjo stopnjo črk in vrsticami čez celo stran, tako da je moč njihovo pomembnost opaziti že pri bežnem prelistavanju. V tej poudarjeni obliki so med drugim obdelane tele teme: Alpe (več gesel), alpinizem, oprema, zgodovina alpinizem prva pomoč, fotografija, muzeji na prostem, nastanek gorstev, geologija, orientacija, nevarnosti v gorah, učne poti, popotništvo, vodni športi, vremenoslovje idr. Nekatera med njimi, prav tako pa številna navadna gesla so posebnega pomena tudi za množično planinsko vzgojo, kakor jo gojimo pri nas.

Za zgled, kako je priročnik napisan, bom deloma povzel le geslo o pripravi izletov (Tourenplanung, str. 325—326).

»Na daljša potovanja in ture se začnemo, če je količkalj mogoče, pripravljati že po-

zimi. Tudi pri krajših ni treba glede na težavnost in območje nič odlašati s pripravami. Tudi za eno- in dvodnevne ture ob koncu tedna veljajo mnoga pravila kakor pri zahtevnih turah v visoka gorstva.

1. pravilo: Majhne skupine hodijo najbolj varno. Cilj je treba določiti skupno. Samohodci morajo biti posebno izkušeni.

2. pravilo: Izbrati je treba pravo, ne zastarelo vodniško literaturo. Plezalni vodniki so napisani samo za ekstremne gornike. Planinski vodniki predpostavljajo vsaj minimalno izkušnost v gorah.

3. pravilo: Vse vozovnice je treba oskrbeti pravočasno.

4. pravilo: Zmožnosti in telesno zmogljivost je treba pri vseh udeležencih oceniti pred odhodom na turo

5. pravilo: Izbrati je treba pravi letni čas. Oskrbovalni čas planinskih postojank je merilo za vzpon in sestop po običajnih pristopih.

5. pravilo: Oskrbeti je treba zanesljivo informacije o zavetiščih (zlasti v zahodnih Alpah). Rezervacije so zanesljive samo v pisni obliki.

7. pravilo: Predvideti je treba, kje in kdaj je moč kupiti hrano.

8. pravilo: Predvideti je treba dneve za počitek in čakanje v primeru izredno slabega vremena.

9. pravilo: Vse tujejezične označbe in napotke na zemljevidih in v vodnikih je treba skrbno prevesti že ob pripravi ture, da se izognemo hudim nevspehom.

10. pravilo: Za primer, da bi slabo vreme ali nesreča onemogočila izvedbo ture, je

treba proučiti vse možnosti za skrajšanje ture ter krajše in varnejše sestope.

11. pravilo: Že vnaprej se je treba natančno dogovoriti o porazdelitvi skupne opreme.

12. pravilo: Skrbno je treba proučiti zemljevide, da lahko ocenimo teren in težavnost ture.

13. pravilo: Določiti je treba dnevne etape, pri čemer je treba upoštevati individualne interese udeležencev. Pri normalni teži nahrbtnika in opreme naj znaša dnevna etapa največ 7 ur hoje, pri težkem nahrbtniku pa največ 5 ur (v tem primeru se podaljša čas hoje za tretjino).

14. pravilo: Časovne navedbe v vodnikih ne upoštevajo počitka, izgube časa zaradi morebitnega iskanja poti, spremembe težavnosti terena zaradi posebnih okoliščin (vreme, plazovi, ipd.).

15. pravilo: Na dan je treba predvideti največ 1500 m vzpona (okrog 300 m na uro). Če je le mogoče, naj dobe udeleženci profilne skice težavnih etap.

16. pravilo: Skice poti je treba v vsakem primeru oskrbeti, ako je računati s poslabšanjem vremena v težko preglednem svetu.

17. pravilo: Pri navedbah smeri se je treba pri opisih in skici izogniti morebitnim pomotam (levo in desno v vodniku se lahko razlikuje od opisa na skici!).

18. pravilo: Načrt ture je treba pripraviti in razmnožiti že doma. Eno kopijo lahko udeleženec vzame s seboj domov, drugo dobi ob odhodu ter jo spravi v nahrbtnik.«

F. V.

DOUGLAS SCOTT IN CHRISTIAN BONINGTON UŠLA SMRTI

Ena najvidnejših plezalskih navez — je v Himalaji v manj znanem vrhu po imenu Ogre doživela težko nesrečo. Prišla sta na ta čudni vrh (7284 m) zvečer. Zmračilo se je, ko sta se začela spuščati v bivak, ki sta si ga pripravila gor gredé — 600 m pod vrhom. Zmagala sta mnoge tehnične probleme. Dve angleški in dve japonski ekspediciji sta pred njima kapitulirali: plazovi, navpični granitni skoki in divji viharji gospodarijo v Ogru (ime prevajajo: Ubijalec ljudi, Gora, ki žre ljudi).

Ko sta Scott in Bonington že prišla nad japonski dosežek iz l. 1976, sta ugotovila, da ju čakajo še hude stvari: poledenela stena vse do vrha, še 245 m višine. Bila sta izčrpana. Za Boningtona je bil to v 14 dneh drugi poskus, da doseže vrh. Prvič je bil poskusil priti nanj po jugozahodni strani. To pot se je Scott tik pod vrhom na osre-njenem grebenu zatekel k manevru, ki ga je štel od nekdanj za svojo specialiteto. Obesil je zanko na granitni rogelj, potegnil skoznjo vrv, vrgel oba konca v globino in se začel spuščati. Ni mu šlo gladko, vrv je bila poledenela. V somraku ni opazil, da niha za 15 m levo od idealne spustne linije. Imel je občutek, kakor da binglja na skrajnem zamahu nihalnega odklona.

Tedaj je popolnoma iznenada prišlo do nesreče. Scottu je na požledni skali zdrsnilo in odneslo ga je daleč od stene. Visoko nad njim je Bonington zaslišal krik. Njegov odvem je dosegel tudi plezalca Mo Anthoina, ki je v bivaku čakal na vršno navezo. Scottu je bilo v hipu jasno, da ga vrv žene v past — vedno hitreje na rob vertikalnega brezna. Kakih 30 m bi se to človeško nihalo še gugal v zraku nad breznom, potem pa bi se nujno zaletelo v granitni raz, ki je štrlel iz stene. Vedel je, da bi bilo po njem, če bi z vsem telesom zadel ob rob raza, zato je stegnil noge, da bi z njimi omilil sunek, v naslednjem hipu pa je že butnil v granit.

Scott je zdajci začutil »besno bolečino« v gležnjih. To ga je sprva manj jezilo kot to, da so se mu strla očala. Ko se je vrv umirila, se je Scott s klinom zavaroval na pečini.

RAZGLED PO SVETU

PLASTIKA ALI USNJE ZA KVEDROVCE IN DRUGE GORSKE ČEVLJE

Proizvodnja že nekaj let oznanja, da bo v 5—10 letih v hribih prevladal čevlji iz umetne snovi. Seveda se nabirajo testi, ki to parolo postavljajo na hladno. Npr. firma Hanwag (Nemčija) je objavila naslednje poročilo:

V zadnjih letih je bilo narejenih več testov, ki naj bi odgovorili na vprašanje, kaj se bolj obnese v gorah, čevlji iz umetne snovi ali iz usnja. Testi so po ogromni večini ocenili usnje kot daleč najboljši material za navadne in specialne čevlje, med specialne pa štejemo tudi gorske čevlje. Doslej ne poznamo materiala, ki bi lahko nadomestil usnje. Vsi vemo: Čevlji mora biti v glavnem vedno enako raztezen in raztegljiv, mora biti mehak, upogljiv, elastičen, vsekakor prilagodljiv na dnevne spremembe pri prostornini nog, obenem pa ni vseeno, kako vodo prepušča in kako jo sprejema. Firma Hanwag je hotela ugotoviti s primerjavo in to v gorah v najtežjih okoliščinah, če te trditve o usnju zares držijo. Primerjala je svoj čevlji »Hanwag Haute Route Plus« s specialnim višinskim škornjem zelo znanega producenta. Osebe, ki so pri testu sodelovale, so bili mednarodno priznani alpinisti, producenti planinskih filmov, gorski vodnik z državnim izpitom in alpinistka, ki se je udele-

žila nekaj ekspedicij. Teste so delali v Mt. Blancu, Dolomitih in Bernini.

Kriteriji primerjalnega testa so bili:

1. Absorpcija znoja in dihanja urbasa oz. plastične lupine;

2. Zadrževanje toplote in stabilnost podplata;

3. Udobnost pri hoji (vzpon z ali brez smuči; sestop z ali brez smuči; hoja z derezami; plezanje; smuški spusti).

Absorpcija znoja in dihanje pri čevlju »Hanwag H. R. P.« omogoča vedno suhe noge, četudi je človek obut dalj časa. Pri čevlju iz umetne snovi nastaja kondenzna voda, ki je ni moč odpraviti. Posledica: mokre noge, če je v tak čevlji noga dalj časa obuta, se nujno hlade in ohlade. Ta vlažnost povzroča tudi razne razkrajalne produkte npr. nožne glivice. Zadrževanje toplote in stabilnost podplata sta pri H. H. R. P. zadovoljivi. Pri umetnem čevlju je podplat pretanek, to pa povzroča, da se noge ohlade. Tenak podplat je pri plezanju sam po sebi nevaren, ker ni stabilen. Prilagodljivost usnja je znana, je pa tudi potrebna, saj se noga v svojem volumnu čez dan spreminja 4 do 5%, včasih celo 8%. Umetno usnje te sposobnosti nima.

4. Pri vzponu z ali brez smuči ni razločka med usnjem in umetnim čevljem.

5. Pri sestopu je umetni čevlji slabši: ne-
gibljiv je v gležnjih zaradi sistema in za-
radi trdega materiala, poleg tega pa vrhnji

»Vse v najlepšem redu?« ga je odgovoril Bonington po svoji stari navadi, ko se je kmalu znašel pri njem. Obema je bilo takoj jasno, da morata varčevati z energijo, če hočeta živa iz žrela »Ljudožrca«. »Ne skrbi, ne boš umrl,« je bodril Bonington. Pa tudi Scottu ni šla v račun misel na smrt. Bil je popolnoma pri zavesti in je razmišljal samo to, kaj zdaj (tako je pozneje izjavljal).

Nič dobrega se jima ni pisalo. Sedela sta 7000 m nad morjem, eden težko ranjen, drugi že ves izčrpan po drugem poskusu v Ogru. Znočilo se je, potegnil je oster veter. Nista slutila, da je pred njima 14 dnevna kalvarija: Ko bo minila, ju bo gora spustila, do kraja ju bo zdelala v nekakšno karikaturu »snežnih mož«. Na bivak, kjer ju je čakal Mo Antoine, v taki noči nista niti smela pomisliti. Bonington je v sren s sekirico izsekal jamo za oba, da sta v njej na pol sede na pol leže imela vsaj malo zavetja. Mraza je bilo — 34° C. Scott se je zatekel k svoji metodi, s katero si je ogreval noge v še bolj mrzli noči na Everestu: Oba sta si sezula specialne škornje in vse volnene nogavice, nato pa sta si bose noge drug drugemu grela med stegni. Vsake pol ure sta si noge zmasirala in se s tem ubranila spanca, ki bi bil zelo verjetno usoden. Pogovarjala sta se o hrani, ki je nista imela prav nič, in o svojcih v daljni Angliji. Že dva meseca sta bila v Karakorumu, za Everest pa je Scott rabil samo 33 dni.

Ko se je zdanilo, sta se oba počutila bedno. Vendar sta se takoj začela spuščati z vrvo — Bonington naprej, Scott za njim, kakor je pač zmogel. Ko sta tako prišla do snežišča v vpadnici vrha, je Bonington poiskal mesto za bivak. Pri tem je zmagoval strmino nad 65 stopinj. Scott se je plazil za njim po rokah in kolenih, z rokami pa grabil za stopinjami in zaseki, ki jih je naredil Bonington.

Medtem sta Mo Antoine in Clive Rowlands, četrti v ekipi, zapustila svoje snežno duplo in šla iskat vršno navezo. Sešli so se v nekakšni grapi. Scott se je razveselil, češ, ne bo se mi treba plaziti. Toda stena je bila tu tako strma, da ga niso mogli nositi štuporamo. Moral je po štirih naprej.

rob čevlja pritiska na mišice tudi v predelu méč.

6. Hoja z derezami je pri obeh čevljih enaka.

7. Pri plezanju se umetni čevlji slabše obnese: Mehki podplat ni stabilen, udaja se celo na kapici, zato prihaja do pritiska na prste. To ogroža celo ravnotežje plezalca, glavno težo pa morajo nositi ravno noge.

8. Pri spustih ali sestopih umetno usnje povzroča boleče pritiske od podplata do méč.

Za usnje torej govori vrsta prednosti.

1. Ima visoko, po naravi dano strukturno trdnost;

2. Ima trajno, prilagojeno razteznost glede na potrebe;

3. Se prilagaja dnevnemu ritmu noge;

4. Je mikroporozno, zato je odporno zoper vlago, obenem pa diha.

5. Ima visoko sposobnost, da se namoči. Usnje je torej v vsakem pogledu nad vsakim drugim modernim plastičnim sredstvom za obutev. To je razumljivo že zaradi narave usnja; drugače biti ne more.

T. O.

SIKKIM ODPIRA MEJE

Doslej močno »zaprti« Sikkim (med Bhutanom in Nepalom) je Indija odprla za trekking, to je za specialni visokogorski, eksotični turizem. Planinska in smučarska šola DAV je oktobra 1977 že odšla na pot

v ta doslej tako strogo prepovedani gorski svet. Spomladi 1978 je že razprodano več potovanj po 3600 DM (za tri tedne, torej 1200 DM za teden potovanja z vožnjo vred). Tudi Bhutan se je sprijaznil z zaščitnikom, ki ga prinašajo v deželo rado vedni Evropejci.

T. O.

100-LETNICA PRVEGA VZPONA NA LA MEIJE, KONEC PRVE ALI ZLATE DOBE ALPINIZMA

Od leta 1850 do 1877 so Angleži »pobrali« vse najvidnejše štiritisočake v Alpah. Zgodovina je to četrstoletje imenovala zlato dobo alpinizma. Enajst dni pred vzponom na la Meije, 5. avg. 1877 sta Emile Rey in Jean Baptiste Bich vodila lorda Wentwortha na 3772 m visoko Aiguille Noire de Peuterey v Mt. Blancu. Danes se po Reyevem ozebniku skoraj ne hodi več, preveč ga ogroža západno kamenje. Zdaj je normalna pot po vzhodnem grebenu, najmišičnejši pa je južni greben, ki ga je prvi poskušal preplezati Paul Preuss, leta 1926 sta v njem obrnila Welzenbach in Allwein in šele leta 1930 ga je zmogla nemška naveza Brendel — Schaller.

La Meije štejejo med najlepše in najslavnejše gore v Alpah. Je drugi najvišji vrh divje lepe Daufineje. Francoski alpinizem pred 100 leti še ni mnogo pomenil, zato je bila la Meije nekakšen nacionalni cilj. Tudi tu so jim bili napoti Angleži, ki so l. 1877 preplezali Pic Centrale de la Meije. 3983 m vsoki Grand Pic de la Meije se je

Zvečer sta z Boningtonom pojedla zadnjo jed iz deponirane zaloge: zrezek in jabolčne rezine. Imela sta samo še nekaj čaja in kock za juho. Naslednji dan ju je čakalo novo razočaranje. Snežni metež. Mo Anthoine je skušal delati gaz, pa ni šlo. Metež je vse sproti zasipal. Umaknili so se v snežno luknjo, ujetniki Strehe sveta. K sreči ni pritiskal mraz. Toda — treba je bilo misliti na umik iz — redkega zraka, ki jih je vedno bolj stabil. Naslednji dan so šli na pot do druge snežne luknje. Scott je moral stisniti zobe: kolena je imel vsa v ranah, težko je dohiteval. Zvečer so prišli v duplino, skoz in skoz premočeni, nobenemu ni bilo do počivanja v ledenici. Potem so se začeli veliki tehnični plezalski problemi. Čakalo jih je 300 m visoko prepadno skalnato rebro, za povrh je čezenj divjal pravi orkan.

Da bi bilo še huje, je začel slabeti še Bonington. Ni mogel več govoriti, napori prvega poskusa na Ogru so ga izčrpali.

Drug za drugim so lezli po 300 m visokem stebri navzdol, ko se je Scottu spet pripetila nesreča. Pri spuščanju z vrvo mu je krajši konec ušel iz rok, privezan na daljši konec bi bil zgrmel v globino, imel pa je srečo: Zagrabil je za paralelno vrv, pritrjeno pri vzponu. In Scott je padel samo 6 m... če bi ne bil zagrabil tiste vrvi, bi bil zgrmel 600 m v globino.

Potem je bil na vrsti Rowlands. Videl je nevarnost, zato je pritrtil Scottovo vrv, tega pa Bonington ni opazil, zdrsnil je, si rani desno roko in še huje: tri rebra si je zlomil tako neusmiljeno, da so zaštrlela iz prsnega koša.

Kljub vsemu, zmagali so tisti steber, toda bili so res bedna družba, ko so se splazili v snežno luknjo. Scott se je spričo zlomljenih gležnjev komaj rešil »mokasinov«. Prsti so mu pomrznili. Bonington je bil resno načet. Močno je kašljal, zato so bile bolečine zaradi zlomljenih reber še hujše. Naslednjo jutro je padel v Scottov šotor, iz ust mu je lila gosta, rumena sluz. Pljučni edem? Pri tem se pljuča utapljuje v vodi, konec v takih razmerah bi bil skoraj neizbežen. Vendar ni omedlel. Čeprav so bili vsi izčrpani, Scottove bolečine pa so naraščale, so vseeno mislili iti naprej. Pa ni šlo. Počivali so

končno — 16. avg. 1877 le vdal Francozom: Vodnika, oče in sin Pierre Gaspard sta imela na vrvi 20-letnega barona Emmauela Boileauja de Castelnu in uspelo jim je priti na Grand Pic de la Meije. Boileau je v almanah CAF 1877 opisal težave vzpona, pa tudi to, da je mladi Gaspard od jeze in razočaranja »jokal«, ko je kazalo, da ne bodo uspeli. Ko so prišli na vrh, je Gaspard vzdiknil: »Tega vrha pa tuji vodniki niso dobili!«

Danes je tisti vzpon normalna pot, vendar ne lahka.

L. 1885 so Ludwig Purtscheller, Emil in Otto Zsigmondy prečili ves masiv la Meije. Nekaj dni nato se je Emilu Zsigmondiju v južni steni la Meije utrgala vrvi in tako je zadela plezalska smrt avtorja znamenite knjige »Nevarnosti v Alpah«. La Meije je bila usodna gora tudi za znamenitega münchenkega plezalca Emila Sollederja, ki je prvi preprezal severozahodno steno Civette. Smrtno se je ponesrečil leta 1931.

T. O.

TAJVAN (DALJNOVZHODNA ŠVICA)

Tajvan, nekaterim bolj znan pod imenom Formoza, je kakih 400 km dolg in 150 km širok, v glavnem gorat otok. Od severa proti jugu se vleče 270 km dolgo centralno gorovje, paralelno pa še do 1000 m visoko hribovje Taitung. Na svojem severu ima Tajvan vrsto vulkanov. V centralnem gorovju je več nad 3000 m visokih vrhov:

Yu-Shan (ali Mt. Morrison) 3997 m, Hsue-Shan 3884 m, Tsuko-Shan 3931 m, in Siukulan-Shan 3883 m. Kar 54 gorskih vrhov je vsokih nad 3000 m. Otočani se gora ne bojijo. So stari Kitajci, ki verujejo, da so na vrhah bližji bogovom in zato gredo na vrhove — umirat. Na otoku so tudi zelo dobro urejena planinska zavetišča in kočje.

T. O.

POKLIC GORSKEGA VODNIKA SE JE SPREMENIL

Klasični gorski vodniki so že izginiti. Nič več ne čakajo na kliente na klopcah v Zermattu, Suldnu, Saas-Fee in v drugih krajih alpskih dežel. Danes vzdržujejo biroje in razpošiljajo prospekte, v katerih ponujajo svoje usluge. Včasih so vodili posamezne petičnike na domače vrhove, danes jim je glavni zaslužek v izobraževalnih tečajih in na turah, na katere vodijo skupine. Nekoč so delali nekaj tednov poleti in jeseni, zdaj imajo pozimi in spomladi na smuških turah in tečajih prav toliko dela. Najboljši ali najbolj znani vodniki so zaposleni tudi v »mrtvih« mesecih od oktobra do decembra, od aprila do junija z Nepalom, Afriko, Južno Ameriko, po vsej zemeljski obli.

Večina vodnikov dela v raznih planinskih šolah. Samo v nemško govoreči Evropi je 40 velikih šol, ki so kar velika podjetja, saj zaposlujejo po 190 gorskih vodnikov na leto, so pa tudi manjše šole, ki shajajo s petimi vodniki (npr. znani planinski cen-

še en dan, že četrti dan brez hrane, samo nesladkan čaj so pili. Potem so v enem od šotorov našli kilo sladkorja. In bili so takoj bolj pri močeh.

Ko so naslednje jutro načeli tkim. jugozahodno škribino, jih je spet drobil silen vihar. Scott je medtem postal že pravi plazilec, tako da je bil nekaj časa na čelu. Bonington pa je slabel, ni več normalno dihal, le hropel je. Očitno ga je napadla pljučnica.

Na jugozahodnem sedlu so kopali v snegu, da bi našli deponirano hrano. Našli so nekaj zmrznjenega riža, dva zavojčka bonbonov zoper kašelj in nekaj mleka v prahu.

Naslednja etapa — cilj je bil bazni tabor II. Sestop je bil tu olajšan, kajti napeta vrvi, ki je ostala pritrjena od vzpona, jih je varno peljala do tabora. Žal, tabora ni bilo več, verjetno ga je odnesel plaz. Ni jim kazalo drugega, kot da gredo naprej do glavnega tabora, še 7 km dalje in to po takem svetu, ki je za hojo po vseh štirih skrajno neugoden. Scott je moral vsako »côlo« tega sveta premagati kot plazilec. Ko je ob 22.30 prispel na cilj, je imel vse štiri plasti na svojih specialnih hlačah predrgnjene. Kolena so mu zatekla, spremenila so se mu v eno samo rano, obkroženo s podplutbami. Bila so seveda ledeno mrzla.

Strašno! Tudi bazni tabor je bil prazen. Eastcourt, ki je v njem čakal na četvorico, je tisti dan odšel v Askole, ker je slutil nesrečo. Peti dan šele se je vrnil z dvanajstimi nosači iz plemena Balti.

Nosači so improvizirali nosila in Scotta odnesli v Askole. Bonington je prišel k sebi in je sam premagal to pot. V Askolu je čakal helikopter. Grenka usoda je hotela, da je imel okvaro v motorju. Ko je hotel pristati v Skarduju, mu je odpovedal rotor. Scotta je ta nesreča spet zelo pretresla, vendar je kakor po čudežu ostal nepoškodovan.

Oba, Scott in Bonington, sta izgubila v tej avanturi vsak po 30 funtov telesne teže. Bonington je moral v Askolu čakati na drug helikopter celih sedem dni. — Neverjetno bi lahko rekli. Prišlo je v vse glavne planinske liste, a ne samo to. Objavil je to kalvarijo tudi »Der Spiegel«.

T. O.

ter »Steiermark«, ki ga vodi Klaus Hoi, specialist za Gesäuse, alpinistična šola »Südtirol«, ki jo vodi R. Messner). Šole v prospektih ponujajo tedenske ture, prečenja po visokih vrhovih, posamične ture. Vsaka šola ima kako specialnost, ki je druge nimajo. Nekatere imajo lastni izobraževalni dom (npr. ÖAV Stripsenjochhaus W. Kaiserju), druge ponujajo kajake-tečaje, nekatere celo tako imenovane »survival« tečaje (kako preživeti v skrajni stiski), zelo veliko je ponudb za seniorske ture. Planinska in smučarska šola DAV ima resnično posebnost: botanične in geološke ekskurzije, tečaje za fotografe, za tedenska družinska potovanja. Visokogorska šola »Tirol« ponuja prečenje vsega glavnega grebena Vzhodnih Alp v petih etapah, saj je pot dolga 200 km.

T. O.

POSMRTNICA HEINIJA HOLZERJA

Poročali smo že, da si Holzer, ekstremni alpinist in še ekstremnejši smučar, ni znal s svojimi izrednimi sposobnostmi najti priključka na proizvodnjo, ki v veliki meri živi od prostega časa, od najrazličnejših proizvodov, ki jih človeštvo rabi, saj se vendar imenujemo »družba prostega časa«. Francoz Saudan, ki je prav tako drzen smučar, kot je bil Holzer, je ta priključek znal najti in ga utrditi za preskrbljeno življenje. Holzerjeva družina pa je ostala po njegov tragični smrti v takem položaju, da

je alpinistična skupina južnotirolskega alpenvereina odprla poseben konto, na katerega naj bi alpinisti in planinci nakazovali pomoč za Holzerjeve otroke.

T. O.

PLANINSKE ŠOLE V ALPAH IN NJIHOVA PUBLIKA

Moderne planinske šole si znajo poiskati kliente. V prvi vrsti trkajo s ponudbo pri tistih, ki so sami in si ne znajo najti partnerja za turo; dalje pri dolincih, ki bi radi spoznali hribe; pri komodnih ljudeh, ki bi radi kak teden preživeli v kaki znani alpski skupini, pa se samim ne da iskati vodnika, nabavljati to in ono, se nervirati s pripravo, z načrti itd. Za take vrste ljudi je planinska šola kot nalašč. Poslati jim je treba ponudbo s cenami, važna je preciznost v ponudbi: Ali je polpenzion vračunan ali ne? Zajtrk pa že mora biti. Važno je število prijavitelcev, v ponudbi mora biti razvidno, koliko stane, če ima vodnik tri, pet ali več klientov. Nad osem jih redki sprejmejo. So pa izjeme. Če je klientov več, gre to na rovaš varnosti. Važno je, če šola ponuja samo vodnike z državnim izpitom ali si pomaga tudi s kandidati in vodniškimi pomočniki.

Kaj taka šola ali tečaj stane? Najcenejši so DAV, ÖAV in Naturfreunde — toda ti prirejajo šole in tečaje le za svoje člane. Tedenski tečaj s polnim penzionom in vodniškim honorarjem stane pri DAV in ÖAV

SMUČARSKI DOLGI MARŠI

Zgledi vlečejo in tako je v Evropi in po svetu vedno več prireditev, ki uveljavljajo smuški tek, med obema vojnoma zelo popularno smučarsko disciplino. Stvari se je polastil tudi turizem. Zimski turistični center, ki nima proge za »ljudski marš«, ni popoln, nima celotne športne ponudbe za dnevni program modernega zimskega turista. Dr. E. Jenny je v biltnu ÖAV 1977/10 spregovoril o teh marših z medicinskega stališča. Na marše gleda že kot na škodljivo popačenje smučarskega športa, čeprav je nagib v osnovi dober: ljudske množice naj bi se s takimi prireditvami telesno okrepile in utrdile organizem zoper bolesterne posledice previsokega standarda. Zmota je v tem, ker pričakujejo nekateri telesno okrepitev od takih občasnih popularnih prireditev, ko vendar vemo, da samo trajna športna dejavnost človeka krepi.

Avstrijska statistika navaja razmeroma pogosto smrt mlajših ljudi na smučarskih progah. Nepričakovana srčna kap rada zadene modernega managerja, ki se po mesecih nezdravega načina življenja napoti v visokogorje, da bi bil spet »fit«. Dogodki na »ljudskih marših« kažejo vselej isto: udeležujejo se jih ljudje, ki so pravkar premagali težji prehlad, strastni kadilci, debeluhi, ne trenirani, zasedeni ljudje. Če tudi ne pride do tragičnega dogodka, utegnejo posledice pri takih ljudeh biti tragične: prevelika obremenitev ima dolgoročne posledice, predvsem v krvnem obtoku. Zdravniška spričevala se ne izdajajo za take preobremenitve, v kakršni kondiciji in treningu je prijavljeni tekmovalec. Velik del prijavitelcev se ne zaveda, kaj počenjajo s svojim zdravjem, če tvegajo netrenirani tek-marš.

Športna medicina si je na jasnem, da ljudje s srčno napako, z visokim pritiskom, ledvičnimi boleznimi, jetični, z motnjami v prekrvavitvi, v srčnih zaklopkah, s preveliko funkcijo ščitne žleze in golšati niso za take nenadne napore. Tvegajo srčni infarkt

od 350 do 440 DM, za naše pojme kar lepa cena. Za deset dni v Wallisu z nekaj težkimi vrhovi znaša samo vodniška tarifa 980 DM.

Šole, ki jih ne organizirajo planinske organizacije, so precej dražje. Imajo tudi večje stroške; imajo večji davek, vzdrževati morajo svoj biro. Najemajo samo do kraja izšolane vodnike, ki vodijo samo manjše skupine.

Vedno več je šol, ki organizirajo potovanja v Nepal, Alasko, Grönlandijo, Novo Zelandijo, na vse celine. Ta dejavnost iz leta v leto raste. Letni porast udeležencev v raznih tečajih znaša 10 %. So šole, ki imajo na leto po več tisoč tečajnikov, so pa tudi mnoge, ki jih imajo samo po sto ali nekaj stotin.

T. O.

VREME NA KREDARICI

Jesen — v meteorološkem smislu delitve leta na letne čase — pripadajo meseci september, oktober in november. Glavna značilnost minule jeseni je bilo močno pomanjkanje padavin. V temperaturnem pogledu je bil oktober nekoliko pretopen, druga dva meseca pa sta bila prehladna.

Podrobnosti so te:

Srednja mesečna temperatura septembra je znašala 1,2°. Bila je za 2,3° pod normalno vrednostjo (= popreček obdobja 1955—72). Oktober, čigar temperaturni popreček je znašal 2,7°, je bil za 2,1° nad normalno vrednostjo. Novembrski temperaturni

popreček, ki je znašal —5,2°, pa je bil za 1,3° prenizek.

Temperaturni maksimi posameznih jesenskih mesecev so znašali: 13,0° dne 29. sept., 12,8° dne 22. okt. in 11,8° dne 11. nov. Minimi so bili: —8,3° dne 19. septembra, —7,2° dne 3. oktobra in —15,3° dne 27. novembra. Navedeni temperaturni ekstremi so bili v mejah doslej znanih temperaturnih ekstremov Kredarice.

Srednja mesečna oblačnost septembra (6,2) je bila nekoliko nad — za ta mesec — normalno vrednostjo (5,6), v oktobru je znašala 4,1 in je bila pod normalno vrednostjo (4,8). Novembrski popreček oblačnosti je znašal 6,2 in je bil le malo pod normalno vrednostjo (6,4).

V padavinskem pogledu je bila prava katastrofa. Vsi trije jesenski meseci skupaj (september 83 mm, oktober 23 mm, november 91 mm) so prejeli komaj toliko padavin, kot jih prejme slc'er samo september. V primerjavi z dolgoletnimi mesečnimi padavinskimi poprečki je prejel september 44 %, oktober 13 % in november 40 % normalne množine moče. Padavine so padale deloma kot sneg, deloma kot dež.

Snežna odeja je v septembru ležala 7 dni, njena največja debelina je merila 41 cm (dne 20. sept.). Oktobra je sneg samo pet dni prekrival Kredarico in druge vršace. Njegova debelina je bila dokaj skromna, saj je merila le 16 cm (dne 1. oktobra). 14. novembra je zapadlo 40 cm snega. To je bila tudi največja debelina novemberske snežne odeje. Ta sneg pa ni več skopnel.

Iz navedenih podatkov in opisanega sklepamo, da je jesen bila planincem še kar naklonjena.

F. Bernot

ali možgansko kap, posebno ker je pri takem maršu treba upoštevati še višinske razlike, klimatske in fizikalne posebnosti alpske pokrajine.

Dva pogoja je treba, da upoštevajo zdravi, a kaj šele ogroženi ljudje: kondicijo in trening. Telesno stanje in vajo. Telesno stanje — danes že skoraj ne rečemo drugače kot kondicija — zavisí od srca, ožilja, pljuč in mišičja, zelo mnogo pa tudi od duševnega stanja, ki zavisí od cele vrste dejavnikov (spanje, razvedrilo, delo, hrana, stanovanje, klima itd.).

Kondicijo pa odloča in odmerja trening, to je sistematično prilagajanje na napor. Zanemarjanje treninga povzroča pešanje kondicije in zato naglo utrujenost. Kaj pa je utrujenost? To moramo vedeti vsi. Medicinska definicija: fizični in psihični primanjkljaj za uspešnost. Opozorilna znamenja utrujenosti pa lahko spregledamo in z voljo odinemo misel na slabost, posebno še zaradi sotekmovalcev in publike, ki je pri takih športnih prireditvah ne gre podcenjevati. Če to zmoremo, se kaj lahko zgodi, da nas popade slabost, od nje do izčrpanosti pa utegne biti le korak in že smo na — meji, lahko tudi pri koncu.

Zato nikar na tako »fitness tekmo« brez specialnega treninga, ki niti ni specialen, biti mora le tak, da razmiga mnoge mišične skupine: kolesarjenje, plavanje, tek, smuški tek po gozdu, veslanje, razne športne igre na prostem in v telovadnici. Vsak naj si izbere tak trening, ki je primeren njegovi konstituciji, močem, poklicu in življenjskemu načinu. Izkušen zdravnik bo z obremenitvenimi testi lahko presodil, kaj je najpri-mernejše za vas, utegne pa odkriti kake pomanjkljivosti na srcu, krvnem obtoku idr.

Množični ljudski marši bodo upravičeni le, če bodo ljudi spodbujali k rednemu telesnemu gibanju v naravi. Če bodo v tem uspeli, potem za udeležence ne bodo imeli samo športnih, telesnih učinkov, marveč bodo močno, blažilno duševno doživetje, sklepa svoje razmišljanje dr. Jenny.

T. O.

POŠTARSKA KOČA POD PLEŠIVCEM (800m)

Vam nudi prijetno razvedrilo in miren počitek ob rahlem šumenju gozdov na severnem robu Karavank, čudovit pogled na planinske grebene Pohorja, Kozjaka, avstrijskih Alp, v dolino rečice Mislinje ter tja do Savinjske doline in njenih vrhov.

Kočo oskrbuje Planinsko društvo PTT Maribor in je odprta skozi vse leto. Na razpolago je 25 ležišč. V koči je centralna kurjava. V okolici koč je ugodna smučišča, smučarjem pa je na voljo tudi vlečnica »SKI-KULI«. Telefonska št.: Ravne na Koroškem 86-155.

Dostopi:

Gozdarska cesta je prevozna za vsa motorna vozila iz Bukovske vasi ali Slovenj Gradca ali prek Raven na Koroškem.

Izleti:

Plešivec (Uršlja gora) — 2 uri; Dom na Slemenu — 3 ure; Kotlje—Rimski vrelec—Prežihovo — 1 ura; Naravske ledine — 3 ure; Slovenj Gradec prek Sel — 2 uri; Kotlje—Ravne na Koroškem — 2 uri.

Organizacija poslovnega združevanja
RUDARSKA INDUSTRIJSKA SKUPNOST

RUDIS

TOZD RUDIS ENGINEERING TRBOVLJE

Telefon: 822-222, telegram: RUDIS Trbovlje, telex: 351-20

Dejavnost:

- geodetska dela — geologija in vrtanje — raziskave materiala in konstrukcij
- tehnologija — projektiranje in inženiring — rudarska gradbena dela — gradbeništvo — proizvodnja gradbenega materiala — proizvodnja rudarske in industrijske opreme — montaža rudarskih in industrijskih naprav — zastopanje tujih podjetij — industrijska kooperacija — izvoz in uvoz
- šolanje kadrov

sežana

66210 Sežana, Stjenkova 1
telefon: 067/73 391, 73 392
telegram: Pletenina Sežana
tekoči račun SDK Sežana
51420-601-11529

Proizvajamo ženske, otroške in moške modne pletenine
Obiščite nas v ind. prodajalni v Sežani, Stjenkova 1

Brivnik, ki je prepričal može,
da je tudi električno britje
lahko gladko

Kdor se brije, hoče biti obrit gladko —
to nudi brivnik Iskra Braun Synchron

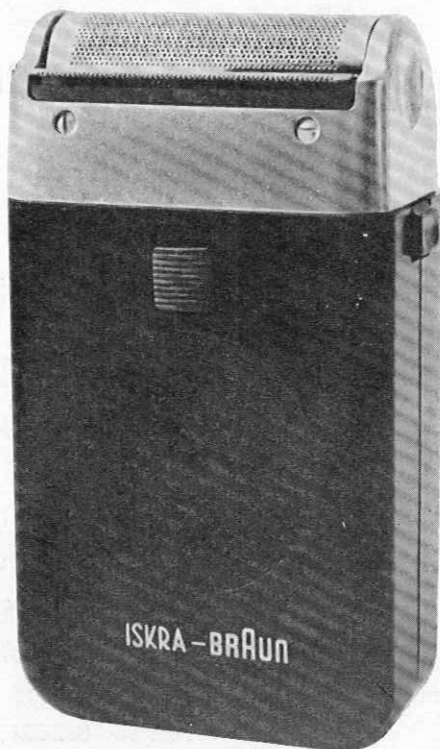
Kdor se brije, hoče biti obrit hitro —
to nudi brivnik Iskra Braun Synchron

Kdor se brije, hoče biti obrit nežno —
to nudi brivnik Iskra Braun Synchron

3-letna mednarodna garancija

Iskra

OZD – TOVARNA DOKUMENTNEGA IN KARTNEGA PAPIRJA RADEČE

Proizvaja

vse vrste brezlesnih papirjev in kartonov
specialne papirje
bankpost »Radeče« in xerox papir
premazne kartone
surovi heliografski, paus papir, kartografski,
specialni risalni »Radeče«,
platnine

samolepilne materiale — papir, PVC, svila
poliester folije — montažne in risalne
magnetne konto kartice
specialne impregnirane papirje —
silikonizirani, gumirani in drugi premazi

61433 RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU
Telefon: 061 819-302
Telex: 35136 yu pap